

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

**МАТЕРІАЛИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СЕМІНАРУ
«ЛІТЕРАТУРНА, ФІЛОСОФСЬКА,
СОЦІОПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА П.КУЛІША
ОЧИМА МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ»**

Київ – 2019

Матеріали науково-методичного семінару «Літературна, філософська, соціополітична спадщина П.Куліша очима молодих науковців», 27 вересня 2019 р. – Київ, 2019.– 103 с.

Збірник студентських наукових праць укладено за матеріалами науково-методичного семінару «Літературна, філософська, соціополітична спадщина П.Куліша очима молодих науковців», який пройшов 27 вересня 2019 року у Національному університеті біоресурсів і природокористування України. Збірник охоплює актуальні аспекти сучасної української філософії.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № __ від _____ 2019 року).

Редакційна колегія: Шинкарук В. Д., д-р філол. наук, проф.(голова); Савицька І.М., канд. філос. наук, проф., (заступник голови ред. колегії);Сторожук С.В., д-р філос. наук, проф., (заступник голови ред. колегії); Кравченко А.Г., канд. філос. наук, доц.; Харченко С.В. д-р. філол. наук, доц.; Горбатюк Т. В., канд. філос. наук, доц.; Данилова Т.В., канд. філос. наук, доц.; Культенко В.П., канд. філос. наук, доц.; Лаута О.Д., канд. філос. наук, доц.; Матвієнко І.С., канд. філос. наук, доц.; Супрун А.Г. канд. філос. наук, Шкіль С.О. д-р філос. наук, доц..

Тези подано в авторській редакції. Автори тез відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей. Передрукувати опубліковані матеріали в збірнику наукових праць дозволяється тільки за згодою авторів.

*Блаженніший той, хто світ розсудком возлюбив,
Хто всерці почуття героївські голубить
І розумом своїм увесь отдався їм.*

Пантелеймон Олександрович Куліш

ЗМІСТ

Данько Тетяна СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ П. КУЛІША	8
Дорошенко Яна, ЛІТЕРАТУРНО-ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА П. КУЛІША	9
Литовченко Микита, П.О. КУЛІШ: «ХУТІРСЬКА ФІЛОСОФІЯ»	11
Нерсисян О.Е., ЛІТЕРАТУРНА ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША	12
Іванова Дар'я, СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША	14
Павлище Олександр, ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ – ЗНАЧУЩА ПЕРСОНА ІСТОРІЇ НАШОЇ ДЕРЖАВИ	16
Руденко Альона, БАГАТОГРАННА ДІЯЛЬНІСТЬ П.КУЛІША	17
Кузьменко Марина, ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ П.КУЛІША	18
Пасальський Сергій, ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА П.КУЛІША В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ	22
Герус Юлія, ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША НАД ІСТОРИЧНИМ МИНУЛИМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	25
Мамчур К.О., СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША	27
Євтушенко Ксенія, РОЛЬ П.О.КУЛІША У СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ	28

Фалько Дарина, Криворучко Вікторія, ОБРАЗ КОХАННЯ В ЛІТЕРАТУРНІЙ ТВОРЧОСТІ П. КУЛША	30
Шестопалова Дар'я ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛШ: КОХАНКИ І ЕРОТИКА БАТЬКА УКРАЇНСЬКОГО РОМАНУ	32
Гальченко Адріана, КОНЦЕПЦІЯ САМОПІЗНАННЯ У ФІЛОСОФІІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	33
Горбуленко Роман, ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	35
Євтушенко Вікторія, ПОНЯТТЯ ЩАСТЯ В ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ	37
Башинська Альона, ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ	39
Дем'янів Андрій, РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В СТАНОВЛЕННІ СОЦІАЛЬНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ	40
Махов Олег, КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ ТА ПРОЦЕС ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ЯК РЕФЛЕКСІЯ ТВОРЧОСТІ П. КУЛША	42
Костинюк Василь, ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ	43
Пономарьова Марія, ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ТВОРЧИСТЬ: ФЕНОМЕН П. КУЛША	44
Мартинюк Іван, ФІЛОСОФСЬКИЙ СВІТОГЛЯД П. КУЛША	45
Оксенюк Назарій, ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛШ ТА 13 ФАКТІВ ПРО ПЕРШИЙ ІСТОРИЧНИЙ РОМАН «ЧОРНА РАДА»	47

Пономаренко Валентина, ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛШ І УКРАЇНСЬКА ЖОРЖ САНД	49
Орос Богдана ГАННА БАРВІНОК І ПАНЬКО. ЖИТТЯ ТА КОХАННЯ ДРУЖИНИ П.КУЛША	51
Павленко Катерина, ДИТЯЧІ РОКИ ПАНТЕЛЕЙМОНА ОЛЕКСАНДРОВИЧА КУЛША	54
Лазаренко Марина, ХУТІРСЬКА ФІЛОСОФІЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛША	57
Матієсько В.М., Коваленко Є.Г, ЯКЩО ЛЮБИШ, ТО ЛЮБИ СИЛЬНО, А ЯКЩО НЕ ЛЮБИШ, ТО НЕ ЖАРТУЙ	59
Малишенко В., СТОРІНКАМИ ІСТОРІЇ П.КУЛША	61
Главацька Анастасія, ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛШ – ЖУРНАЛІСТ, РЕДАКТОР, ВИДАВЕЦЬ	63
Карасюк Вікторія, ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛША	65
Рибак Ю.О. ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛШ, ЯК РУШІЙ УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ	67
Козюк Оксана ВПЛИВ ПОГЛЯДІВ П. КУЛША НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ	69
Сіненко Б.В., ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО НЕОФЕОДАЛІЗМУ	71
Музичук Юлія, ПИСЬМЕННИЦЬКА МІСІЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛША	73

Гапонюк Ігор, ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША	74
Рудченко Л.М., Бутко М.В., ХУТІРСЬКА ФІЛОСОФІЯ П. КУЛІША ТА ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЯ В РОМАНІ «ЧОРНА РАДА»	75
Мосур Аліна, «ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» У ТВОРЧОСТІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША	78
Лось Вероніка, ФІЛОСОФІЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША	80
Кушнір В. Р., ВПЛИВ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША НА ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ	82
Науменко Вікторія ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ – «АПОСТОЛ ХУТОРНОЇ ФІЛОСОФІЇ»	83
Куценко Ірини, Михальчук Іоанни, ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ І ЙОГО ВНЕСОК В РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ	86
Кондратюк В.О., ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНІ ПОГЛЯДИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІШ	88
Пшеславська Олександра, СВІТОГЛЯДНІ ПОГЛЯДИ П. КУЛІША	91
Возіян Валерія Федорівна, ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ ЯК УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛОСОФ	93
Грищенко Анастасія Сергіївна, ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША	95
Кравець Юлія, ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША	97
Кузьмук Катерина, ДИДАКТИЧНІ ІДЕЇ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ	100
Панасюк Олеся, СВІТОГЛЯД Г.С.СКОВОРОДИ ЯК ДОКАЗ ПРОГРЕСУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	101

Данько Тетяна,
студентка 3 курсу гуманітарно-педагогічного
факультету, спеціальність «психологія»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ П. КУЛІША

Зі здобуттям Україною державної незалежності проблема соціотворчого потенціалу набуває все більшої значущості. Саме шляхом осмислення світогляду формуються соціокультурні основи української молоді. Чи можемо ми, сучасне молоде покоління, використовуючи досвід попередників, зокрема М. Драгоманова, М. Костомарова, Т. Шевченка осмислити ці проблеми соціотворення?

Сьогодні ми по-новому звертаємося до спадщини великого громадського діяча П. Куліша, заново переосмислюємо його національно – патріотичну позицію, перечитуємо національні ідеї. Будучи людиною широких світоглядних обріїв, він намагався системно підходити до осмислення генезису українського народу. Істотне значення приділяв дослідженню і розробленню загальної концепції української історії, культури; шляхи розвитку рідної мови, як основи духовного відродження нації.

Розглядаючи суспільно – політичну діяльність П. Куліша у площині сучасного життя України, слід зазначити, що головна мета життя і творчості діяча, стала реальністю – український народ створив свою державу.

Будучи надзвичайно творчо плідним, залишив величезну кількість художніх творів різних жанрів, літературно – критичних студій, статей, наукових праць.

Показовим джерелом філософської проблематики є твір П. Куліша «Чорна рада», що започаткував жанр історичного роману. Цей твір має цінну інформацію щодо цілісного бачення письменником соціотворчого потенціалу, зокрема історичних, мовних, культурних, державотворчих чинників його розвитку.

Істотне значення має фольклорно – історична збірка «Записки о Южной Руси», яка містить різноманітні матеріали з історії України й українців. Вона подає додаткову інформацію про синтетичне бачення П. Кулішем проблем крізь призму самопізнання й самоствердження українського народу та шляхи її вирішення. Ці матеріали мають виразне філософське спрямування.

Поважне місце в нашому дослідженні осідають філософські твори: «Листи з хутора» й «Хутірська філософія і віддалена від світу поезія». Які мають цінну інформацію для вивчення соціотворчого потенціалу поглядів П.Куліша. Хутірська філософія передає розуміння автором ідеалу українського життя, яким для нього є хутір як осередок природного, натурального життя українця, осередок національної самобутності живої народної мови.

П. Куліш свою державницьку національну політику трактував по різному, вдавався до ідеалізації старовини. Абсолютізації козачини, намагався заглянути в майбутнє і віднайти шляхи реставрації національної держави. Національна ідея в

його творах реалізується у змісті та формах виховання молоді, в традиціях, способі життя, стосунках в середині суспільства.

Респектабельну складову наукової джерельної бази становлять наукові дослідження та публіцистика «История воссоединения Руси» й «Отпадение Малороссии от Польши, 1340 - 1654 », які містять значну наукову інформацію.

Характерними для різноманітної за жанрами поезії П. Куліша (збірки «Досвітки. Думи і поеми», «Хуторна поезія») є мотиви національної туги. Прославлення героїчного минулого, осуду тих явищ історії, що мали руйнівний характер, заважали здійсненню державницьких прагнень. Створив ряд високохудожніх зразків сатирично – викривальної , філософсько – психологічної лірики. Вершиною поетичної творчості була остання збірка поезій «Дзвін», в якій політично – визвольні , морально – філософські , інтимні мотиви втілювались у високомистецьку форму.

Попри всі труднощі , перепони і помилки П.Куліш у своїй життєдіяльності цілеспрямовано намагався пробуджувати в українцях українців. Уся творчість та громадська діяльність письменника – неоднозначна, суперечлива. «Наділений великим талантом, П. Куліш, протягом свого довгого життя переходив найрізноманітніші зміни, топтав найрізноманітніші сліди, виступав у найрізноманітніших ролях і залишив літературну спадщину , в якій було багато схибленого, багато суперечностей». Проте нам, сучасному молодому поколінню . треба дивитися на те значне, корисне, що він зробив для рідного народу, його культури, літератури, мови.

«Україна – це життя , а не література , і українська літературна праця – це тільки засіб усвідомлення того життя, а не ціль, сама себе виставляюча. Саме цю істину підтвердив самовідданою працею для України Пантелеймон Куліш. Він переконливо довів , що без єдності народу й національного проводу повноцінного національного тіла бути не може.

Дорошенко Яна,
студентка 3 курсу гуманітарно-педагогічного
факультету, спеціальність «психологія»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ЛІТЕРАТУРНО-ФІЛОСОФСЬКА СПАДЩИНА П. КУЛІША

Історія будь-якої країни – це імена і події. Одним із найбільш знакових імен, що репрезентують історію України, є Пантелеймон Куліш. Ключова постать українського національного відродження у ХІХ–ХХ століттях. Письменник, поет, драматург, історик, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач, критик, публіцист, редактор, видавець. За причетність до Кирило-Мефодіївського братства був ув'язнений і відправлений у трирічне заслання. Автор абетки української мови, що лягла в основу сучасного українського правопису, автор першого

україномовного історичного роману «Чорна рада», автор першого перекладу «Біблії» українською мовою і перекладів тринадцяти п'єс Шекспіра.

Григорій Грабович (Гарвардський університет, США) назвав П. Куліша рушієм і засновником новітньої української інтелектуальної, критичної думки та тих вимірів національної свідомості, які на ній будуються, і ключовою постаттю в становленні модерної української культури.

У той же час засвоєння творчої спадщини Куліша йшло з великими труднощами. Його постать – яскрава, драматична, сповнена протиріч, як і той історичний час, в якому йому випало жити й працювати, оскільки тодішній процес становлення українського культурного поля та політичного життя був важким і складним. Інтеграція його в канон національної пам'яті відбувалася довго і зі значними перебоями, що було віддзеркаленням конфліктів і протиріч у самому новітньому українстві. Цілісна рецепція творчої особистості Куліша, якою б вона не була, – зокрема й негативною, і популістською (що передбачав і провокував сам письменник), – є частиною історії української культури.

Знаменно, що під час загально культурного підйому в Україні 1920-х років саме творчість і постать Куліша привертала чи не найбільшу увагу чільних представників того – потім розстріляного – відродження України. Інтуїтивно і програмово вони відчували, що саме Куліш є центральною проблемою у становленні української ідентичності, у національному русі XIX століття, і що власне ця проблемність робить його і цей рух таким цікавим (Г. Грабович). М. Хвильовий зазначав: «Що ж до науки, до політики й культури в широкому розумінні слова, то тут більшого за Куліша я не бачу. Здається, тільки він один маячить світлою плямою з темного минулого. Тільки його можна вважати за справжнього європейця, за ту людину, яка наблизилась до типу західного інтелігента».

У радянській Україні ім'я Куліша було проскрибоване. У 1930-80-х його було затавровано як буржуазного націоналіста, а його творчість вилучено з наукового процесу. Видання творів Куліша й осмислення його творчості дослідниками українського зарубіжжя свідчить, що вони шукали відповіді на багато питань, які були заборонені в радянській Україні. Одне з питань, поставлених Кулішем, – як нам вийти зі стану колоніалізму. Так, професор Ю. Бойко-Блохін у представленій на виставці праці «Великий класик української літератури П.О. Куліш» (Мюнхен; Чернівці, 1997, с.7–8) відзначає, що Куліш викликав суцільну настороженість у російських демократично-ліберальних колах, оскільки його образ як людини, лідера Кирило-Мефодіївського братства, у своїй основі заперечував існування Російської імперії. П. Куліш нагадував росіянам, що вони в культурній ділянці для розбудови імперії користувалися вже два століття українськими духовними силами, і це свідчило, на його думку, що коли росіянам у державі і має належати політично-адміністративне керівництво, то легальний примат у культурному житті держави треба перекласти на українські кадри, для українців має бути забезпечене духовне життя. З цих думок він творив підґрунтя лібералізму, його етичний бік, тоді, коли в Росії лібералізм мав характер досить поверхової моди. Зі своєю етичною програмою Куліш ішов у російські інтелігентські кола, шукав приятні, розуміння, але не знаходив їх – і ставав лицарем сумного образу, новітнім Дон-Кіхотом.

Д. Чижевський підкреслював, що «внутрішню цілість і цілісність Куліша становила ідея України» (Нариси з історії філософії на Україні, Київ, 1992, с. 156). Ця ідея, попри всі суперечності сприйняття й відтворення світу письменником, надає внутрішньої єдності творчості Куліша. Головним атрибутом ідеї України П.Куліша є «серце», «історія», «культура», «народна мова», «єдність з природою», «жіночність». Куліш усе своє життя шукав шлях до очищення України (України-серця, України-історії, України-мови, України-природи, України-жінки) від усього, що є для неї зовнішнім, чужим, ворожим.

Книжки, представлені на виставці, надають інформацію про творчі пошуки письменника.

Литовченко Микита,
студент 1 курсу
факультету інформаційних технологій,
спеціальність «інженерія програмного забезпечення»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

П.О. КУЛІШ: «ХУТІРСЬКА ФІЛОСОФІЯ»

Розглядаючи філософію П.Куліша, варто визначитися з тим, що він стояв на тому, що люди з села не міняли своїй прийнятій побут на галасливе місто, і що село завжди було колыскою культури, і традицій Українського народу, і тому не хотів щоб не розчинилися ці традиції, культура, в галасливому місті, в якому прагнуть щось підглянути з-за кордону, і жити як нав'язують ззовні.

Повністю культура не зникає в місті і тим не менш, у місті також шанують та пам'ятають традиції та культуру, навіть після того що місто розвивається дуже швидко що навіть село будучи колыскою культури та традицій буває застрягає у розвитку.

Ще варто сказати, що він хотів би щоб народ на Україні був більш патріотичний і не забував традиції, і його можна зрозуміти, тому що подивившись на людей ХІХ століття, то стає зрозуміло що він мав на увазі під тим що все за «чужоземним бігають», «через чуже вікно дивляться на світ».

Виходячи з його досвіду в культурі, історії, перекладі можна сказати що П.Куліш знає, про що він говорить, але це не так, пояснимо чому - він ріс в селі і світогляд формувался під впливом багатьох чинників, до них слід віднести казки, легенди, народні пісні, які він слухав у дитинстві, вивчення української культури та історії, і тому у нього сформувалося так думка що в селі є початок культури, історії, і традицій українського народу, і то що їх тут не забувають, минуле за селом майбутнє за містом, і взагалі мені здається не можна від'єднати такі тісно пов'язані між собою місця існування, хоча б тому що вони пов'язані між собою, і взаємозалежні, це як частини одного цілого. У місті вимагаєте свіжа їжа овочі та фрукти які привозять звідти, а з міста привозять технології та новини з світу, а як ми

знаємо що молодим людям потрібно простір, доступ до інформації, платформа для самореалізації, яка в місті присутній, і тільки тому не можна забувати вкладати в розвиток села, яке незмінно остається годувальником, і відновлювати колишній статус «Житниця Європи».

Тому, і Куліш опирається на Хуторян як на "Хліборобів" які протягом століть вносили величезний вклад у творення українства. З серії листів «Зазивний лист до української інтелігенції» та «Листи з хутора» ще є третій лист «Шевченко як поет народний». Нам невідомо якими були відносини між Куликом і Шевченко, з джерел говориться, що у них були різні погляди, але це не завадило йому писати про визначальну місію Кобзаря.

Однак він критикує Івана Котляревського, «міського панка який по-нашому вбрався», в тому сенсі, що він не вірить в ширість культури Котляревського, йому до душі Григорій Квітка, який «показав велику героїчну душу в сільській життя простої». Проте саме Тарас Шевченко «став немов високою хоругвою серед розпорошеного нашого люду». Тому сьогодні, коли образ Кобзаря переосмислюють по-новому, спогади його сучасника надзвичайно важливі.

В "Зазивному листі ..." Пантелеймон Куліш звертається до інтелігенції, закликає її випростатися і підняти українську мову, літературу, пресу, культуру, релігію, призиває «дух не погашати». Якщо конкретніше він стоїть за те що б українська інтелігенція піднімало то що так вихваляє України, і ще каже, що «адже саме українство дало» запомогу «для розвитку двох держав – Речі Посполитої та Російської імперії».

Отже, говорить Куліш «не будемо сумувати про мізерну долю нашого народу, немає такої прірви, з якої б не вибралася наша нація», тут ми не можемо не погодитися в тому, що народ у нас сильний і навіть без церковного, політичної, військової та наукової першості, нація змогла створити самобутню літературу, зберегти українське слово. І при тому, що він був зачинателем українства – автор першого історичного роману, першого перекладу Біблії українською, засновник орфографії ми повинні його поважати, автор хоче бачити інтелегенції проповідниками духу українства, і бачити прапор в їх рядах, що так часто втрачалося, і до цього день втрачається ...

Нерсисян О.Е.,
студент 1 курсу
факультету інформаційних технологій,
спеціальність «інженерія програмного забезпечення»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ЛІТЕРАТУРНА ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Пантелеймон Куліш - одна з ключових постатей українського літературного процесу ХІХ століття та української культури в цілому. Він виступав у всіх родах і

жанрах літератури, а також заявив про себе як учений (історик, фольклорист, літературознавець), видавець, громадський діячівніс величезний вклад у духовний розвиток свого народу. Куліш все своє життя шукав нові шляхи, згорав пристрасно сказати якесь велике слово. В даний момент твердо впевнений у правоті свого судження, він проте незабаром відкидав його, щоб знову з такою ж самовпевненістю відстоювати що-небудь інше. Ці коливання становили трагедію його життя, але вносили фермент в літературне життя України. У критичних творах Куліша, при багатьох несправедливих і односторонніх судженнях, порушувалися вірні і глибокі думки, не падали даром на український ґрунт.

Творча спадщина Пантелеймона Куліша ще не повністю досліджена сучасною українською літературознавчою наукою, так як за радянських часів його книги не видавалися, а ім'я свідомо замовчувалося. Неоднозначне ставлення до письменника спостерігалося ще при житті, зокрема в 1860-1890-х роках, коли він, на думку багатьох сучасників, різко змінив напрямок ідейно-художніх пошуків і став вихвалити російський політичний лад, ідеалізувати особистість Петра I і Катерини II, де міфологізувати романтичні уявлення про Запорізькій Січі, деякі моменти української історії. Це давало дослідникам привід стверджувати, що доля Пантелеймона Куліша є типовою для романтика - «нестабільною» особистості, яка прагне випробувати на власному досвіді протилежне, щоб не залишатися застиглим, мертвим духом. Еволюція Куліша - еволюція в межах логічного розвитку даної ідеї». Сучасний літературознавець В. Івашків констатує: «Відомий український письменник і громадський діяч XIX ст. Пантелеймон Куліш належить до тих творчих індивідуальностей нашого минулого, які незважаючи на свою значимість все-таки досить непросто входять у світ сучасної інтелектуальної думки. Це часто пов'язують зі складною особистістю цього письменника, який часто шокував своїх сучасників різкими виразами, парадоксальними висновками, які не вкладаються в загальноприйняті рамки.

Перебування Пантелеймона Куліша в 50-х - на початку 60-х років у Петербурзі також стало важливим періодом його життя, крім того, письменник розгорнув там активну видавничу діяльність. У його друкарні змогли побачити світ твору таких українських письменників, як Тарас Шевченко, Марко Вовчок та ін. Цьому періоду належать такі його друковані видання, як альманах «Хата» (1860), журнал «Основа» (1860-1861). Журнал «Основа» став першим українським суспільно-політичним і літературним щомісячником, який об'єднав широке коло українських літераторів та культурних діячів того часу різних ідейно-політичних орієнтацій, що мало позитивний консолідуюче значення, але також зумовило спірне і нерівноцінний в художньому плані зміст творів. Це, на наш погляд, і послужило однією з головних причин закриття журналу.

Найбільшу популярність Пантелеймону Кулішу приніс перший в українській літературі історичний роман «Чорна рада. Хроніка 1663 року», вперше повністю надрукований українською та російською мовами в 1857 році. До цього часу в журналах «Современник» і «Москвитянин» була опублікована велика частина російськомовної версії твору. Хоча становлення історично-романного мислення Пантелеймона Куліша засвідчив ще раніше роман «Михайло Чарнышенко, або

Малоросія вісімдесят років назад» (1843). У журналі «Основа» побачили світ різножанрові твори Тараса Шевченка (ліричні вірші, поеми, драма «Назар Стодоля», уривки з «Журналу», листи), а також твори Марка Вовчка («Інститутка»), Л. Глібова, С. Руданського, М. Костомарова, Стороженка О. та ін. З «Основою» пов'язані літературні дебюти молодого покоління українських письменників – Ст. Кулика, Н. Номиса, А. Кониського.

Видаваний в Петербурзі журнал відіграв важливу роль у розвитку української літературно-естетичної думки, а також становлення професійної критики, оскільки на його сторінках друкувалися критико-біографічні огляди, рецензії, анотації поточної художньої продукції. В цей час Пантелеймон Куліш науково обґрунтував принцип «етнографічної правди» (етнографічної точності), з якими він підходив до оцінки творів таких його сучасників, як В. Котляревський, П. Гулак-Артемівський, Р. Квітка-Основ'яненко. На його думку, цей принцип може вберегти письменників від штучності і надуманості в зображенні життя народу. Письменники, які, на переконання Пантелеймона Куліша, слідували принципу «етнографічної правди» засвідчили свою спорідненість у душі та істині з великою збірною особистістю просто людина. Можна погодитися з тим, що в «етнографічній правді» письменник міг досить повно розкрити народне життя, але названий принцип не давав можливості вирішити проблему співвідношення індивідуума і оточення, героя і обставин. У цей час дуже чітко простежується такий важливий компонент літературознавчої теорії Пантелеймона Куліша, як поняття «народного духу». Сам автор не залишив спеціального його обґрунтування, проте можна зробити висновок про метафізичному характер цього поняття, яке містить в собі вищі духовні цінності народу і нації, передбачаючи ідею їх історичного розвитку.

В історії українського народу залишиться постать Пантелеймона Куліша, який дуже багато зробив для рідного краю. Берегти гармонію в світі, не порушувати закони моралі, до кінця бути плідними у своїх справах - це заповіт великого художника, непересічного таланту, натхненного борця за культуру і освіту, ідеолога розуму і моралі.

Іванова Дар'я,
студентка 1 курсу 2 групи,
юридичного факультету
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Пантелеймон Куліш є тією людиною, яка зуміла зробити великий внесок у розвиток літератури, мови, науки та української культури. Бо саме він був тим, хто заснував перший в новій українській літературі історичний роман «Чорна рада» (1857). В якому розкрив думку про те, що провідною силою для розумної організації українського суспільства є його національна еліта. Події, які описані у творі «Чорна

рада» мали дієвий вплив на суспільство, діячів культури та письменників. Наприклад, видатний поет Тарас Шевченко казав у листі до П.Куліша: «Спасибі тобі, Богу милий друже мій великий, за твої подарунки і особливо – за «Чорну раду». Я вже її двічі прочитав, прочитаю і третій раз і все-таки не скажу більш нічого, як спасибі... Добре, дуже добре ти зробив, що надрукував «Чорну раду» по-нашому...». Також літературознавець Іван Франко дав своє бачення про цей роман, а саме: «Чорна рада – найліпша історична повість в нашій літературі. Куліш усе життя своє шукав шляхів, палаючи пристрастю сказати якесь велике слово. У даний момент твердо переконаний у правоті своєї думки, він усе ж незабаром відкидав її, щоб знову з такою ж самовпевненістю захищати яку-небудь іншу. Ці питання склали трагедію його життя, але вносили фермент у літературне життя України...». Пантелеймон Куліш вклав багато зусиль на написання такого роману – хроніки, у якому більша частина тексту може розкрити характер персонажів та подій, які ми можемо побачити протягом всієї історії держави. Наприклад, у історико-пригодницькому романі присутні герої, які були позначені владою й користолюбством, зажерливістю й підступністю, і автор ставився до них неприхованою огидою: «Мізерна пиха розгорнулася усюди по гетьманщині. Почали знатні козаки жити на лядський кшталт із великої розкоші... Запобігаючи царської ласки, кожен себе глядить, аби йому було добре. О, неситая жадоба старшинування! Гнешся ти перед усякою поганню в дугу, аби тільки верховодити над іншими».

П.Куліш захищав на національний розвиток, зокрема право на існування й розквіт української літературної мови. Він пише «Передне слово до громади. Погляд на українську словесність», в якому наголошує: «Українська словесність – діло велике – се нове слово між народами, котре на те й явилось, щоб якось інше, не по-давньому людський розум повернути». Поет мав велике бажання донести до суспільства українське слово, тому він направив усі свої сили на переклад Біблії українською мовою. П.Куліш видав такі поетичні збірки, як «Досвітки» (1862р.), «Хуторна поезія» (1882р.), «Дзвін» (1893р.), «Хуторні недогарки» (1902р.). Також він переклав майже всього Шекспіра, Гете, Дж. Байрона, балади А. Міцкевича «Русалка», «Химери», «Чумацькі діти». І.Франко писав про переклад Куліша трагедії «Гамлет, принц датський»: «Куліш – перворядна зірка в нашому письменстві... дав нам переклад, з яким ми можемо без сорому показатися в концепті європейських перекладачів великого Британця». Своєрідними передмовами до перекладів є вірші «До Шекспіра» та «До рідного народу», Куліш пропонував своєму народові «дзеркало всесвітнє», тому перекладач звертався до Шекспіра такими словами:

«Свіпило творчества, Гомере новосвіту!
Прийми нас під свою опіку знакомиту:
Дай у твоїм храму нам варварства позбутись,
На кращі почуття і задуми здобутись».

З вищесказаного можна зробити висновок про те, що Пантелеймон Куліш є перекладач світового письменства. П.Куліш був тією людиною, яка зуміла виявити та вказати на проблеми, які існували, а можливо і зараз існують.

Павлище Олександр,
студент 1 курсу
факультету інформаційних технологій,
спеціальність «інженерія програмного забезпечення»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ – ЗНАЧУЩА ПЕРСОНА ІСТОРІЇ НАШОЇ ДЕРЖАВИ

Пантелеймон Куліш – значуща персона історії нашої держави. Вся молодь знає його «не з чуток», адже кожному у свій час довелося пройти «дев'ять кіл пекла» читаючи твір «Чорна Рада», який, до речі, є першим історичним романом (а ось і перше надбання). Так так... слова «По весні 1663 року...» змушують нас думати тільки про одне – «Аааа!...«Чорна Рада»...», і тишина.

Письменник, видавець, редактор, літературний критик, основоположник першого правопису української мови, драматург, фольклорист, громадський діяч, меценат, перекладач творів світової класики та Біблії, а з іншого боку – власник хутора та кріпаків, який мріяв про сотисячний капітал, ловелас з таким переліком романів (і вже не як творів), що сам Казанова та граф Сен-Жермен з повагою дивилися б на нього. О, так... життя Пантелеймона Куліша ще й як сповнене протиріччя. Така біполярність у поглядах спостерігається й у його творчості. Наприклад, у ролі козацтва в українській історії від захоплення до негачії, яка вкорінилася у ньому в зрілому віці, попри різкі, не раз скандальні розходження з багатьма людьми, які ще вчора були приятелями, Куліш був напрочуд постійний в одному. Він усе своє життя працював задля, за його словами, «рятівної для майбутнього української ідеї». А початок тієї фрази, адресованої панночці Ганні фон Рентель, був такий: «Кращого від українців в ідеї нема нічого».

Початкові рядки з Кулішевої поезії «До рідного народу, подаючи йому український переклад Шекспірових творів», а саме «Народе без пуття, без чести і поваги,.. Без правди в письменах, звітах предків диких,.. Ти, що постав еси з безумної одваги.. Гірких п'яниць та розбишак великих!» були дуже болючими хоча й не новими для українців, адже і Франко, і Шевченко висловлювали вже щось подібне. Пройшло трохи часу поки народ зрозумів ці «методи», хоча Куліш й був тією людиною, яка мала право так висловлюватись, адже виборів його невпинно працюючи на «ниві української культури».

Багато чого Пантелеймону Кулішу доводилось робити вперше в історії України:

- Творити новий світогляд мислення, розвиваючи й збагачуючи свою ідентичність, закладаючи в неї модерні підвалини.
- Писати українську історію України, і писати її українською мовою, писати українською історичний роман, збирати скарби народної словесності й видавати їх, і робити це з великою пошаною до народу.

- Творити нову літературу і критику, розробляти літературний канон, перекладати світових класиків (передусім Шекспіра) і книгу книг – Біблію, щоб долучити свій народ до світової скарбниці.

Куліш був перший, котрий у концепт «Україна» вкладав модерний зміст. У більшості творах, зокрема, у поемі «Україна», «Книзі о ділах народу українського і славного війська запорозького» (1843), історико-популярному трактаті «Повість про український народ» (1846), романі «Чорна рада» повсякчас наголошено на проблемі української єдності. Усі ці тексти неабияк вплинули на світобачення сучасників. Ось тут погляди П. Куліша і О. Довженка й збігаються – українці живуть гаслом «моя хата скраю...», тобто ми не єдині, а кожен сам по собі.

Отже, Пантелеймон Куліш є справді величною постаттю не лише для української літератури, а й у контексті філософського, соціополітичного, національно-культурного надбання України. Його творчий доробок яскраво висвітлює модерні ідеї нової людини 19 століття, які дотепер є актуальними.

Руденко Альона,
студентка 1 курсу 2 групи,
юридичного факультет
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

БАГАТОГРАННА ДІЯЛЬНІСТЬ П.КУЛІША

В умовах державно-політичних і соціально-економічних перетворень одним із головних завдань українського суспільства є інтеграція нашої країни у світовий культурний і економічний простір, що спонукає до комплексної модернізації системи освіти і виховання, створення умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації громадян України. Неодмінною передумовою забезпечення цієї потреби має стати розвиток системи безперервної освіти і навчання протягом життя, її перехід на якісно новий рівень на засадах демократизації та гуманізації середньої та вищої школи, підвищення якості навчання і виховання дітей та молоді.

Своєю багатогранною діяльністю П. Куліш охопив літературу, філологію, етнографію, а також перекладацьку, видавничу, педагогічну справи. Головним завданням своєї творчості він вважав збереження національних традицій, розвиток рідної мови і культури, утвердження почуття національної самосвідомості, збагачення духовного арсеналу українського народу здобутками світової цивілізації.

У складних суспільно-політичних умовах ХІХ ст., коли українська мова, розвиваючись, зазнавала утисків та обмежень, П. Куліш активно боровся за її утвердження у всіх сферах суспільного життя. Він один із перших висловив думку про самобутність української мови («Об отношении малороссийской словесности к общерусской», «Передне слово до громади», «Об издании украинского словаря», «Ответ Московському Дню», про необхідність її удосконалення до рівня розвинених літературних мов («Взгляд на малороссийскую словесность, по случаю выхода в

свет книги: Народні оповідання Марка Вовчка», «Погляд на усну словесність українську», «Ответ на письмо с Юга», про запровадження рідної мови у школах («Устня мова з науки», «Ответ «Бояну»-Стебельському на «Письмо до Кулиша») про видання підручників українською мовою («Перегляд українських книжок»).

Аналіз праць П. Куліша засвідчив, що освітнє відродження української нації, збереження її культури та самобутності він вбачав у становленні і розвитку рідного слова. Вчений наголошував, що наукова, літературна мова повинні розвиватися на народній основі («Дві мови, книжня і народня»; «Ответ «Бояну» - Стебельському на «Письмо до Кулиша» «Простонародность в украинской словесности»), що забезпечить її повнозначність і національний характер, а також духовну єдність поколінь. Він став розробником української фонетичної правописної системи, відомої під назвою «кулішівка», що дало можливість зберегти особливості народної мови, використати її як демонстраційний матеріал. Орфографія, що її запровадив П. Куліш, поступово набула поширення по всій Україні, тим самим заклала підвалини сучасного українського фонетичного правопису.

Вчений переклав рідною мовою цілу низку драматичних творів В. Шекспіра, творів Д. Байрона, Ф. Шіллера, ліричних поезій Г. Гете, прагнучи донести до народу духовне багатство європейської культури. З метою формування національної свідомості українців, піднесення духовності він працював над перекладом Біблії українською мовою.

Дослідження показало, що одним із напрямів просвітницької діяльності вченого є етнографічно-культурницький. П. Куліш ставив за мету виокремлення, розвиток і збереження української культури як самобутнього утворення, вагомою складовою якої є фольклорно-етнографічна спадщина.

У першому розділі «Становлення Пантелеймона Куліша як просвітника, громадського діяча і педагога» вивчено та систематизовано наукову літературу, архівні матеріали з теми дослідження. З'ясовано провідні чинники, які зумовили формування особистості П. Куліша та його педагогічного світогляду; визначено етапи творчої діяльності педагога-просвітника.

Історіографічний пошук показав, що на всіх етапах розвитку національної гуманітарної думки вчені, культурні й освітні діячі присвячували науковій праці дослідженню особистості П. Куліша та його різнобічної діяльності. Розгляд широкого масиву різноманітних матеріалів, що стосуються життєвого і творчого шляху вченого засвідчив, що ґрунтовно вивчалася його літературна, перекладацька, етнографічна діяльність; дістала належної оцінки постать П. Куліша як письменника, історика, філософа, фольклориста.

У ході вивчення джерел з проблеми дослідження виділено 4 етапи в розвитку досліджень педагогічної та науково-просвітницької діяльності П. Куліша:

– перший (друга половина XIX ст. – 1916 р.) – становлення загальних основ вивчення творчої спадщини педагога. Виявлено, що вчені, дослідники у межах цього етапу (Б. Грінченко, О. Маковей, І. Пулюй, В. Шенрок, В. Щурат) займалися упорядкуванням біографії П. Куліша, джерельну базу якої становили спогади сучасників, його мемуарна спадщина, кореспонденція з різними громадськими діячами. З огляду на це фактологічний матеріал біографій має дещо суб'єктивний

характер, але водночас слугує джерелом вивчення окремих аспектів педагогічної та просвітницької діяльності П. Куліша;

– другий (1917 р. – 20-ті рр. ХХ ст.) – активізація досліджень педагогічно-просвітницької спадщини П. Куліша, який відзначається посиленою увагою до його різнобічної творчої діяльності. У наукових розвідках цього періоду показано визначну роль П. Куліша у національно-визвольному русі другої половини ХІХ ст., яка сприяла пробудженню національної самосвідомості народу (М. Грушевський, Д. Дорошенко, С. Єфремов, Є. Кирилюк, В. Міяковський, М. Могиланський та ін.). Різноманітність праць цього періоду про життя і творчість П. Куліша викликала необхідність класифікувати їх за напрямками його діяльності. Нами виділено дослідження і розвідки, які висвітлюють видавничу (П. Рулін, В. Міяковський, М. Возняк), етнографічну (І. Айзеншток, В. Данилов, А. Лобода, В. Петров, П. Рулін, Ф. Савченко, І. Теліга, О. Юровська, К. Юрченко), літературно-критичну (С. Єфремов, А. Ковалівський, П. Рулін та ін.), педагогічну (С. Дорош, М. Стороженко, І. Ткаченко), перекладацьку (П. Житецький, М. Комаров, В. Крижанівський, Н. Сагарда) діяльність ученого;

– третій (30-ті р. – перша половина 80-х рр. ХХ ст.) характеризується висвітленням біографічних фактів життя, змісту і напрямів творчості П. Куліша з позицій радянської історіографії. Так, він мав тавро «українського буржуазного націоналістичного діяча». Його національні погляди оцінювалися однозначно негативно, як контрреволюційні, антинародні; його особистість протиставляли Т. Шевченкові. Останнього розглядали і сприймали як революційного демократа, захисника народу, а антитезою завжди виступав П. Куліш – прибічник консервативного чи й реакційного табору. У межах цього етапу значний внесок у вивчення особистості П. Куліша і його творчої праці було зроблено вченими, які працювали на ниві української справи за кордоном (М. Антонович, М. Кордуба, І. Лотоцький, Ю. Луцький, Є. Маланюк, Д. Чижевський та ін.). Вони намагалися оцінювати творчу спадщину П. Куліша об'єктивніше, без упередженості й політичної заангажованості;

– четвертий (друга половина 80-х рр. ХХ ст. – до сьогодні) – вивчення творчої спадщини вченого з позицій сучасної педагогічної, історичної, літературознавчої наук. У наукових працях Р. Багрій, М. Бойка, В. Владимірової, П. Гончарука, Л. Грінберг, Т. Должикової, М. Жулинського, С. Ковпик, Є. Нахліка, Л. Похилої, А. Сініциної, В. Терлецького, О. Федорука, О. Шокало, Ж. Янковської та ін. на основі архівних матеріалів досліджено наукову біографію П. Куліша – письменника, етнографа, перекладача, філолога, культуролога, філософа, релігієзнавця, публіциста, історика, драматурга, поета, історіософа.

У ході історіографічного огляду встановлено, що інтерес до особистості П. Куліша як педагога активізувався останнім часом, що засвідчують розвідки сучасних учених-дослідників української історії педагогіки Л. Березівської, Н. Гупана, І. Зайченка, Н. Побірченко. Разом з тим педагогічна й просвітницька діяльність ученого розглянута побіжно, без ґрунтовного наукового аналізу. Не визначено внеску П. Куліша як представника модерної педагогічної думки у розвиток національної освіти, теорію і практику навчання й виховання.

У процесі дослідження з'ясовано, що важливими чинниками формування особистості П. Куліша та його педагогічного світогляду були: родинні – виховання на християнських традиціях та уснопоетичній народній спадщині; прихильне ставлення членів родини до українського народу; культурно-освітні – навчання у Новгород-Сіверському повітовому училищі (1829-1833), Новгород-Сіверській гімназії (1833-1837) та Київському університеті св. Володимира (1839-1840); науково-педагогічні – спілкування із визначними українськими (М. Максимовичем, М. Юзефовичем), російськими (П. Плетньовим), польськими (М. Грабовським) громадськими діячами, що позначилося на його творчій діяльності; науково-пошукова робота, етнографічні експедиції, вивчення усної народної творчості; праця, спрямована на розвиток і втілення української національної ідеї.

Україна – це життя, а не література, і українська літературна праця – це тільки засіб усвідомлення того життя, а не ціль, сама себе виставляюча. Саме цю істину підтвердив самовідданою працею для України Пантелеймон Куліш. Він переконливо довів, що без єдності народу й національного проводу повноцінного національного тіла бути не може.

Кузьменко Марина,
студентка 1 курсу юридичного факультету
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПОЛІТИЧНІ ІДЕЇ П.КУЛІША

Чимало видатних особистостей зробило свій внесок у формуванні соціально-політичної спадщини своєї країни. Одним із таких видатних діячів того часу є Пантелеймон Куліш.

На даний момент, молоді науковці переосмислюють спадщину великого громадського діяча П. Куліша, його національно-патріотичну позицію, перечитують національні ідеї, виражені в його творчості.

Він був у пошуках шляхів розвитку рідної мови як основи духовного відродження нації, її єдності, визначення місця та ролі в стосунках з іншими народами. Аналізуючи суспільно-політичну діяльність Пантелеймона Олександровича Куліша у межах сучасного життя України, слід зазначити, що основна мета життя і творчості діяча, стала реальністю – український народ створив свою державу.

Першим серед української науково-громадської еліти пояснив «ідеї руської народності», де відобразив розуміння людиною приналежності до свого народу, його культури і віри.

Письменник зазначає, «...розпізнаємо ми добре, що ми не в Німеччині, ні в Москощині, а в себе дома на Вкраїні... усвідомлює, що ми-народ, який має свою історію, свої традиції, свою мову». Він зазначав, що Українська нація має позбутися денационалізації та русифікації, особливо у «верхах», відродити свою мову, культуру й розвиватися. «Порідшало вас, земляки мої на Вкраїні; перемішались ви з

усяким язиком. Бо живе німець по-німецьки ...; тільки наш брат, українець носить навиворіт свою одезу». Головною ідеєю П.Куліша було становлення України, як української держави так, як Німеччина є німецькою, Туреччина – турецькою.

Із сумом констатував: «Наша ідея ще в сповиточку, ви сумніваєтесь, щоб вона не загинула в пелюшках. Але з нас досить, що вона народилась і існує». «Гарячий Панько» виокремлює серед інтелігенції прибічників національної ідеї, за їхнім внеском у загальну справу консолідації суспільства: «...кращого від українців в ідеї нема нічого, але небагато в нас людей гідних, решта – дурноляпи, можливо, більше шкідливі, ніж корисні для розповсюдження в суспільстві рятівної для майбутнього української ідеї». Не дивлячись ні на що, П.Куліш при кожній нагоді стверджував: «Не дивуйтесь словам моїм про великі надії на народ український. Погляньте на його історію: чого не перебув він, які недолюдки з його знущались! А в його більше людяності осталося, ніж у москаля і ляха».

Куліш у 40-60-х рр. XIX ст., пов'язував моделі майбутнього суспільного устрою із громадським правом і визначав політичний ідеал українців у сфері порядкування національним життям. У «Нарисі історії словесності русько-української» він протиставляв громадське право, до якого споконвіку тяжіє український народ, чужому для нього монархічному правлінню, яке нав'язують йому різні зайти. Так як Пантелеймон Олександрович творив за умов відсутності державності, засобом проголошення і утвердження його ідей стала національна література, національна мова як засіб виявлення і вираження національного духу, власної незалежності і свободи народу. Закликаючи «літературних робітників» і «проповідників науки» робити «своє національне діло», «пером та лагодою, «самими мирними средствами», не хитати «високих стільців», П.Куліш виходив з того, що радикальний національно-визвольний рух у сучасній йому Україні був би передчасним, позаяк «мы составляем нацию в смысле этнографическом, но вовсе не в политическом». В розпалі ідеологічних суперечок між «братчиками» щодо перспективних шляхів боротьби за знесенням кріпаччини і національну волю він переконує, що «душа українська аж ніяк не мізерна». Треба вчитись нам добре, та й усіх людей учити, та тоді вже й доброго чоловіка собі бажати – літ через сто чи що». Куліш-культурник у 60-х роках XIX ст. не був абсолютно проти радикального національно-визвольного руху в Україні, лише вважав його за передчасне.

Саме національна ідея стала пріоритетною в його творчості, його духовного і світоглядного україноцентризму. П. Куліш опрацював особливе поняття «рідного», в яке включав Україну, народ, мову, звичаї, культуру. Усі вони у своїй узагальнюючій формі складають зміст іншого поняття – «українська ідея», яке і є осередком внутрішнього духовного життя людини. Орієнтація на Україну стає духовною парадигмою письменника, вченого, через яку він осмислює усі українські реалії. Він ніколи не втрачав віри у майбутню незалежність України.

Отже, можна зробити висновок, що П. Куліш намагався заглянути у майбутнє і віднайти реальні шляхи реставрації національної держави. Григорій Грабович (Гарвардський університет, США) назвав П. Куліша рушієм і засновником новітньої української інтелектуальної, критичної думки та тих вимірів національної свідомості, які на ній будуються, і ключовою постаттю в становленні модерної

української культури. У сфері національно-культурної політики слід врахувати думку П. Куліша про те, що, варто дбати про зміцнення власної національної ідентичності. У сфері інформаційної політики спеціальним державним установам та ЗМІ варто відштовхуватися від Кулішевого постулату «Ворожими можуть бути тільки політичні системи, а не народності»; у міждержавних відносинах із сусідами не потрібно повністю забувати про не безхмарне минуле, але слід вчитися на помилках і поспішати робити такі діяння, які б переважували ці помилки.

Майбутнє української держави значною мірою залежить від того, чи зуміємо ми об'єктивно і критично проаналізувати власний історичний досвід.

Пасальський Сергій,
студент 1 курсу факультету
інформаційних технологій,
спеціальність «інженерія програмного забезпечення»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА П.КУЛІША В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Історія будь-якої країни – це імена і події. Одним із найбільш знакових імен, що репрезентують історію України, є Пантелеймон Куліш. Ключова постать українського національного відродження у ХІХ–ХХ століттях.

Він був подвижником, енциклопедистом, особистістю масштабу діячів італійської епохи Відродження. А саме життя його за наповненням мало майже шекспірівський розмах. Письменник, поет, драматург, історик, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач, критик, публіцист, редактор, видавець. За причетність до Кирило-Мефодіївського братства був ув'язнений і відправлений у трирічне заслання. Автор абетки української мови, що лягла в основу сучасного українського правопису, автор першого україномовного історичного роману «Чорна рада», автор першого перекладу «Біблії» українською мовою і перекладів тринадцяти п'єс Шекспіра.

Григорій Грабович (Гарвардський університет, США) назвав П. Куліша рушієм і засновником новітньої української інтелектуальної, критичної думки та тих вимір і в національній свідомості, які на ній будуються, і ключовою по статтю в становленні модерної української культури.

У той же час засвоєння творчої спадщини Куліша йшло з великими труднощами. Його постать – яскрава, драматична, сповнена протиріч, як і той історичний час, в якому йому випало жити й працювати, оскільки тодішній процес становлення українського культурного поля та політичного життя був важким і складним. Інтеграція його в канон національної пам'яті відбувалася довго і зі значними перебоями, що було віддзеркаленням конфліктів і протиріч у самому новітньому українстві. Цілісна рецепція творчої особистості Куліша, якою б вона не була, –

зокрема й негативною, і популістською (що передбачав і провокував сам письменник), – є частиною історії української культури.

Знаменно, що під час загально культурного підйому в Україні 1920-х років саме творчість і постать Куліша привертала чи не найбільшу увагу чільних представників того – потім розстріляного – відродження України. Інтуїтивно і програмово вони відчували, що саме Куліш є центральною проблемою у становленні української ідентичності, у національному русі ХІХ століття, і що власне ця проблемність робить його і цей рух таким цікавим (Г. Грабович). М. Хвильовий зазначав: «Що ж до науки, до політики й культури в широкому розумінні слова, то тут більшого за Куліша я не бачу. Здається, тільки він один маячить світлою плямою з темного минулого. Тільки його можна вважати за справжнього європейця, за ту людину, яка наблизилась до типу західного інтелігента».

У радянській Україні ім'я Куліша було про скрибоване. У 1930–80-х його було затавровано як буржуазного націоналіста, а його творчість вилучено з наукового процесу. Видання творів Куліша й осмислення його творчості дослідниками українського зарубіжжя свідчить, що вони шукали відповіді на багато питань, які були заборонені в радянській Україні. Одне з питань, поставлених Кулішем, – як нам вийти зі стану колоніалізму. Так, професор Ю. Бойко-Блохін у представленій на виставці праці «Великий класик української літератури П.О. Куліш» (Мюнхен; Чернівці, 1997, с.7–8) відзначає, що Куліш викликав суцільну настороженість у російських демократично-ліберальних колах, оскільки його образ як людини, лідера Кирило-Мефодіївського братства, у своїй основі заперечував існування Російської імперії. П. Куліш нагадував росіянам, що вони в культурній ділянці для розбудови імперії користувалися вже два століття українськими духовними силами, і це свідчило, на його думку, що коли росіянам у державі має належати політично-адміністративне керівництво, то легальний примат у культурному житті держави треба перекласти на українські кадри, для українців має бути забезпечене духовне життя. З цих думок він творив підґрунтя лібералізму, його етичний бік, тоді, коли в Росії лібералізм мав характер досить поверхової моди. Зі своєю етичною програмою Куліш ішов у російські інтелігентські кола, шукав приятні, розуміння, але не знаходив їх – і ставав лицарем сумного образу, новітнім Дон-Кіхотом.

Д. Чижевський підкреслював, що «внутрішню цілість і цілісність Куліша становила ідея України» (Нариси з історії філософії на Україні, Київ, 1992, с. 156). Ця ідея, попри всі суперечності сприйняття й відтворення світу письменником, надає внутрішньої єдності творчості Куліша. Головним атрибутом ідеї України П.Куліша є «серце», «історія», «культура», «народна мова», «єдність з природою», «жіночність». Куліш усе своє життя шукав шлях до очищення України (України-серця, України-історії, України-мови, України-природи, України-жінки) від усього, що є для неї зовнішнім, чужим, ворожим.

Книжки, представлені на виставці, надають інформацію про творчі пошуки письменника.

1922 року в Берліні Б. Лепкий видав антологію української поезії «Струни», куди увійшли й Кулішеві вірші. Вони, як і інші твори письменника, дають інформацію щодо питання, як Куліш здійснював європеїзацію художніх форм нової

української літератури (жанрових, ритмомелодичних, строфічних). Твори письменника репрезентують Куліша як генія-деміурга, творця якісно нових форм, як-от Г.Аполінер, В. Маяковський, П. Тичиначи Й. Бродський – що є явищем вкрай рідкісним навіть у світовій літературі (Є. Нахлік).

Промова П. Куліша на похованні Т. Шевченка в Петербурзі «Немає з нас ні одного достойного» представлена в Збірнику-Альманаху «Наш Шевченко» у сторіччя смерті Поета: 1861–1961» (Джерсі-Сіті; Нью-Йорк: Вид-во «Свобода», 1961).

Надзвичайно важлива віха в популяризації імені Куліша й історії України в західному світі – «Вибрані листи Пантелеймона Куліша, українською мовою писані», які зредагував Ю. Луцький, а вступну статтю написав Ю. Шевельов (Нью-Йорк; Торонто: УВАН, 1984). П'єса «Під одну булаву», поставлена за мотивами роману «Чорна рада» П. Куліша, дає зразок сценічних постановок української еміграції, які здійснювалися в Канаді в 1930-х. Важливою частиною творчої спадщини Куліша є його переклад українською мовою «Святого Письма». 1903 року Британське та закордонне біблійне товариство видало першу повну українську Біблію («Святе Письмо Старого і Нового Завіту») у перекладі П. Куліша, І. Нечуя-Левицького та І. Пулюя. На нашій виставці експонується його перевидання, здійснене в Берліні у 1908 р.

Англомовні публікації про Куліша, що поширюють інформацію про нього в інших країнах, представлені працями провідних учених-кулішезнавців українського зарубіжжя Ю. Луцького і Р. Багрій-Пікулик.

Найбільший внесок у вивчення творчої діяльності П. Куліша на північно-американському континенті зробив Ю. Луцький. На виставці експонується єдина англомовна науково-популярна біографія Куліша: Luckyj George. Panteleimon Kulish. A sketch of his life and times. (New York, 1983). Ю. Луцький також є автором серії статей про творчість П. Куліша й автором перекладу роману «Чорна рада» англійською мовою. Презентацією книжки вибраних творів В. Мови-Лиманського, в якій вперше надрукована його інтермедія до Кулішевої драми «Байда, князь Вишневецький» – «Куліш, Байда і козаки» – ми віддаємо шану упоряднику збірника, покійному нині Віктору Чумаченку, його подвижницькій діяльності на ниві утвердження українознавства на Кубані, голові «Товариства української культури Кубані». Після Революції гідності в Україні (2014) це Товариство було розгромлене. Це видання підготовлене у спілці з Ю. Шевельовим.

Нова епоха в дослідженні й публікації спадщини Куліша почалася з 2005 року, коли з ініціативи професора Гарвардського університету Григорія Грабовича та кількох колег-однодумців (Віктора Дудка, Олесь Федорука, Василя Івашківа, Володимира Яцюка, Степана Захаркіна) розпочалася робота над науковим проектом «Повне зібрання творів П. Куліша» у 35 томах. Проект почав реалізуватися під егідою Українського наукового інституту Гарвардського університету та Інституту Критики, і невдовзі до нього приєдналися академічний Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, а також Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці та Українська вільна академія наук у США. Друкуються томи у видавництві «Критика». До 2019 року підготовлено 3 томи у 4-х книгах. Головним редактором цього проекту є

Григорій Грабович, а відповідальним секретарем – Олесь Федорук (який підготував два томи Кулішевих листів). Попереду в українських науковців ще довгий шлях осягнення і введення до наукового обігу праць П. Куліша, оскільки значна частина його творчої спадщини ще не опублікована й зберігається в архівах. Кулішезнавство в сьогоденні оформилося в наукову дисципліну, галузь гуманітаристики (див.: Енциклопедія сучасної України, т. 16, с. 81). Практично всі напрями сучасного кулішезнавства представлено у збірнику «П. Куліш: Матеріали і дослідження» (Львів-Нью-Йорк, 2000).

Відділ зарубіжної україніки, презентуючи частину книжкової спадщини П. Куліша і літератури про нього, що видавалася й осмислювалася в еміграції, вводить до обігу важливий новітній інтелектуальний ресурс для переосмислення внеску П. Куліша в розбудову модерної України і утвердження української ідентичності.

Герус Юлія,
студентка 1 курсу
факультету інформаційних технологій,
спеціальність «інженерія програмного забезпечення»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ФІЛОСОФСЬКІ РОЗДУМИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША НАД ІСТОРИЧНИМ МИНУЛИМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

П. Куліш висловлював суперечливі і досить часто протилежні думки, розглядаючи питання про роль народних мас і особи в історії. В одних випадках він високо цінує його боротьбу за своє визволення, вихваляє народ, в інших – заявляє, що до кращого життя можуть привести лише освічені одиниці, оскільки несвідомий народ є пасивною масою і нездатний до самостійних розумних дій.

Куліш дає досить негативну оцінку тому ж козацтву, його провідникам за їх виступи проти законного уряду (польський уряд), відзначаючи роль і значення українського козацтва в боротьбі за національну незалежність, з боку якого Куліш не вбачає систематичного гноблення українського народу, а навпаки, вважає, що польському урядові і польським панам Малоросія зобов'язана своїм речовим станом і статком. Вигнання поляків з України було водночас і вигнанням південно-руського панства, яке мало не спростоване право на володіння землею. Раніше він зазначав, що поляки були твердо переконані в тому, що мужики походять від Хама і створені для того, щоб працювати на панів, і нічого не робили для поліпшення життя мужика. Українські пани, привласнювали собі обманом і насильством козацькі землі, обіймаючи різні урядові посади в гетьманщині.

«Гарячий Панько» (так письменник сам себе називав) палко любив свою Батьківщину, і не дивно, що ця любов проходить крізь увесь роман та стає невід'ємною частиною характеристик образів лицарів-козаків.

«Як треба рятувати Україну, байдуже мені і літа, і рани», – каже паволоцький полковник Шрам. До речі, його вустами та вустами Якіма Сомка автор нерідко висловлює власні думки. Державницькі погляди відстоює наказний гетьман Сомко, який має власну думку і щодо внутрішнього устрою України («тоді буде на Вкраїні і правда і сила»), і щодо її місця у стосунках з іншими народами; Нехай і міщанин, і посполитий, і козак стоїть за своє право. Хоча він зорієнтований на союз із Москвою проти Польщі, але лише на умовах Гадяцьких пунктів, які гарантували Україні майже цілковиту незалежність: «Не дурень був Виговський, що написав їх, тільки дурень, що з'якшався з ляхами». Без цього: «Що мені тії князі та бояре? Що се вони надумали – шматовати Україну? Наше право козацьке, ніхто міждо нас не втручайся!». Ідея національного єднання, на його думку, є запорукою нездоланості українського народу.

П. Куліш, вважав носієм традицій не запорожців, а городове козацтво – перші, на його думку, стали «пропащою силою», на відміну від більшості своїх сучасників: на відміну від часів протистояння з поляками, що принесло їм славу, пізніше там зібралися «гольтіпаки», у них «що ватажок, то й гетьман», «да вже без юродства в їх не буває». Вони відважні й гонористі – але саме стихійна анархічність запорожців, їхнє небажання визнавати над собою будь-яку сталу владу і не дали втримати Україні виборену Хмельницьким державність. Навіть на самопожертву в ім'я України, та лиха буде більше ніж користі, вони готові йти на ризик, «...коли не стало ні розуму, ні правди на Вкраїні».

«Може, се тільки на науку мирові і пустив Господь Україну в руки харцизякам, – говорить вже ув'язнений Яким Сомко, що мав час осмислити причини свого програшу. – Не можна, мабуть, інше, як тільки горем да бідою довести людей до розуму». Дорого дісталася ця наука Сомкові. Ще дорожче – українській землі, яку на багато десятиліть облягла страшна Руїна.

Розчаровуються інші прості козаки, міщане, селяне, усі, хто повірив був у порожні обіцянки, усвідомивши свою помилку, Тур і Пугач поривають з Брюховецьким, правда виходить назовні – та запізно, слід було раніше думати: лихо вже скоєне... Розумник Брюховецький виявився спроможним перемогти Сомка – але «послі й прийняв слушну кару од гетьмана Дорошенка: пропав під киями собачою смертю».

Висновок з цього ми можемо зробити, що Пантелеймон Куліш був одним із перших літературознавців, який переосмислив історію козацької України, наголосив на переході від пасивної фольклоризації до ширшого європейського мислення. Таким чином ми не можемо гостро критикувати митця за усі його нібито "хитання". Куліш був палким патріотом України, але у нього було розвинуте почуття українського аристократизму, людини, яка піднялася на вершини європейської культури. Чи не тому як справжній високоосвічений інтелігент він задумувався над доцільністю будь-якої збройної боротьби. Чи завжди ціль виправдовує усі засоби? Тому закликав український народ до боротьби зі злом моральними переконаннями, визволення шляхом освіти, науки та культури.

Мамчур К.О.,
студентка гуманітарно-педагогічного
факультету спеціальність «психологія»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА СПАДЩИНА ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Важко аналізувати події в країні, керуючись лише мінімальними знаннями. Ще з давніх часів у людей цінувалися знання. Навпаки, людьми з обмеженими знаннями, завжди було легко керувати. Як люди зазвичай поведуть себе в складних для них ситуаціях? Вони шукають людину, що вже проходила через схожі обставини або настільки є компетентною, що зможе дати зважену пораду. Що залишається робити, коли події містять велику історію. Звернутися до першоджерел, до творів митців, що не раз ризикували заради свої спадщини.

Пропонуємо з цією метою розглянути роман Пантелеймона Куліша «Чорна рада». Куліш Пантелеймон Олександрович – відомий український письменник, а також громадянсько-культурний діяч. З 1847 року починається період його літературної та культурно-громадської діяльності: він встановлює зв'язки з представниками польської дворянської громадськості і з Кирило-Мефодіївським братством. Публікує ряд своїх великих творів, серед них роман «Чорна рада». Будучи ідеологом буржуазії, Пантелеймон Куліш у своїх дослідженнях вперше в українській історіографії звертає увагу на роль економічних факторів і класової боротьби в історії, розцінюючи їх з буржуазної точки зору.

Історичний роман «Чорна рада» – це хроніка подій 1663 року, на території Ніжину. На задум цього роману, письменника наштотували його козацькі літописи: Самовидець і Грабянка. У романі діють історичні особи та вигадані персонажі. Основа сюжету лежить в показі чвар в Україні за гетьманську булаву після смерті Б. Хмельницького, збагачення старшини, соціальні суперечності між багатою верхівкою і незаможними шарами українського суспільства, що й призводить до драматичного конфлікту. Вже в основі сюжету ми бачимо актуально покладену тему також і для нашого сьогодення.

Проблематика яку зачіпає автор, є надзвичайно характерною для сучасності. Перша проблема – це проблема незалежності України. Друга – патріотизму і зради. Третя, також дуже важлива, – роль державного діяча. В ході аналізу, нами було визначено ще такі важливі проблеми, як проблема ставлення до влади, боротьба добра і зла, людини і народної моралі. Куліш надає нам надзвичайну можливість, побачити та оцінити зі сторони події періоду національного «самогубства» України. Період братовбивчих війн, нескінчених зрад, суспільного розбрату та марнотрацтва усього, що було досягнуто за довгої та тяжкої боротьби під час повстання 1648 року та Визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького. Період, що надзвичайно гостро зараз переживається з нашим.

Роман "Чорна рада" засвідчив, що український народ має давню і гідну пошани історію, велику культуру. Щедро використовуючи фольклор, опоетизовуючи народний побут, Куліш тим самим звеличив самотність духовного життя нашої нації. Своїм романом письменник ставив перед читачем глибоко гуманні та високоморальні ідеали, які й формують естетичні смаки українців.

Отже, твори тогочасних митців є своєрідним дзеркалом, через який цілі тисячоліття нащадків можуть зазирнути в минуле, провести паралелі, зробити висновки та змінити обставини сьогодення. Це одна з найважливіших особливостей історичних творів в наш час. Спадщина Пантелеймона Куліша – це можливість не втрапити в ті події, оцінити ситуацію та скерувати свої дії в іншому напрямку. Це дорогоцінна можливість, не скоїти помилок, що вже мали місце бути в нашій історії.

Список літератури

1. Пантелеймон Куліш (1819-1897р.) як культурний діяч [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5253377/>

Ідейно-художній аналіз роману Куліша «Чорна рада» [Електроний ресурс]. Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5253377>

Євтушенко Ксенія,

студентка 1 курсу

гуманітарно-педагогічного факультету,

спеціальність «міжнародні відносини»

Науковий керівник: Матвієнко І.С.,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії

РОЛЬ П.О.КУЛІША У СУЧАСНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Пантелеймон Куліш належить до тих діячів, які, будучи багатогранно обдарованими, зробили величезний внесок у розвиток української культури, літератури, мистецтва, мови, науки. Він був прозаїком, поетом, драматургом, перекладачем, з багатьох європейських мов, ученим-літературознавцем та критиком, фольклористом, істориком, етнографом, педагогом, дуже багато зробив як видавець та громадський діяч.

Серед літературної еліти України видатним критиком є також Іван Франко. В «Нарисі історії українсько-руської літератури до 1890 р.» він відгукнувся про Пантелеймона Куліша так :

«Наділений великим талантом, але ще більшою амбіцією, Куліш протягом свого довгого життя переходив найрізноманітніші зміни, топтав найрізноманітніші сліди, виступав у найрізноманітніших ролях і полишив по собі багату літературну спадщину, в якій об'єднане, було багато схибленого, багато суперечностей...».

Внесок Пантелеймона Куліша в українську культуру, мову та літературу вагомий і безперечний. Довгий час у роки сталінщини та брежнєвського застою його ім'я згадувалося дослідниками здебільшого в негативному плані, а твори майже не

видавалися. У роки відродження української культури П. Куліш і його творчий доробок поцінуються об'єктивно і займає належне йому вагоме місце.

«Україна – це життя, а не література, і українська літературна праця – це тільки засіб усвідомлення того життя, а не ціль, сама себе виставляючи». Саме цю істину підтвердив самовідданою працею для України Пантелеймон Куліш. Він сказав своєму народові пророчі слова правди і переконливо довів, що без єдності народу й національного проводу повноцінного національного тіла бути не може. Це як діалектика національного та загальнолюдського: останнє – це коріння, на якому ростуть стовбур і крона першого. Разом утворюється цілісний організм – дерево життя. І скрізь, де один орган не працює як слід або гине, дерево всихає.

Протягом усього життя Пантелеймон Куліш відзначався надзвичайною працездатністю і щирим ставленням до своїх занять. У ньому повною мірою поєднувалися митець і вчений. Він яскраво, у барвах і постатях, бачив історію рідної країни і чудово знав її, проаналізувавши безліч українських, російських, польських джерел і документів, багато з яких були відкриті ним самим як археографом.

Пантелеймон Куліш однаково щиро й палко захоплювався козацьким минулим України в молоді роки і громив, по суті, свої ж ілюзії в подальші роки життя, нерідко впадаючи в крайнощі. На старості він виявився чужим серед своїх і своїм серед чужих. Українське суспільство вважало його ренегатом, але він продовжував завзято трудитися, збагачуючи національну культуру новими перекладами й поемами.

Офіційна російська історіографія прихильно сприймала пізні об'ємні історичні праці Пантелеймона Куліша, але він не міг пробачити російському самодержавству заборону українського слова і прирік себе на добровільне сільське самотництво, повернувшись на свій хутір Мотронівка на Чернігівщині. Тоді Пантелеймон Куліш повністю віддався творчій діяльності, і світ побачили драма «Байда, князь Вишневецький» і поема «Маруся Богуславка». Будучи поліглотом, він робить численні переклади українською мовою з Біблії, В.Шекспіра, Дж. Байрона, Й. В. Гете, Ф. Шіллера, Г. Гейне, що теж є, на мою думку, величезним вкладом у розвиток сучасної української мови та літератури.

Таким працелюбним і відданим своїй справі був Пантелеймон Куліш, і саме це є тим внеском його діяльності у сучасність. При цьому на кожному повороті власного ідейно-творчого шляху Пантелеймон Куліш залишався вірним собі та своїм переконанням.

Підсумовуючи, можна сказати, що Пантелеймон Куліш зробив величезний вклад в сучасність своєю літературною діяльністю, перекладами, науковими та історичними працями, вплинув на розвиток національної ідеї та національного відродження України.

Завершити хотіла б цитатою Івана Франка про Пантелеймона Куліша : «Куліш- перша звізда в нашому письменстві, великий знавець народної мови, а притім добрий знавець язиків та літератур європейських народів» . Цей вислів є черговим підтвердженням значення постаті письменника для України.

Фалько Дарина, Криворучко Вікторія,
студентки 1 курсу
гуманітарно-педагогічного факультету,
спеціальність «міжнародні відносини»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ОБРАЗ КОХАННЯ В ЛІТЕРАТУРНІЙ ТВОРЧОСТІ П.КУЛІША

Зазвичай, переважна більшість людей, у контексті вивчення постаті Пантелеймона Куліша, акцентує увагу на культурній діяльності та творчому доробку письменника, лише поверхнево ознайомлюючись з його життєвим шляхом. На нашу думку, аспекти приватного життя митця мають виключну цінність у процесі ознайомлення з його особистістю, розуміння його ідей та поглядів, оскільки події і випадки з особистого життя і формують систему суспільно-політичних й морально-етичних норм, суттєво впливають на світогляд творця і накладають свій відбиток на літературну творчість. Саме тому ми вважаємо актуальним висвітлити і звернути увагу на тему кохання в житті Пантелеймона Куліша.

Пантелеймон Куліш упродовж усього свого життя вирізнявся помітно двоїстою натурою, яка, наче нитка, пронизала кожен здобуток письменника та неабияк вплинула на його діяльність. Маргінальність проявляється в політичних поглядах, філософських концепціях та, передусім, у ставленні до жінки: він був невисокої думки про власну дружину й переважну більшість інших жінок, але незважаючи на це, письменник прагнув любові, ніжності й покори від них.

Мати Олександри Білозерської, майбутньої дружини Пантелеймона Олександровича, одразу помітила суперечливість натури чоловіка і саме тому до останнього відмовляла молодим в одруженні. Увесь процес сватання тривав 3 роки, письменником було зроблено 3 пропозиції вийти заміж, і врешті-решт, Мотрона Василівна через упертість власної дочки здалась, і 22 січня 1847 р молоді, все ж таки, побралися, а серед гостей був молодий національний геній – Тарас Шевченко, найкращий друг старшого брата нареченої - Василя Білозерського.

Проте, варто звернути вашу увагу на те, що цей палкий інтерес до молодої дівчини був скоріше просто азартом і ціллю для письменника, оскільки Олександра не одразу звернула увагу на свого майбутнього чоловіка, що дуже його обурило й зачепило. Після досягнення бажаного, його зацікавленість у дружині поступово себе вичерпала, і вже через 3 тижні після весілля, митець взагалі розчарувався у шлюбі, адже до нестями закохана у нього супутниця життя здавалась йому занадто нецікавою і покірною, він навіть жартома називав її «Господарські Здібності» і соромився з'являтися з нею на так званих «світських раутах».

Як чоловікові й письменникові, Кулішеві для душевного комфорту і творчого натхнення потрібна була жіноча увага. Його цікавило, чи здатен він зачарувати собою жінок, наскільки вони можуть захопитися ним. Насамперед йому йшлося про те, щоб закохати в себе дівчину або чужу жінку. Цього й добивався він першою чергою.

Не минуло й року подружнього життя, як сталося горе: Пантелеймона Олександровича було заарештовано за членство у Кирило-Мефодіївському братстві й відіслано назад до Санкт-Петербурга. Через величезний стрес і переживання за чоловіка, Олександра Білозерська втратила першу дитину, і більше дітей так і не мала. За це Куліш їй дорікав безплідністю протягом наступних 50 років сімейного життя, у результаті чого у жінки почала прогресувати психічна хвороба.

Рутина перетворила молоду дівчину на економку, кухарку та доглядальницю, змінила настільки, що Кулішеві вона тепер здавалася заземленою, неохайною селючкою, за яку йому завжди доводилося вибачатись перед друзями та знайомими. Цим він і пояснював низку своїх подальших подружніх зрад.

У віці 38 років Куліш у листі зізнався у своєму захопленні 16-річною Манею де Бальмен, яка була закохана у байкаря Глібова. Не минуло й півтора місяця, як вона перетворилася на «загиблу надію».

Потім настала черга юної 17-річної Лесі Милорадович, що зачарувала письменника своїми поетичними елементами. Так почався їх бурхливий роман. Дружина митця такого не витримала, і ними було вирішено роз'їхатися. Протягом двох років Куліш зваблював Лесю, описуючи в усіх деталях їхні романтичні взаємини в листах до дружини. Але й цей роман тривав недовго, адже тоді Пантелеймон Олександрович познайомився з творчістю Марії Вілінської, більш відомої як Марко Вовчок.

Він захопився не лише хистом молодої поетеси, але й її розумом та особистістю, тому вважав, що зустрів, нарешті, свою долю. П'ять місяців тривав їх роман, чутки про нього дійшли й до Олександрів. Від жінки письменник вимагав цілковитого підпорядкування, але волелюбна Марія, що відчувала себе емансипованою, не могла дозволити собі такого приниження перед чоловіком. Отож, під час їхнього переїзду до Берліну нарізно – коли в його валізі була її білизна, а в її саквояжі – гроші письменника, про Марію по завершенню поїздки не було жодної новини. Аж поки не стало відомо, що вона у Берліні таки залишилася, але з Іваном Сергійовичем Тургенєвим. Обурений Куліш покинув зрадливу Марко Вовчок, помирився з дружиною, і разом з нею вирушив на Кавказ.

На якийсь час любовні стогони письменника, здавалося б, завершилися. Але згодом закрутилися ще два романи. Перший – із дружиною відомого байкаря Параскевою Федорівною Глібовою, з якою Пантелеймон Олександрович хоч і зазнав щастя, але невдовзі сам здав назад, переконавши Глібова у тому, що Параска його, Куліша, уваги не варта.

Серце його невдовзі зайняла юна Ганна фон Рентель, проте письменника такий роман швидко емоційно виснажив. І саме тоді він зрозумів, що його рідна жінка у сім'ї на своїх плечах тягне увесь життєвий клопіт, і що без неї жодна його книга не була б видана. Йому не забракло чоловічої мудрості надалі не гульвісити з юними вродливицями, а повернутися до святої дружини. Пантелеймон Куліш помирився із Олександрою Михайлівною – задля цього він поїхав із нею на Кавказ, де із чистою совістю та спокутими гріхами повністю присвятив себе – нарешті – творчості.

У біді та радості Олександра завжди була поруч. Коли згорів рукопис українського перекладу Біблії, над яким Пантелеймон Куліш працював чверть

століття, саме дружина умовила літератора заново розпочати роботу. Чоловіка вона пережила на 13 років. По смерті Пантелеймона Олександровича 2 (14) лютого 1897 р. вдова упорядкувала його архів, спогади, листування спадщину, а потім продала родинний хутір Мотронівку, аби на отримані кошти опублікувати чималу творчу спадщину покійного.

Хоч останні роки життя жінка прожила в жахливих злиднях, саме її зусиллями було видано найповніше досі зібрання творів Пантелеймона Куліша і створено його музей.

Підсумовуючи усе вище викладене, можна дійти висновку, що у цій гонитві за спокусами і чужими жінками з метою потішити самолюбство і власне его, Пантелеймон Куліш завдавав нестерпних душевних страждань і невимовного болю тій людині, яка залишилася поруч з ним, не зважаючи на усі неочікувані повороти долі, і яка самовіддано кохала його, не дивлячись на усі його гріхи і невдачі. Олександра альтруїстично віддала усе, що мала, щоб ми з вами мали змогу гідно оцінити Пантелеймона Куліша як культурного діяча і його величезний внесок в розвиток української літератури.

Шестопалова Дар'я

студентки I курсу
гуманітарно-педагогічного факультету,
спеціальність «міжнародні відносини»
Науковий керівник: Матвієнко І.С.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ: КОХАНКИ І ЕРОТИКА БАТЬКА УКРАЇНСЬКОГО РОМАНУ

Пантелеймон Олександрович Куліш – видатний поет і прозаїк, драматург і перекладач, критик і публіцист, історик, етнограф, мовознавець і культурний діяч. Це була надзвичайно обдарована людина, з енциклопедичною освітою. Досліджуючи роботи Пантелеймона Куліша, я можу дійти висновку, що особливу увагу він приділяє коханню та еротичі.

Наприклад, у вірші “Шуканне-викликанне” ліричний герой сповнений жалеєм до дівчини, котра ночами не спить через своє кохання до нього. А він “...жадає кохання іншого”:

Дівчино-горлице! Шкода твого кохання,
Шкода ночей без сну, зітхання сумування,
Живу я розумом, а серце тихо спить.

У вірші ж “Сльози” автор описує сльози як вічний символ справжнього щирого прояву емоцій. У ньому він описує клятву в коханні до поетеси Марії Олександрівни Вілінської (Марко Вовчок). Кохаючи жінку Куліш вимагав од неї

цілковитого підпорядкування. Але ж Марія почувалась емансипованою, і це викликало роздратування у знатного літератора:

Хоч я тепер уже не смію до Марусі
З божбою, як тоді, ніжною приступить,
Та сльози спогадять солодкі не стиджуся,
Що ми клялися ними одно 'дного любить.

Також Пантелеймон Куліш не раз розмірковував над власною смертю, над тим, як його кохана дружина буде сумувати за ним. Особливо добре це можна побачити у творі "Заплачеш по мені, кохана, о! заплачеш...":

О, знаю! По мені гарячими заплачеш
Мого ж плачу ти вже довіку не побачиш.
Мене за живота покрила смерті тьма,
Ні в серці радощів, ні в очах сліз нема.

Отже, у віршах Пантелеймона Олександровича Куліша особливо гарно замальовується тема кохання автора, багато з яких, він написав своїм коханкам або дружині Ганні Барвінок. Адже тема кохання та еротики є особливо близькою для нього.

Гальченко Адріана,
студентка 4 курсу
ННІ лісового і садово-паркового господарства
спеціальності: «Лісове господарство»
Науковий керівник: Гейко С. М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

КОНЦЕПЦІЯ САМОПІЗНАННЯ У ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

У різні часи й епохи філософи звертались до проблеми людини, осмислювали її в дусі конкретно-історичних вимог, інтересів і потреб, відповідно до цього творили ідеал людини, який, проте, ніколи і ніде не міг бути у всій адекватності й повноті осягнений та здійснений. У процесі пізнання світу людина завжди прагнула глибше й повніше осягнути сутність явищ, закони світовлаштування та себе саму.

Український мислитель Григорій Сковорода, який уособлює в собі цілісність серця, розуму та вчинку, є зразком таких намагань. Поставивши в центрі своєї філософської системи людину, її реальні потреби й прагнення, він виходив з необхідності озброїти її засобами досягнення щасливого життя, яке має за основу Епікурову вимогу «живи за природою». Цю тезу мислитель вперше в історії української філософії перетворив на вимогу працювати за «сродністю», яка взаємопов'язана з теорією самопізнання і вченням про загальне щастя. У ній він вбачає одну з найважливіших передумов досягнення людиною щастя, реалізації дійсно людського способу життєдіяльності. Г. Сковорода підходить до ідеї перетворення праці із засобу існування в найпершу природну потребу і найвищу

насолуду особистості, бо «сродна» праця, тобто праця за природними нахилами, здібностями, визначає життя людини і становить його смисл, духовно збагачує особу і дає можливість їй віднайти свій справжній шлях і своє місце в складній системі суспільних взаємозв'язків і стосунків, зорієнтуватися в ціннісно-смисловоуніверсумі культури.

Г.Сковорода виходив із передумови, згідно з якою людина не може виробити об'єктивного погляду на світ, якщо вона не визначить власне місце в природі та суспільстві. Філософ бачив у пізнанні людини ключ до пізнання природи і суспільного розвитку. Людину він розглядав не просто як частину природи, а як особливий «маленький світ» – мікросвіт, який за складністю своєї організації перевершує всі явища природи, і який складається з тих же двох натур (зовнішньої та внутрішньої), що й макрокосм. Ідея перетворення людини із зовнішньої у внутрішню, духовну, що є в основі вчення Г. Сковороди, спрямована на її внутрішнє життя. Шлях до внутрішнього духовного розвитку також пролягає через моральне вдосконалення людини, цінність якої визначається її якостями (розумом, знаннями, працьовитістю, вірою, милосердям, справедливістю) і проявляється в її справах. Діяльність усіх в суспільстві повинна визначатись природним покликанням, природними нахилами людини до праці, а праця має бути направленою, перш за все, на благо суспільства. Мета людини – не переробити себе і природу відповідно до надуманих ідей, а розвивати те, що вже закладено в ній, очистити душу, досягти гармонію згідно із «сродністю».

Зміст людського життя, існування мислитель вбачає у самопізнанні, якого він прагнув досягти в процесі діалогу з іншими людьми та розмови зі своїм «Я». Вислів «Пізнай самого себе» став поштовхом до його філософування та визначив напрям пошуків істини. Філософ сприйняв його за поклик до пізнання взагалі, до в'яснення змісту, ролі та меж людського пізнання відповідно з божественною мудрістю.

Саме тому Г.Сковороді близьким виявилось вчення Сократа, а звернення до нього було намаганням зрозуміти себе та свій час, духовно самовизначитись. Адже духовна сутність людини проявляється через осмислення основ людського буття, а це завжди напружений діалог, в якому відбуваються зустрічі різних думок про ті чи інші явища, події. На перетині цих діалогічних проявів виявляється справжній зміст вчення, з'ясовується його сутність.

За вченням філософа, наближення до основ істинного знання – мета і обов'язок кожної людини, що прагне до розумного та щасливого життя. Провідником людини в цьому виступає пізнання, яке допомагає розумно вести людські справи, прийти до розуміння свого місця в суспільстві. Внаслідок цього виникає особлива атмосфера існування, що дозволяє людям реалізувати свої сутнісні сили. Отже, самопізнання у Г.Сковороди виступає інтелектуальним процесом, який веде до знання та розуміння, процесом реального наближення людини до Бога шляхом заглиблення у себе. В процесі самопізнання людина знаходить сенс власного буття, змінюється і вдосконалюється як сама, так і суспільні стосунки.

Масштабність мислення Г.Сковороди найповніше виявляється у концепції «сродної» праці, акцентованої таким чином, що природа постає одним з найважливіших центрів світобудови. У природі все влаштовано розумно і людина

повинна зріднитися з нею і жити в гармонії. Природа для Г. Сковороди була джерелом радості, спокою, щастя, давала поштовх людині для творчості. Мислитель вважав, що свободу, духовне задоволення можна знайти лише в єдності з природою. Свій життєвий ідеал він порівнює з образом зеленої верби над чистою водою. Автор шукає свої ідеали в простому оточенні на лоні природи, яка надихає його на роздуми та самопізнання.

У самопізнанні та творчій активності людини виявляється її прагнення до самореалізації. Сутність перетворення праці в першу життєву потребу полягає у перевтіленні її (праці) у творчий процес, у формуванні потреби в ній, як у творчості. Смысл людського життя – в дії, в активності, у творчості; усі досягнення світової цивілізації і сам поступ історії виступають результатом творчої дії, творчої активності людей, їхньої енергії, наполегливої праці, в якій виявляється їхня «сродність».

Отже, можна виділити такі основні аспекти сквородинської концепції: самопізнання, самопошук (співставлення роду діяльності та здібностей), самовдосконалення, самоутвердження (побудова та використання моделі діяльності), усвідомлення самоцінності людського “Я” (залежить від внутрішнього світу людини, спрямованості думки, що визначається природною вдачею, внутрішніми духовними можливостями), гармонійність визначальних засад (розуму та почуття), гармонійність світовідчуття.

Горбуленко Роман,
студент 4 курсу

ННІ лісового і садово-паркового господарства
спеціальності: «Лісове господарство»
Науковий керівник: Гейко С. М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ЛІНГВОФІЛОСОФСЬКА КОНЦЕПЦІЯ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Уже майже два століття філософські ідеї Г.С. Сковороди привертають пильну увагу дослідників. Хоча спектр цих досліджень є доволі широким і різноманітним, певні проблеми залишаються малодослідженими. Зокрема, його лінгвофілософська концепція.

Г. Сковорода виробив цілу філософію слова. Він розумів його і як «безодню», що може охопити всю різноманітність космосу, і як міру речей, через яку все можна спробувати пізнати, відчувати, і як силу реально існуючого. Слово не тільки знак світу, а мова – знакова система. Слово також має власну структуру, що нагадує структуру світу. Є матерія у вигляді звуку, є знакове зміщення субстанції, якась назва, є, зрештою, образ, тобто якийсь символічний зміст, що дає змогу алегорично його використовувати, як у байці. Однак є щось невидиме, невловиме, внутрішнє, завдяки чому слово переживає речі, людей, час і простір.

Український мислитель наголошував, що ім'я – лише умовний знак, прямо не пов'язаний із сутністю речі. За словесним знаком, який має матеріальну природу, потрібно бачити його значення, що є нематеріальним, духовним, невидимим. При користуванні словом вживається тінь замість тіла, знак – замість речі. Таким чином, усе що постає в людській свідомості, набуває форми слова. Система знаків, яку іменовано мовою, фіксує знання про світ, що оточує людину, є важливим чинником її самоусвідомлення, дає їй змогу виразити своє ставлення до навколишньої дійсності. Мова виражає думки і почуття людей, вона є головним засобом їх спілкування.

Вирішальною для розуміння всієї світоглядної і мовної концепції Григорія Сковороди є його праця «Діалог. Імяему – потоп змін». В ній Сковорода стверджував, що третій, символічний світ Біблії за своєю внутрішньою організацією виступає як ідеальне іншобуття перших двох світів – людини та Всесвіту.

Символічне (і знакове) розуміння Сковородою слова і мови загалом спирається неоплатонівське за своєю сутністю вчення отців східної церкви. Сковорода стверджував, що за допомогою долучення до сакрального слова Біблії людина може наблизитись до непізнаваного у своїй сутності Бога. Саме біблійне слово є «початком і кінцем усіх книг пророчих». Біблія це одночасно досконала людина і Бог. Стосовно світу земного Біблія є світом вищим. На думку мислителя, людина може проникнути в цей вищий світ лише через слово, яке виступає в різних іпостасях: від світського, звичайного, земного – до сакрального, божественного слова-логоса. Сковорода детально працює над біблійним словом, аналізуючи його значення, вбачаючи у ньому символічну сутність. Мета кожного символу Біблії, як вважав філософ, – допомогти розуму людини пізнати начало, невидимість

Розрізняючи ексформу (зовнішню форму) та інформу (внутрішню форму) мовнознака, Сковорода показує, що їхня природа суттєво відмінна. Якщо б, наприклад, людина називалася не «людина», а «козел», тоді б ніхто не знав, що слово «козел» уже позначає тварину. Знак і значення, за Сковородою, пов'язані довільно. При цьому ексформазнака може навіть певною мірою суперечити його істинному значенню. Істинне, сакральне значення біблійного слова не лежить на поверхні, воно завжди втаємничене, але оболонка цього значення може бути приземленою.

Філософський метод Сковороди допоміг йому побачити специфіку словесної організації Біблії: хаотична матерія протистоїть гармонії форми, внутрішній системності фігур. Розуміючи словесний символ як такий тип знака, зв'язок якого з референтом є вмотивованим, таким, що максимально виявляє в слові сутність референта, можна стверджувати, що український філософ створив особливу концепцію словесних знаків-символів Біблії. Він вважав, що в ній спостерігається навмисний розрив інформи та ексформи знаків-символів: ексформа не тільки не підтримує інформу, а, навпаки, змінює її. Насправді це протиріччя є уявним, оскільки згідно з концепцією Сковороди не кожен окремий знак-символ у Біблії є носієм її духу, слова Божого, а весь її лад, уся система знаків-символів, наче текст, певний дискурс – одкровення Бога. Щоб розуміти смисл Вічної Книги, читач повинен піднятися над своєю «тваринною натурою», вийти за межі зовнішнього

слова. Зосередитися не на формі, а на суті символу, зазирнути за його межі, побачити крізь нього феноменологічну сутність речей.

Внутрішній бік символічного світу Біблії сповнений архетипів, будується за принципом символічних антиномій, антитез. Символічні фігури духовного світу мають свої сфери побутування в межах цього світу, «координати розташування». Ці фігури ієрархічно побудовані: головною з них є Сонце. Всі інші фігури є типами, організованими в бінарні або тетранарні парадигми; разом вони утворюють чітку систему архетипів і типів символічного світу.

З інших лінгвофілософських концепцій Григорія Сковороди варто відзначити ідею «алфавіту (букваря) світу», представленого у вигляді обмеженої кількості архетипів та їх копій. Ця ідея певною мірою корелює з філософськими пошуками XVII – XVIII ст., а також лінгвістичними ідеями XX ст., де йдеться насамперед про пошук простих ідей, що лежать в основі світу.

Мова в лінгвофілософській концепції Сковороди тісно пов'язана з мисленням. Саме думка спричиняє мовлення, і це, вважає філософ, нагадує механізм годинника: хоч і молоточок добуває в ньому звуки, але не він є їх глибинною причиною. Джерелом людської думки, її рушійною силою є душа людини (за термінологією Сковороди – Серце). Філософ розумів мовлення як інтернаціональний, телеологічний процес.

Отже, лінгвофілософські ідеї Григорія Сковороди свідчать про глибину його концептуального підходу до матеріального та духовного світу, який ототожнюється філософом зі світом Біблії.

Євтушенко Вікторія,

студентка 4 курсу

ННІ лісового і садово-паркового господарства

спеціальності: «Лісове господарство»

Науковий керівник: Гейко С. М.,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії

ПОНЯТТЯ ЩАСТЯ В ТВОРЧОСТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

У центрі філософії мислителя – питання про щастя людини і шляхи його досягнення. Слід зазначити, що ця проблема займає важливе місце і в поетичній творчості філософа.

На філософське вчення Григорія Сковороди мали вплив такі чинники: антична, середньовічна європейська філософія, вітчизняне просвітництво і народна мудрість. Авторитетами для нього були Піфагор, Сократ, Епікур, Плутарх.

Основним мотивом творів раннього періоду творчості Г.Сковороди став пошук щастя. Відображаючи віковичну мрію людства про загальне щастя, філософ наполегливо запитував:

Щастіє, гдеты живеш? Горлицы, скажите!

В поле лиовцы пасеш? Голубы, взвестите!

Щастіе! Гдеты живеш? Мудрыи, скажите!

В небелиты пиво пьеш? Книжники, возвестите [1, с. 30].

Однак те, що говорилось у Святому Письмі про щастя на небі, в книгах мудрих про земне щастя не задовольнило філософа, і він прийшов до невтішного висновку:

Щастіанет на земле, щастіанет в небе,

Не заключилось в угле, индеискать треба [1, с. 31].

В уявленні поета щастя пов'язувалось зі свободою. Цікаво, що під свободою він розумів не тільки особисту свободу людини, але й відсутність жадоби наживи, гонитви за багатством, яка перетворює людину в раба речей.

Г.Сковорода твердив, що справжнє щастя не полягає у достатку і засуджував тих бідняків, які в погоні за ним не гребують жодними засобами.

Мислитель не лише наполегливо шукав відповідей на питання, в чому полягає істинне щастя і якими шляхами воно може бути досягнуте, але прагнув також вияснити мету свого життя і визначити свою роль у здійсненні народної мрії про загальне щастя.

Г.Сковорода вважав, що щастя є найвищим «пренужнейшим и любезнейшим для всех благом». Він писав: «Нет слаже для человека и нет нужнее, как щастіе» [1, с. 14].

Український мислитель визнавав, що прагнення людини до щастя загальне і що право на щастя мають усі люди без винятку. Сковорода писав: «Премилосерднейшееестество всем без выбора душам открыло путь к щастію...» [1, с. 212].

Причину нещасливого життя людей Г.Сковорода вбачав у їх безпорадності, в нерозумінні того, в чому полягає справжнє щастя і якими шляхами його можна досягти.

Людина має розум і свободу волі. Щоб створити щасливе життя, вона повинна пізнати закон свого щастя. Філософ розглядав самопізнання не лише як необхідну умову досягнення щасливого життя, але й як мету і сам зміст щастя.

Григорій Сковорода вважав, що знання мусить відкрити суть щастя і вказати шляхи його здійснення. Але щасливе життя може бути лише за умови поєднання знання і доброчесності, які мислитель образно назвав двома крилами, без допомоги яких людина не зможе досягнути завітної мети.

Філософ твердив, що щастя не може полягати лише у фізичному здоров'ї чи красі, бо це означало б, що люди старі, хворі та із фізичними вадами ніколи не відчували б щастя. Сковорода не заперечував того, що фізичне здоров'я може бути ознакою щасливої людини, але він категорично виступав проти того, щоб його сприймати за сутність істинного щастя:

Не всяк, кто по телуздоров, весело живет... [1, с. 75].

На думку філософа, блаженство і справжнє щастя людині приносить праця за покликанням, така, що відображає природні нахили людини, – «споріднена праця». Сковорода був переконаний, що кожна людина має природний нахил до певного роду діяльності, який може зробити кожного справді щасливим, бо праця за

покликанням, вродженим нахилом і обдарованістю є бажаною, виконується залюбки і з насолодою.

Також справжнім щастям філософ вважав і єдність з природою. Глибоко сприймати і розуміти її, відчувати свою єдність з природою, розчинятися в ній – це і є дійсно щастя:

Весна люба, ах, пришла! Зима люта, ах, прошла!

Уже садырасцвели и соловьев навели.

Ах ты, печаль, прочьотсель! Не безобразькрасныхсел.

Бежи себе в болота, в подземные ворота!

Бежи себе прочь во ад! Не для тебе рай и сад.

Душа моя процвела и радостей навела... [1, с. 141].

Григорій Сковорода визнавав, що «исход к щастію не коротенькой» [1, с. 218] і що небагатьма долаються перешкоди, які виникають на цьому шляху.

Щасливою мислитель вважав ту людину, яка не лише зможе знайти щастя, але й зуміє ним скористуватися.

Отже, філософ радив задовольнятися тим, що людина має від природи, бо щастя полягає в тому, щоб не бажати більше, ніж дає природа. Це впливало із «закону спорідненості».

Література

1. Сковорода Г. Твори: У 2 тт. – К.: Обереги, 1994.

Башинська Альона,
студентка 1 курсу, с. т. н.,
гуманітарно-педагогічного факультету,
спеціальності «Професійна освіта»
Науковий керівник: **Чорноморденко Д. І.**
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДІ

Соціальні, політичні, економічні структури, що склалися в нашому суспільстві за останні десятиліття переживають глибоку кризу. Відбувається пошук нових рішень та способів оновлення суспільного життя. Проте, більшою мірою, запропоновані рецепти стосуються лише поточних проблем. Історія ж свідчить, що суспільство, позбавлене ясних перспектив та загальноприйнятних цілей, не маючи духовної єдності, повинне знаходитися в стані кризи або, знайти в собі сили сформувати нові цінності, установки, цілі та розумні ефективні методи їх досягнення. У цьому процесі значну роль грає соціальна інформація та інформаційна культура.

Роль, яку інформація відчутно сьогодні відіграє в суспільстві, висуває також не мало філософсько-соціологічних проблем. До їх числа, в першу чергу, належать питання про характер впливу різних видів інформації на життя та творчість молоді

людини, про межі її соціальної адаптації до впливу інтенсивних інформаційних потоків, про оптимізацію засобі масової інформації, про роль інформації в становленні та розвитку людської особистості.

Творча діяльність молодшої людини в процесі її розвитку пропорційно регулюється знаннями, тобто особливою, не біологічною формою інформації. Вони виробляються, зберігаються і передаються за допомогою символічних мовних систем, у формі абстракцій, дескрипцій, приписів норм та правил, тобто в структурах культури та цивілізації. Досягнувши певного об'єму і рівня, знання стають смисловими матрицями діяльності і виступають її регуляторами. По мірі ускладнення людської діяльності, об'єм інформації, знань що потрібні для її реалізації, різко зростає. В таких умовах, інформація, що забезпечує життєво необхідні напрямки діяльності людини, перетворюється в найбільш цінний продукт, що сприяє зростанню творчої активності.

В процесі формування інформаційної культури та творчої активності молоді, центральне місце займає соціальна інформація і один з її видів – професійна інформація. Під час її вивчення у студентів формується основи розуміння саме комунікативного виміру творчої людської діяльності у якому знання існує не стільки для нього самого, скільки для інших. Володіння інформаційною культурою дозволяє студенту вільно використовувати поняття, висувати та обґрунтовувати, критикувати судження, розрізняти істинне та другорядне, розкривати зв'язки між різними явищами дійсності, виявляти та аналізувати суперечності.

Коли молода людина отримує достовірну інформацію, що зменшує невизначеність його уявлень про щось, далі вона діє у відповідності з отриманою інформацією, заощаджує час та енергію, які могли б бути витрачені даремно, якби ця інформація була невідомою. Щодо навчального процесу, володіння науковою інформацією знижує, або і взагалі усуває цілу низку помилкових варіантів вирішення тої чи іншої проблеми, сприяє вибору студентом вірних шляхів та засобів соціальної діяльності, котрі ведуть до позитивного результату творчої активності.

Дем'янів Андрій,
студент 1 курсу, с. т. н.,
гуманітарно-педагогічного факультету,
спеціальності «Професійна освіта»
Науковий керівник: **Чорноморденко Д. І.**
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В СТАНОВЛЕННІ СОЦІАЛЬНО ЗРІЛОЇ ОСОБИСТОСТІ

Становлення соціально зрілої особистості являє собою закономірний та необхідний процес для будь-якого суспільства на усіх етапах його розвитку. Цей процес здійснюється під впливом суспільних умов, соціального середовища,

системи виховання, навчання, роботи, в результаті індивідуальних та колективних зусиль, що спрямовані на професійну підготовку, інтелектуальний розвиток, володіння духовною культурою суспільства, соціальним досвідом старших поколінь, засвоєнням принципів, норм та правил суспільного життя, відродженням та культивуванням національних традицій.

Процес становлення соціально зрілої особистості протікає по-різному, поєднуючись зі специфічними національними стратифікаційними індивідуальними умовами життя та діяльності окремої особистості, а також притаманними їй стереотипами свідомості, поведінки, діяльності та ціннісними орієнтирами. На наш погляд, існує щонайменше три площини розгляду соціальної дійсності як предметного втілення суб'єктивної активності людини і відповідно три рівні сутності соціальної зрілості. Один із них – фіксує момент єдності особистості з суспільством як основу соціального в особистості; другий – момент протилежності суспільства та особистості, її самостійність, автономність та індивідуалізм у стосунках з суспільством; третій рівень – проміжний – фіксує момент взаємопроникнення соціального та індивідуального в особистості.

Роль суспільства у цьому процесі полягає в підготовці особистості до відтворення суспільства, тих чи інших його елементів до реалізації соціальних потреб. Основна тенденція сутності соціальної зрілості особистості – зростання ступеня її єдності з сутністю суспільства. Це притаманно будь-якій суспільній системі.

Культура – безперервний процес людської діяльності в якому постійно взаємодіють дві сторони: жива та багатогранна людська діяльність в ході якої створюються деякі культурні цінності і, самі ці цінності, загальнолюдські та національні, засвоєні і такі що використовуються в інтересах суспільства, як втілення попередньої діяльності.

Культура не може бути виведена сама з себе, а лише із її зв'язку з суспільством. Міркування про культуру взагалі та суспільство в цілому, мало що дають для розуміння реального культурно-історичного процесу, оскільки необхідно виявити місце цього процесу в загальному історичному русі людства та конкретизувати ці загальні зв'язки щодо окремих ступенів розвитку людства.

Культура як практична проблема є здатністю оцінити універсальний людський досвід, пов'язати його з безпосередньою життєдіяльністю людини.

В процесі соціальної діяльності при відтворенні суспільних відносин особистість не може не впливати на них. В результаті, відтворена система суспільних відносин, в котрі включена особистість, частково модифікується: частина з них набуває статусу значущості, інші ж відносини, особистість поступово перестає відтворювати. У такому розумінні, культура відіграє роль предметного вираження людської діяльності. Проблема полягає в тому, що хороше знання фактів культури не може замінити фактичну культуру особистості.

Махов Олег,
студент 1 курсу, с. т. н.,
гуманітарно-педагогічного факультету,
спеціальності «Професійна освіта»
Науковий керівник: **Чорноморденко Д. І.**
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії

КУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ ТА ПРОЦЕС ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ ЯК РЕФЛЕКСІЯ ТВОРЧОСТІ П. КУЛІША

Сьогодні ми виступаємо свідкам та учасниками нової української держави, переживаємо складний процес формування нової суспільності. В своїх конструктивних пошуках ми звертаємося як до досвіду власної історії так і до світової скарбниці державотворення.

Вже набуло значного поширення усвідомлення того, що творчий потенціал історії – не світовий розум, не класова боротьба: він – в прийомах гармонійного самоузгодження активності вільнодіючих гуманітарних істот, він в самій історії, у відшліфованих віками правилах її побудови та устрою. Тут діють орієнтовані на безумовне і неплинне соціальні і моральні абсолюти. Множина перших концентрує образи оптимальної організації соціального життя – демократизм, персональну автономію, незалежність, всесилля права. Множина других, охоплює етико-гуманістичні ідеали високого, гідного життя – альтруїзм, людинолюбство, взаємодопомога.

Творення нових державних та соціальних структур відбувається в широкому смисловому полі цивілізаційних абсолютів, адже національна (європейського типу) державність – це системна якість яку набуває етнос в його належності до більш широкої цивілізаційної цілісності. І, повноцінна легітимація цієї державності забезпечується відповідністю не тільки духовному устрою даного етносу, але й нормативному устрою наднаціональної єдності.

Демократична та гуманістична спрямованість нової української держави вже визначена. Набагато складніше втілити ці високі ідеали в своєрідних і неповторних національних формах. Саме тут, визначальну роль відіграє творчий потенціал народу.

Творчість завжди вимагає високої чистоти, високої краси, постійних стимулів, які підкріплюють усвідомлення власної гідності. Необхідною умовою формування держави є усвідомлення своєї самостійності, в рамках якої весь народ виступає як «Ми» в плані відповідальності за свою долю. Риси соціально-психологічного складу будь-якої спільності тісно по'язані з тим, що називається культурою. Психологічний склад тієї чи іншої спільності одночасно і входить до складу її культури, і виражається через неї, і залежить від культурних традицій, виражається в її мові і одночасно залежить від неї. Дуже важливо активізувати демократичні та гуманістичні елементи в традиціях народу, як необхідну умову включення в загальнолюдський цивілізаційний процес.

Проте державність, яка базується на культурі одного етносу, як правило, зустрічається рідко, і Україна тут не виняток. Але оскільки держава – це заклик до спільної дії, то кожен хто прилучається до неї, виступає як частина держави, як політичний суб'єкт. Національність, мова, історична Батьківщина – всі ці фактори повинні мати другорядне значення на фоні створення рівних можливостей включення до спільних дій.

Традиції – це єдиний спосіб закріплення і відтворення звичних форм реагування, які були відібрані еволюційним шляхом. Вони, насамперед, показують людині що вона повинна, а чого не повинна робити в конкретних обставинах, а не те, на що вона повинна сподіватись. Зараз в процесі творення демократичної держави моральні, правові, ринкові норми заявляють про себе досить відчутно. Проблема готовності чи неготовності до сприйняття тих чи інших реформ, якраз і пов'язана саме з ними.

Костинюк Василь,
студент 1 курсу, с. т. н.,
гуманітарно-педагогічного факультету,
спеціальності «Професійна освіта»
Науковий керівник: **Чорноморденко Д. І.**
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Україна переживає складні часи становлення громадянського суспільства, майбутнє якого залежить від молоді. Сучасний стан національної свідомості в Україні викликає обґрунтовану стурбованість. Особливо це стосується південних та східних регіонів.

Важливим для становлення національної свідомості є звернення до історичного минулого в якому сконцентровані всі недоліки. Більш глибокому розумінню історичних процесів, формуванню національної свідомості, політичної орієнтації сприяє участь студентів у роботі історичного та інших гуртків.

Беручи свій початок з традицій, звичаїв, моралі, релігії, мистецтва, національна свідомість в подальшому розширюється до політико-державного самоуправління.

Головні риси української національної свідомості залежать від історичних умов, що впливають на її формування. Як свідчить історія, формування свідомості залежить від відродження національної культури та духовності народу. Треба зазначити, що духовне відродження на ґрунті традиційних соціально-культурних структур неможливе. І будь-яка спроба її реанімації веде до романтичної ідеалізації минулого. Прикладом цього є спроба відтворити козацтво.

Відродження національної свідомості, розвиток національної психології не можливий без відродження національної мови. Тут особливу увагу слід звернути на

потребу викладання українською мовою соціально-гуманітарних дисциплін, причому їй популяризація має відбуватись не лише для студентів гуманітарних спеціальностей, а для усіх майбутніх фахівців, адже професійна діяльність повинна відбуватись в межах культурного середовища відповідно до його норм та принципів.

Пономарьова Марія,
студентка 1 курсу, с. т. н.,
гуманітарно-педагогічного факультету,
спеціальності «Професійна освіта»
Науковий керівник: **Чорноморденко Д. І.**
кандидат філософських наук,
старший викладач кафедри філософії

ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ТВОРЧІСТЬ: ФЕНОМЕН П. КУЛША

Зв'язок педагогічної діяльності та творчості – багатоаспектна проблема. З одного боку, професія педагога масова, а отже, ґрунтується на певних уміннях, навичках, що даються фаховою підготовкою. З другого боку, вона не вкладається в рамки репродуктивної діяльності, а близька до праці митця, науковця, конструктора. Однак, у традиційно творчих професіях наявна чітка вимірюваність наслідків: неповторність, моральна та естетична визначеність цінностей що входять у духовне надбання суспільства. Педагогічна ж діяльність в силу специфіки предмету творення не фіксується у чітко визначених, завершених у собі результатах. Саме з огляду на традиційне розуміння творчості, педагогічна професія опиняється за межами цього поняття. Між тим, вимога творчості у праці педагога висувається як вираз суспільної потреби. На емпіричному рівні вона усвідомлюється як діяльність що покладає у собі творчість.

Інша справа що вкласти у вказане поняття. Можна говорити про створення творчо-пошукових ситуацій у навчальному процесі; про творчий підхід до індивідуальності учня; про творче розв'язання конфліктних ситуацій; про творчий пошук у способах спілкування і т.д. Безсумнівно, це важливі складові педагогічної діяльності, однак вони ще не надають їй якісної визначеності.

Розв'язання проблеми педагогічної творчості потребує, на наш погляд, виходу у сферу загально-філософських проблем діяльнісної сутності людини та сутнісних характеристик творчості. З цих позицій відкривається, що специфіка педагогічної діяльності і закладена у її предметі: творення неповторної людської особистості у морально визначеній духовній взаємодії учителя і учня (студента і викладача). Озброєння знаннями, розвиток пізнавальних здібностей виступають складовими більш широко предметного поля діяльності щодо формування індивідуальності. Разом з тим просвітницька місія учителя у вік науково-технічної революції втрачає колишнє значення. У сучасну епоху потреба здобування знань диктується перш за все суспільним попитом. Відбір на професійну придатність бути учителем потребує,

на наш погляд, перевірки на наявність « таланту людяності». Ефективність подальшої фахової підготовки, в тому числі формування навичок культурного спілкування, прищеплення естетичної міри поведінки, визначається небайдужістю майбутнього фахівця до дітей.

Мартинюк Іван,
студент 2 курсу
факультету аграрного менеджменту
Науковий керівник: Дубровіна О.В.,
асистент кафедри філософії

ФІЛОСОФСЬКИЙ СВІТОГЛЯД П. КУЛІША

Пантелеймон Куліш – яскрава постать доби першого національного відродження України, чийі ідеї заслуговують особливої уваги дослідників. Його філософський світогляд формувався під впливом багатьох чинників. До них слід віднести казки, легенди, народні пісні, які він слухав у дитинстві, вивчення української літератури та історії. Він добре знав сучасну вітчизняну та західноєвропейську культуру, соціальні вчення. Був знайомий з творами Бекона, Декарта, Спінози, французьких просвітників XVIII ст. Позитивно оцінював досліду філософію Ф. Бекона, "скептицизм" Р. Декарта. Із симпатією ставився до філософії Б. Спінози, вплив якої досить відчутний в ранній період творчості Куліша. Негативно ставився до Вольтера за те, що для нього "публіка самі пани, самі просвіщені", а народ постає як "слуги", "чернь". Правда, і сам Куліш пізніше розглядав народ як пасивну масу, яка нездатна до самостійної розумної дії.

Письменник розвинув свою «філософію серця», де приділив увагу зв'язку людини з природою і землею, які дозволяють зберегти індивідуальність людини. П.Куліш вважав, що:

1) природа влаштована «божественною мудрістю», а свідомість існує незалежно від матерії, тобто душа безсмертна, тому припускається існування потойбічного життя;

2) українська душа має дві сторони: внутрішню – серце (почуття), що пов'язує українця з Україною і зовнішню – мислення (розум), що складає національний дух;

3) розум спонукає українців до встановлення зв'язків з іншими народами і до сприйняття найкращих сторін життя і, тим самим, заважає серцю;

4) необхідність збереження «хуторянського» характеру життя як самобутного шляху розвитку, зв'язку з землею, природою, що зробить людину дійсно моральною і індивідуальною.

П. Куліш ґрунтовно вивчав нову західноєвропейську філософію, особливо німецьку XVIII-XIX ст. Однак емоційній, імпульсивній натурі Куліша (ймовірно, і за соціального стану козацтво уже втрачало своє положення самостійного стану, а на дворянство у Куліша не було документів) більш за все імпонувала романтична традиція. При всіх змінах поглядів на релігію Куліш завжди залишався релігійною

людиною, тому ставлення до релігії у нього було типово романтичним. Визнаючи ідею творення світу Богом, Куліш ототожнював Бога і природу, розглядаючи Бога як "душу душі вселенської".

Людина, за Кулішем, невідомо собі є ідеєю інших людей. Вона підпорядковується ним як самій природі, довіряючи себе самотійно. Ідеї безсмертні, як безсмертна душа людини, в глибині якої – в серці концентруються всі переживання, помисли, надії, пророча сила. Між серцем людини і зовнішнім в ній здійснюється постійна боротьба, боротьба поверхні і глибини душевної. Тому потрібно прислуховуватися до живого голосу душі народу, відкинути все зовнішнє, вороже, шкідливе, слідувати історичній ідеї – слову Божому, відбитком якої є ідеал народний. Проте, відводячи домінуючу роль в історичному розвитку людства ідейним, духовним і моральним началам, Куліш не заперечував також ролі і значення матеріальних, економічних чинників.

Романтичне усвідомлення цінностей минулого як вічних і сталих зумовило пошук Кулішем культурних ідеалів у минулому, заклик повернення до нього. Конкретним втіленням цього постає його хутірська філософія як своєрідна реакція на міщанство і псевдоцінності бездуховної урбанізації. Куліш звинувачує урбанізацію в розбещеності народу, у відступах від віри свого народу, віковичних звичаїв своїх батьків, де, вихваляючись своєю вченістю, освіченістю, місто виробляє лише одну науку, а саме – науку обману. "Не хочемо, – заявляє Куліш, – ніяких благ цивілізації, коли за ці блага діти наші не вмітуть із нами, під нашу старість, розмовляти, коли вони нас, а ми їх через їх велику освіту не розуміємо". На противагу такій "цивілізації" і освіченості він обстоює хутірську філософію, що ґрунтується на вимозі повернення до життя природи, правди людської і людської душі, де ще зберігаються дійсні, на його думку, а не штучні цінності людського буття. "Оставайтеся собі при своїй філософії, – наголошує Куліш, – а нам дозвольте нову селянську філософію проповідувати, взяти її прямиєнько з тієї книжки (Євангелія. – Авт.), котру сотнями років великі города затуманюють, тай досі не затуманено. Робіть ви своє діло панове, а ми своє робитимемо, а там уже колись у віках грядущих люди побачать, кому з нас за науку і працю дякувати".

Особливу увагу Куліш приділяв українській мові як передвічному скарбу народного серця. Саме мова, рідне слово, на його думку, повернули нам повагу до інших народів, заклали підвалини нашого життя та історії. Він обґрунтовував необхідність становлення нової української літератури, яка б зайняла чільне місце серед літератур інших народів. Всі ці світоглядні установки стали взірцем для наступних модернізаторів української культури й вплинули на подальше осмислення місця української культури у світі.

Оксенюк Назарій,
студент факультету аграрного менеджменту,
Науковий керівник: Данилова Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ ТА 13 ФАКТІВ ПРО ПЕРШИЙ ІСТОРИЧНИЙ РОМАН «ЧОРНА РАДА»

В історію він увійшов, поряд із Тарасом Шевченком і Миколою Костомаровим, як діяч «Наддніпрянської Трійці», яка заклала підвалини розвитку модерної української культури. Він творець правопису «кулішівка», що ліг в основу сучасного. Здійснив перший повний переклад Біблії українською мовою (працю завершили Іван Пулюй та Іван Нечуй-Левицький), переклав 13 п'єс Шекспіра, твори Байрона, Шилера тощо. Але, мабуть, найвідомішим його твором є перший історичний роман в українській літературі «Чорна рада», який надійно увійшов в освітню програму як обов'язкове читиво.

1. Свій роман Куліш писав близько 14 років. Перша згадка про твір, ще тільки задум, датована 1843 роком, а вийшов він у світ 1857 року.

2. Роман «Чорна рада» існує у двох різномовних версіях – українській і російській, тотожних за сюжетом, але відмінних у багатьох деталях і навіть сценах. Це два самодостатні твори, які вийшли в один і той самий рік, але в різних містах: український – у Петербурзі, російський – у Москві. І водночас ці тексти є вільними авторськими перекладами один одного.

3. Спершу Куліш створив роман російською мовою – у 1844–1845 роках, а завершив на початку 1846 року. Відтак створив українську версію, і написав її дуже швидко, «на одному диханні» – від березня до кінця літа 1846 року. Місцями він перекладав текст, а місцями писав наново, кардинально відходячи від російського протооригіналу.

4. Якби Куліша не заарештували навесні 1847 року у справі Кирило-Мефодіївського братства, українська «Чорна рада» неодмінно з'явилася б уже того року. Текст роману автор передав своєму товаришу Осипу Бодянському, професору Московського університету і редактору «Чтений в Обществе истории и древностей российских», де твір мав іти до друку. Цей текст у рукописі зберігся донині повністю, і він дуже сильно відрізняється від того, який відомий у публікації.

5. У своїх листах і в післямові до російського роману (статті «Об отношении малороссийской словесности к общерусской») Куліш позиціонує обидва твори – український і російський – як оригінал і переклад, водночас визнаючи за ними усі прикмети самодостатніх творів. Однак у дійсності, як бачимо, спершу було створено російський текст, а за ним український. Позиціонування українського твору до російського як оригінал і переклад зумовлювалося ідеологічними чинниками: письменник прагнув вивищити український текст над російським, поставивши його на чільне перше місце і відвівши російському місце другорядне.

6. Стаття «Об отношении...» – знакова для української словесності. У ній письменник маніфестує право українців на власну літературу, заявляє про неї як

явище, яке підносить на небувалий рівень. Статтю було писано як передмову до українського роману, але цензурні перешкоди завадили опублікувати з ним. Тому автор вирішив подати статтю як післямову до російського твору

7. Усі розділи в російському романі мають епіграфи (і вони в ньому були на всіх етапах опрацювання тексту), а в українському їх немає (і їх ніколи в ньому не було). Епіграфи істотно доповнюють текст і є присутнім авторським ключем до розуміння його національної проблематики. В епіграфах Куліш широко цитує рядки Шевченкового послання «І мертвим, і живим, і ненарожденним землякам моїм», на той час крамольного, та поезії гетьмана Мазепи. Авторство обох він змушений був приховати, подавши їх як «Анонім».

8. «Чорну раду» Куліш планував випустити з ілюстраціями. Він сам зробив ескізи, а також залучив до створення малюнків Сергія де Бальмена (художника-аматора, рідного брата Шевченкового друга Якова де Бальмена). Пропонував також зробити малюнки й Шевченкові, однак той відмовився. Декілька Кулішевих ескізів до роману збереглися донині.

9. До початку квітня 1856 року Куліш перебував в обструкції: його твори мали проходити попередню експертизу жандармського III відділу. Щойно у квітні з нього було знято це обмеження, і він відразу подав українську «Чорну раду» на розгляд цензури. Цензором українського роману був російський письменник, історичний романіст Іван Лажечников. Він не читав українською, тож Куліш для ознайомлення з текстом надав російський «переклад», де Лажечников і робив цензурні помітки. Куліш задіяв впливових урядників, які поручилися за нього, і цензор дозволив твір ще вчора опальному письменникові майже без зауважень.

10. Із назвою твору Куліш повсякчас вагався. Властиво, основна назва «Чорна рада» уже фігурувала від середини 1840-х років, а клопоту завдавала друга назва, у підсумку – підназва. До останнього вона мала відрізнятися в російському та українському текстах. Наприклад, первісний український варіант: «Чорная рада, або Історія нещасливого 1663 року. Із старосвітських рукописів, із древніх козацьких архивів повиймав, зложив і написанію предав П. Куліш», або один із варіантів російського тексту: «Черная рада, или Малороссия в 1663 году».

11. За 14 років, коли Куліш писав і проредаговував твір, він створив багато варіантів. Цілі розділи і сцени, які містилися в ранніх редакціях, не увійшли до фінального тексту. Наприклад, був вилучений великий розділ зі сценою в пекарні, де Шраменко зустрічається із Череванівною і відразу закохується в неї, або цілий розділ, присвячений подіям у Святій Софії. Усі ці зміни наявні в рукописах роману, які значною мірою збереглися до нині.

12. Від початку створення і до першого повного видання 1857 року російська версія «Чорної ради» мала чотири манускрипти. За час написання української версії автор створив шість рукописів, п'ять із яких переписав власноруч. Кожний рукопис спершу був біловим, але в перебігу редагування ставав чорновим, так що автор був змушений його переписувати знову і знову.

13. Усі сучасні публікації української «Чорної ради» містять численні похибки в текстах (російська востаннє з'явилася аж 1899 року). Є системна хиба цих публікацій – вони здійснені за другим і останнім прижиттєвим виданням «Чорної

ради», яке вийшло 1890 року у Львові, але без участі автора, а не за першодруком 1857 року.

Пономаренко Валентина,
студентка факультету аграрного менеджменту,
Науковий керівник: Данилова Г. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ І УКРАЇНЬСЬКА ЖОРЖ САНД

Пантелеймон Куліш – надзвичайна особистість української літератури. Ще зі школи ми пам'ятаємо його як автора «Чорної Ради», але так мало знаємо про його особисте життя. Хотілося б трохи пролити світла на те, що відбувалося в житті письменника за кулісами сторінок творів.

В його житті було багато жінок. Достатньо листів, що зводили з розуму. Платонічна, а може і не тільки, любов була натхненням для творчості. А творами, нав'язаними музами, українці зачитуються і досі.

Але була одна, що вважала слово «платонічний» вульгаризмом. У незнайомці Пантелеймон Куліш зауважив не лише хист, а й пророцтво про власну долю: у його житті з'явилася саме та жінка, про яку він снів усі роки тимчасових захоплень і глибоких розчарувань. Вона – українська Жорж Санд. Тож сьогоднія пропоную вам до уваги історію кохання Пантелеймона Куліша і цієї загадкової жінки.

Хто ж вона, ця таємнича українка, яку порівнюють з французькою письменницею Жорж Санд? Це жінка, якою захоплювалися, від якої мліли і втрачали сенс життя, створювали шедеври і кидалися у воду. Її ненавиділи інші жінки, заздрили їй у всьому. Вона – це Марія Вілінська, відома нам як Марко Вовчок. На порівняння з Жорж Санд наштовхувала її краса, стиль життя, поведінка, зневага до умовностей. Як і Жорж Санд, вона захоплювала грала, фатальну роль у житті багатьох українських і російських літераторів, роками жила в атмосфері слави, скандалів, чуток і пліток.

Я вважаю, що варто трохи поговорити про минуле Пантелеймона і Марії. Вони обидва були одружені. Забігаючи наперед скажу, що Пантелеймнові на той момент було вже 38 років і він мав за плечима принаймні два романи, що велися епістолярно, і ні до чого не зобов'язували. В принципі ми можемо припустити, що подружньої зради не відбулося. У листах до друзів, що охолов до дружини, що життя її знищило. Його молодість пройшла за книжками та навчанням, тож чоловік шукає свій сенс життя в жінках і коханні. Особливого розмаху набуло листування з Олександром Милорадович. Воно тривало досить довго, але раптово в житті Куліша з'являється Марія Вілінська і він обриває минулі стосунки: «Знаєте що? Покиньте мене тепер. Перестаньте до мене писати. Це мені невелике буде горе, бо тепер Марко Вовчок коло мене.»

Що ж до самої Марії, то вона була одружена з Опанасом Маркевичем, українським фольклористом і етнографом, учасником Кирило-Мефодіївського

братства. Разом вони подорожували по Україні, жили в Чернігові, Києві та Немирові. Марія глибоко вивчила життя, культуру та мову українського народу, адже сама мала російське походження, а основною мовою в її родині була французька.

Як же вони познайомилися? Чоловік Марії приятелював з Пантелеймоном Кулішем, останній був наставником і вчителем для Опанаса. Тож саме йому Маркевич надсилав власні твори для редакції та коментарів. Захопившись працею чоловіка, Марія пише свій перший твір – «Народні оповідання», що також потрапляють до рук Пантелеймона у 1857 році. Зачарований Куліш записав: «Читаю і очам не вірю: у мене в руках чистий, непорочний, повний свіжості художній твір.» Письменник одразу відчув, що це твір написаний жінкою – проїнятий чуттєвістю та ніжністю. Він стверджує, що талант може поставити цю жінку поруч із Шевченком.

Звичайно ж, Пантелеймон Олександрович закохався. Куліш у взаєминах із Марком Вовчком – вибагливий, нестерпний, виключний, вимогливий, самовпевнений. Він лагідно називає її - «мовчуще божество», бо вона – спокійна, сором'язлива і незворушна. Їх об'єднує палка пристрасть під час прихованих зустрічей. Вони проводять час разом на хуторі Куліша, де він знайомить Марію зі своєю дружиною, Ганною Барвінок – вона до кінця своїх днів з лютою ненавистю ставилася до суперниці і в житті, і в літературі. Пізніше закохані зустрічалися на поштових станціях і в Петербурзі – тогочасному осередку літературної творчості. Саме там 23-х річна Марко Вовчок стала центром чоловічої уваги. Навіть Тарас Шевченко присвячував їй вірші та подарував золотий браслет. Наприкінці 50-х років XIX ст. Марія Вілінська була єдиною в українській літературі жінкою-письменницею.

Існує думка, що псевдонім "Марко Вовчок" створений пером Куліша. Начебто він, закоханий до безтями, поєднав частину прізвища чоловіка Марії з «вовчкуватою» натурою, таким чином ще й майстерно підкресливши сутність письменниці, її обережність, скритність, але неймовірну силу у середині. Дехто з літературознавців стверджує, що «прізвисько» було ненависне для самої письменниці. Не секрет, що саме завдяки Пантелеймону твори Марка Вовчка почали друкуватися й поширюватися, проте, на жаль, навряд-чи ми колись дізнаємось хто насправді був автором псевдоніму.

Пантелеймон Куліш прагнув покинути Російську імперію і підкорювати західну літературу. Він мріяв про спільне життя з Марією у Німеччині, тож вони домовились зустрітися в Берліні. Добиралися вони окремо, щоб не викликати зайвих підозр. Марія Маркович приїхала до Берліна, але із... Іваном Сергійовичем Тургенєвим. Куліш дуже швидко обрид Марії Олександрівні своїм моралізаторством та іпохондрією. Це вперше не він кинув жінку, а обраниця зреклася його, бо була вільною від усіх зобов'язань. Це стало неабиякою травмою для письменника, оскільки він став не просто хрещеним літературним батьком Марка Вовчка, котрій натхненно симпатизував, а й вів за неї війну одночасно на кількох фронтах, де зазнавав поразки за поразкою, і найдошкульніша з них – від Тургенєва. Він же в свою чергу дошкульно висловився: «Шевченко не повеситися, Куліш не застрелитися, Костомаров... может, бросится в воду, – но что же делать?».

Так буває часто: зірки, що раптово виникають, так само раптово гаснуть. Шкода, але так сталося і з нашими героями. Їх бурхливий роман тривав 5 місяців і обірвався в одну мить. Охоплений образою і розпачем, Куліш був змушений повернутися в Україну, до своєї дружини.

Безумовно, ніщо не минає безслідно. Пантелеймон не міг пробачити такого вчинку Марії, тож разом зі своєю дружиною розпустив плітки про те, що Марко Вовчок насправді не є автором жодного твору – усе було написано її чоловіком. Зокрема, Ганна Барвінок пише статтю «Спомини про Марка Вовчка», що була надрукована в полтавському часописі «Рідний Край». «З розмови її не видно було, щоб вона мовою володіла. Усе розмовляла не по нашому. А як пісеньку співала, то вимовляла добре.»- ось так сказала про Марію дружина Пантелеймона Куліша. Упродовж 30 років ображений коханець виливав гори бруду й непристойностей на звабливу Марка Вовчка, стверджуючи: «Її легковажність і зрадливість загубили мене». Про псевдонім він говорив мстиво, – мстивість таки характерна для його натури, – наполягаючи, що одразу, мовляв, відчув її «вовчу» хижку натуру. Їх стосунки дуже влучно охарактеризував Віктор Домонтович у творі «Романи Куліша»: «Куліш хотів, щоб обраниця належала тільки йому, а вона воліла належати лише собі.»

Орос Богдана

студентка гуманітарно-педагогічного
факультету,
Науковий керівник: Савицька І.М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ГАННА БАРВІНОК І ПАНЬКО. ЖИТТЯ ТА КОХАННЯ ДРУЖИНИ П.КУЛІША

Ганна Барвінок, як багато ми знаємо про неї, хто вона, де народилася? Але всім відома така людина як Пантелеймон Куліш. Тому я хочу розповісти, що зв'язувало цих двох людей.

З історії відомо що майбутня українська письменниця Ганна Барвінок (у дівочтві – Олександра Михайлівна Білозерська) 23 квітня (5 травня) 1828 року у містечку Борзні Чернігівської губернії у небагатій родині шляхетського маршал-предводителя повітового дворянства.

Старший брат Саші – журналіст Василь Білозерський (1825-1899) став відомим українським громадським та літературним діячем, хто у 1845 році разом із М. Костомаровим, Т.Шевченком та П.Кулішем організував Кирило-Мефодіївське братство, а за два роки був заарештований і засланий в Олонецьку губернію під пильний нагляд поліції. Молодший брат, український фольклорист й етнограф Микола Білозерський (1833–1896), починав помічником редактора “Чернігівських губернських відомостей”, а потім вже редагував видання.

П'ятнадцятирічним дівчам у її житті зчинився буревій на ім'я Паньком. Пантелеймон Куліш (1819–1897) був старшим за Олександру на дев'ять років. Сталося це неочікувано. Улітку 1843 року викладач Луцького дворянського училища 24-річний Пантелеймон Куліш, який вже встиг написати російською мовою історичний роман “Михайло Чарнишенко”, віршовану історичну хроніку “Україна” й оповідання-ідилію “Орися”, приїхав на тривалу гостину у Мотронівку на запрошення свого молодшого друга, 18-річного Василя Білозерського.

Тут, у мальовничій сільській ідилії, він збирався розпочати на вакаціях свій *magnum opus*, перший український історичний роман “Чорна рада”.

Коли юнак посватався до Сані, мати дівчини, Мотрона Василівна відмовила: мовляв, рано ще молодшій дочці про шлюб дбати. Істинними причинами стали інші: безрідність дрібного маєткового дворянина та нестерпний характер самовпевненого юнака. У своїй хатинці гордовитий Панько ридма проридав цілу ніч, а на ранок дременув на Санкт-Петербург. Як згадував свідок подій Василь Білозерський, сестра, виплекана “під уважним наглядом матері”, із залицьальником тримала дистанцію, але все одно кохала.

Весілля молодята зіграли 22 січня 1847 р., у ролі старшого боярина виступив молодий національний геній – Тарас Шевченко, найкращий друг старого брата нареченої Василя Білозерського. Замість шлюбної подорожі подружжя вирушило до Варшави, звідки для українця-мовника починалася наукова експедиція Санкт-Петербурзької Академії наук. Але невдовзі його, як одного з трьох духовних очільників Кирило-Мефодіївського товариства, заарештували й повернули до Санкт-Петербурга. Після арешту чоловіка Олександра привела мертву дитину. Більше дітей вона так і не мала. Завдяки високому штилю “широкого по каяття”, клопотанням впливових друзів та особистим благанням вагітної дружини покарання пом'якшили: два місяці П.О.Куліша ув'язнювали в арештантському відділенні військового шпиталю, а звідти під жандармським наглядом етапували на заслання до Тули.

Відколи під впливом нервової перевтоми в Олександри Михайлівни народилася мертва дитина, чоловік узявся дорікати дружині безплідністю. Виходило, що геть усе життя він прагнув і мріяв мати купу дітей, а його позбавили найсвятішого.

Поїхавши по справах тридцяти восьмирічний Пантелеймон Куліш написав дружині листа, в якому зізнався: у селі Линовиці Чернігівської губернії він познайомився із шістнадцятирічною Манею де Бальмен і до нестями закохався. То була чорнобрива донька ліберального, національно свідомого поміщика, графа Сергія Петровича де Бальмена, хто ілюстрував його раннє авторське оповідання-ідилію “Орися” (1843).

Настає черга сімнадцяти літньої Лесі (Олександри) Милорадович (1830-1890), дочки дрібного поміщика Григорія Івановича Милорадовича (1800-1868) із Калюжинців. Так почався новий роман Куліша. Аби не псувати одне одному життя, за ініціативи дружини Олександри, у січні 1857 року, подружжя роз'їхалося. Знесилена Саня не витримала: у Санкт-Петербурзі полишила все і вирушила до матері в Україну. Більш як два роки Пантелеймон Куліш зваблював Лесю, детально розповідаючи у листах дружині всі поточні деталі романтичних взаємин...

Зрештою, коли за кілька років і цей “роман у листах” спопелів, як і попередні, втративши надію бути покликаною заміж, Олександра Милорадович пішла під вінець за іншого, пана на прізвище фон дер Фліт.

“Роман у листах” із Лесею Милорадовичівною обірвався на півслові, коли Куліш познайомився із творчістю Марка Вовчка (ім'я при народженні – Марія Олександрівна Вілінська, за першим чоловіком – Маркович; 1833-1907). Зачарований надісланими йому “Народними оповіданнями” Серце його негайно було віддане наступній пасії.

У новій талановитій незнайомці Пантелеймон Куліш зауважив не лише хист, а й пророцтво про власну долю: у його житті з'явилася саме та жінка, про яку він мріяв усі роки тимчасових захоплень і глибоких розчарувань. Влітку 1858 р. літератор збирався відвідати Україну і домовився з Марією Олександрівною зустрітись. Де б ви думали? Ясна річ, на хуторі Мотронівці. Молоду, талановиту письменницю Олександра Михайлівна прийняла гостинно, познайомила з родичами. Погостювавши кілька днів, українська Жорж Санд попрямувала до Орла, домовившись із Пантелеймоном Кулішем зустрітись на одній з поштових станцій, коли вертатиметься назад.

На якийсь рік криза середнього віку, здавалось, минула, і Пантелеймон Олександрович вискочив із гречки. Та настав роковий 1860-й рік, коли закрутились два наступні романи. Перший – із дружиною знаного байкаря, Параскевою Федорівною Глібовою (1824-1868). Хто б ото встояв від таких залищань? Інтелігентно смиренний Леонід Глібов дав Парасці право вибору – з ким бути. І повертатися до Санкт-Петербургу Параскева Федорівна не захотіла. Але тут задній хід дав Пантелеймон Куліш, запевнивши байкаря у своїй... міцній чоловічій дружбі, а принагідно переконуючи, що Параска не варта його, тобто П.О.Куліша уваги.

І вже у травні того ж, 1860 року, у Полтаві Пантелеймон Куліш почав закохуватися в юну Ганну фон Рентель, дочку поміщика з Диканьки, за якою давно сохнув автор пісні “Боже великий, єдиний, нам Україну храни”, український поет, перекладач, видавець Олександр Кониський (1836-1900), який служив тоді в Полтавському суді. Куліша це не спинило, дівчину він у себе закохав. Роман із Ганною фон Рентель став останнім сполохом “нетерпіння серця” Куліша.

Емоційно виснажившись, восени 1860 р. Пантелеймон Куліш покінчив із “парубоцькими зальотами”. Постарілим душею він повернувся до Санкт-Петербурга, повністю віддався творчості. За споминами Ганни Барвінок, свідомо літературну діяльність вона почала після наполегливих спонукань чоловіка у 1858 році – хоч за це українське читацтво щиро вдячне Пантелеймону Кулішу. До двох перших оповідань письменниці – “Лихо не без добра” та “Восени літо”, надрукованих 1860 р. в альманасі “Хата”, передмову написав її чоловік. На правах більш досвідченого колеги по красному письменству він сам придумав літературний псевдонім дружини: А.Нечуй-Вітер. Олександрі Михайлівні не сподобалося: по-перше, чоловіче прізвище, по-друге, якесь холодне і чуже. І вона самостійно обрала авторський знак, доручивши літературну долю вічнозеленому в'юнкому барвінку, що вміє виживати за будь-яких умов. За підписом Ганна Барвінок друком з'явилася її перша і єдина за життя збірка “З народних уст” (1902), складена із 30 ладних

оповідань, особисто виданих Борисом Грінченком. Чим частіше Олександра Михайлівна брала в руки перо, тим яскравішими ставали творчі здобутки. Йому не забракло чоловічої мудрості не гульвісити з юними вродливицями, а повернутися до святої дружини. Пантелеймон Куліш помирився із Олександрою – задля цього він поїхав із нею на Кавказ, де із чистою совістю та спокутими гріхами повністю присвятив себе – нарешті творчості.

Після короткострокової хвороби, застудившись у неопалюваному кабінеті, 2 (14) лютого 1897 року П.О. Куліш помер у Ганниній Пустині, просто на руках Олександри Михайлівни. Він встиг підготувати до друку поетичну збірку “Позичена кобза: Переспіви чужоземних співів”, до якої увійшли переробки творів визначних англійських та німецьких поетів ХІХ століття. Світ книжечка побачила у Женеві в 1897 році, уже після його смерті та завдяки вдові. У біді та радості Ганна Барвінок завжди була поруч. Чи дивуватись після цього, чому багато їхніх спільних друзів, враховуючи й українського перекладача та просвітителя Івана Пулюя (1845–1918), називали Олександрю Михайлівну Білозерську-Куліш “нашою Беатріче”, “ідеальною дружиною Куліша”? Пророчими виявився пафосний вірш “До Ганни Барвінок” самого П. Куліша, написаний дружині: Тринадцять довгих років Ганна Барвінок доглядала могилу чоловіка і сама 23 червня (6 липня) 1911 р. упокоїлася в рідній Мотронівці. За заповітом, її поховали поряд із зрадливим чоловіком, у Ганниній Пустині. Його вона нікому не віддала. Як у мистецтві, так і в житті, Ганну Барвінок цікавило, за власним визначенням, “кохання української жінки та чи щаслива вона”. Життя ж піднесло їй самий келих із гірким трунком. Вона випила його з гідністю, якій позаздрили б найшляхетніші персонажі шекспірівських п’єс. На мій погляд, якнайточніше її феномен визначив Іван Франко, назвавши її “поетом жіночого горя”, іншого – “праматір’ю української літератури”. А чому так? Вона точно знала, про що пише, бо розуміла, як і заради чого живе.

Павленко Катерина,
студентка гуманітарно-педагогічного
факультету,
Науковий керівник: Савицька І.М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ДИТИНСТВО П.КУЛІША

Постать Пантелеймона Олександровича Куліша є надзвичайно важливою в історії української літератури. Чоловік різнобічно обдарований, він був і письменником, і істориком, і фольклористом, і етнографом, і перекладачем, і критиком. Також відомий під псевдонімами як Панько Казюка, Павло Ратай, Хуторянин. Його життя було дуже цікаве та захоплююче сповнене перемог та невдач, непередбачуваних моментів та неймовірних пригод. Та я хочу розповісти саме про дитинство цієї визначної людини.

Отже Пантелеймон Куліш народився 7 серпня (26 липня за старим стилем) 1819 року на хуторі поблизу містечка Вороніж (тепер Шосткинського району Сумської області) в сім'ї заможного козака-хлібороба (батьки походили з давніх козацько-старшинських родів). Батько П.Куліша – Олександр Андрійович писався козаком. Це була людина добра, але запальним и суворим характером, за що і був прозваний «гарячий Куліш». Ймовірно, що саме від нього Пантелеймон успадкував гарячий темперамент і те ж прізвисько „гарячий”, хоча щодо останнього, воно набуло у сина вже іншого, більш поважного значення. Крім властивості братися за все гаряче і приймати все до серця, П.Куліш успадкував від батька працелюбство й невгамовне бажання працювати як практично (малювання, ліплення, столярні роботи тощо), так і на ниві наукової та літературної діяльності. Мати П.Куліша – друга дружина його батька – також походила з козацького роду. Вона відзначалася мудрістю і „на протигагу палкій, суворій батьковій натурі, мала розважливу, лагідну вдачу, ... говорила тільки рідною мовою, зберігала в пам'яті незліченні скарби українського слова – старовинні пісні, думи, казки і приказки”. Незважаючи на безграмотність, Катерина Іванівна була багата природним розумом - „що мала в голові, все те взяла не з книжок, а з живої народної речі. А була в неї голова неабияка”. Ще однією властивою їй рисою, про яку згадує П.Куліш, була любов до пісні. Пісня „була в неї не забавкою: вона думала піснями. Сидя за роботою, ніколи вона не вмовкала; тільки, було, зітхне, задумається – і знов співає”. Відзначалася Катерина Іванівна також добротою й милосердям. Пантелеймон був сьомою чи навіть восьмою дитиною в сім'ї. Однак із старших дітей живим зостався тільки брат Тимофій та й той помер маленьким. Пантелеймон же народився із слабким здоров'ям, „дуже хирявим, ледве живим; годів зо два й не говорив, а почавши говорити, протягував слова, наче співав”. Залишившись єдиним сином, Пантелеймон стає улюбленцем матері, смерть якої стала для нього непоправною втратою. Батьку, який був статурою статечною, не цурався важкої роботи, зневажав хвороби, не до вподоби було слабе та немічне дитя. Син відчував це ставлення, трохи побоювався батька, часто ховався від нього. Отже, ріс П.Куліш самотньою дитиною, яка прагнула теплоти й ніжності. Ці почуття він знайшов у сусідньому маєтку, де жила сім'я покійного брата Олександра Андрійовича Романа – мати і дві дочки. Вони і стали єдиним, проте улюбленим товариством малого Пантелеймона. Старшу Лесю, гарну, вродливу дівчинку він дуже полюбив. Вона навчила його читати церковно-слов'янською мовою, часто розповідала поетичні народні казки. Пануюча у цій сім'ї атмосфера любові та дружби, відповідним чином впливала на малого хлопця. З дитинства в Пантелеймона проявлявся хист до малювання. Він писав крейдою на стінах церкви все, про що чув і що бачив, особливо часто малював коней. На десятому році життя Куліш стає учнем Новгород-Сіверського повітового училища, що розташовувалося у 30 кілометрах від Воронежу. Розставання з рідною домівкою важко далось малому Пантелеймону, душу якого бентежили різні почуття й сумніви. Жив він на квартирі батькової знайомої – офіцерської вдови Хлопотихи у Варваринському приході, що знаходилася далеко від училища. Це місце, порівняно із зеленим, веселим хутором, де народився і ріс Пантелеймон, навіювало сум, наповнювало його відчуттям, що дитинство вже минуло і попереду незвідане нове

життя. Незважаючи на складну психологічну атмосферу, в якій опинився хлопець, він швидко виявив свої здібності до навчання. Його було відразу зараховано до першого класу, минаючи підготовчий. Невдовзі Куліш стає першим учнем класу, про що свідчать записи у відомості Новгород-Сіверського училища за 1833 рік, де відзначалися успіхи та поведінка. Після закінчення цього закладу він одержав білет № 1 – „За чудові успіхи в науках”. Батько мав намір віддати Пантелеймона працювати в канцелярію суду, однак, зважаючи на його визначні успіхи, вирішує продовжити навчання сина і віддає його до гімназії. За твердженням деяких дослідників життя і творчості П.Куліша, це рішення було прийнято під впливом їхньої сусідки Уляни Терентіївни Мужилівської. Малому хлопцеві вона видавалася царицею або богинею, стала для нього другою матір'ю. Її образ, життя і душу П.Куліш змалював у своїй повісті „Історія Уляни Терентьовни”: „Любов до історії, поезії, грецької культури – це далеко неповний перелік того, що залишила в душі й серці Пантелеймона ця жінка. 8 жовтня 1833 року Пантелеймон вступив до Новгород-Сіверської гімназії. Тут його „здібності, старанність, поведінка і успіхи” також були відзначені у відповідній відомості . На здібності Куліша і талант до науки звертають увагу всі дослідники, які зверталися до вивчення його життя та творчості. Так, В.Шенрок відзначав уміння швидко розв'язувати подумки задачі, володіння мовою, добре знання граматики і правопису. Але особливо захоплювався Куліш запам'ятовуванням і написанням віршів. Його улюбленим поетом був Пушкін, захоплювався також „балладами Жуковського »

З кінця 30-х років П.Куліш – слухач лекцій у Київському університеті. Вступити до цього престижного навчального закладу йому так і не вдалося, оскільки не мав документального підтвердження свого дворянського походження, хоча його батько й був вихідцем з козацько-старшинського роду. Однак слухання лекцій на словесному, а згодом на правничому факультеті стали для нього мало не визначальним періодом життя.

Набуті таким чином знання дозволили йому дістати місце викладача у Луцькому дворянському училищі. У цей же час П.Куліш заявляє про себе як письменник. Пізніше П.Куліш працює на різних посадах у Києві, Рівному. Опублікувавши перші розділи роману «Чорна рада» у журналі «Современник» за 1845 рік, письменник здобуває визнання громадськості.

Я зупинилася лише на невеликому аспекті життя П.Куліша . Та навіть ця коротка розповідь дозволяє створити уявлення про умови становлення й розвитку його особистості. Вдачею він значною мірою вдався у своїх предків – „гарячих” козаків, що поєднувалася з великою працьовитістю й різнобічними практичними та інтелектуальними здібностями. Все це було наповнене глибокою повагою до народних традицій, рідного слова, казок, легенд, занурення в які створювало дещо ідеалізовану атмосферу. Таке багатство й багатогранність духовного світу, якими позначено дитинство П.Куліша, неодмінно мало вплинути і вплинуло на його подальший життєвий шлях, знайшло яскраве віддзеркалення в його творчості.

Лазаренко Марина,
студентка гуманітарно-педагогічного
факультету,
Науковий керівник: Савицька І.М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ХУТІРСЬКА ФІЛОСОФІЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Пантелеймон Олександрович Куліш – незвична постать української літератури ХІХ ст, фольклорист, філософ, громадський діяч, саме він придумав сучасний український правопис та написав перший український історичний роман-хроніку «Чорна рада».

Однією з центральних складових його художньо-філософського мислення була хутірська філософія. Відомий письменник Іван Франко навіть назвав його «апостолом хуторної філософії».

Як відомо, «хутір» у П. Куліша – це антитеза «городу». В першу чергу це простежується через зовнішні чинники: селяни ходять у простих свитах, а городяни модно вдягаються, їдять вишукані страви, мають багато різних забав. Це не означає, що всі вони матеріально забезпечені. В той час, коли селяни дотримуються хуторянських звичаїв, читають Біблію та вірять праведному слову Хреста, городяни прагнуть роздобути грошей будь-яким способом, навіть якщо для цього прийдеться рідну доньку продати. Куліш прийшов до висновку, що в місті все купується й продається. Хутір відрізняється від міста простим, природним життям, чистою людською душею та праведним образом мислення. Письменник вважає, що селяни повинні уникати розкоші та хизування модним одягом, так як це бачимо у містян, бо це вигадки лукавого. Треба чітко дотримуватися своїх принципів і традицій, щоб протистояти шаленому тиску міста, адже відрікаючись від старої науки й словесності, городяни самі не знають, якої віри їм треба триматися.

Автор детально розглядає питання освіти. Він акцентує увагу на тому, що влада займається навчанням дітей лише в місті, що призвело до того, що сільські діти часто цураються простих звичаїв і рідної мови. Як відомо: без мови немає нації, немає народу. Куліш вважає, що варто вчитися в місті, вивчати іноземні мови, але треба придержуватися хуторського способу життя, щоб зберегти свою рідну мову, культуру і звичаї. Тільки так українські селяни будуть освіченими та шанованими людьми.

У своїх прозових творах П. Куліш неодноразово вводив образ хутора. Він вважав хутір територією, не зіпсованою цивілізацією, джерелом справжньої Батьківщини українського народу. П. Куліш наголосив, що життєві принципи простих українських хуторян та їхні людські якості – доброта, чесність, відвертість – набагато вищі, ніж спосіб життя міських мешканців, які переважно лицемірні та егоїстичні, а тому письменник склав таке прислів'я: «У город – по гроші, а в село – по розум». На думку П. Куліша, хутір є осередком натурального, спокійного й гармонійного життя українця, місцем, де виявляється справжня сутність

українського народу, який має жити у гармонії з природою, узгоджувати потреби цілого народу.

Письменник вважав, що в хуторах збережена тисячолітня культура предків, що живить дух народу й утримує його у руслі предківських традицій. Вирастаючи в цій атмосфері, українці виробляють правильні моральні та етичні норми, добрі людські якості. Українські села мають гарний природний пейзаж, родючу землю, велику культуру й славні звичаї. Українські селяни добрі, працьовиті, прості, сміливі й розумні. Куліш попереджує їх, щоб вони не затуманювалися міським добробутом, адже багате життя у місті не належить кожній людині. У своїх поглядах Куліша бачить місто, в якому відсутній національний ґрунт. Це призвело до того, що міські люди, досягаючи певного матеріального забезпечення, водночас втрачають морально-етичні принципи, стають егоїстичними й безсердечними. Городяни сліпо прагнуть забезпечення особистих інтересів, щоб задовольнити свої матеріальні потреби, забуваючи про духовні цінності. В містах поступово утвердилися індивідуалістські життєві принципи – прислужництво, продажність, байдужість до чужого горя. На відміну від міської культури, у селах культура традиційна, а основоположні життєві принципи села захищає сільська громада, яка є втіленням колективного розуму. Хутірська філософія була своєрідною Кулішевою реакцією на міщанство, як продукт бездуховної урбанізації. Письменник звинувачує цивілізаційні процеси в розбещеності народу, у відступах від прадавньої віри, віковичних звичаїв своїх батьків. Місто, вихваляючись своєю вченістю, освіченістю, культивує лише одну науку - науку обману.

Однією з найгостріших проблем є падіння моральних норм, адже у теперішньому світі більшість людей прагне матеріальних благ будь-яким способом, не зважає на моральні принципи. Щоб досягти добробуту, люди часто обманюють один одного, експлуатують простих працівників, дають хабарі бюрократам. Відповідь на гостру проблему знаходиться у хутірській філософії П. Куліша. Вважаю, що хуторянин у Куліша не є класовою чи матеріальною характеристикою, а має сприйматися крізь призму моральних та етичних норм. Конкретніше кажучи, тільки дотримуючись моральних засад і зберігаючи дійсні цінності людського буття, люди можуть отримати щастя й душевний спокій. Українець є селянином у духовному розумінні, а культура української нації своє коріння має в селах.

Підводячи підсумок, українці повинні оберігати рідну землю, мову й культуру, звичаї від ворогів. Рідна земля й споконвічні моральні устої забезпечують селянам щасливе життя на цьому світі. Українці повинні любити всією душею свої хутори, втішатися гармонійним й спокійним хутірським життям, наслідувати хороші традиції й звичаї від предків. Тільки таким чином українська нація зможе гордо стояти серед інших націй світу, а українська культура тоді розквітатиме.

Література

<http://4hvyliа.com>

<https://www.libr.dp.ua>

<http://elib.nlu.org.ua>

<http://www.kobu.kiev.ua>

Матісько В.М., Коваленко Є.Г.,
студенти гуманітарно-педагогічного
факультету,
Науковий керівник: **Савицька І.М.**,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ЯКЩО ЛЮБИШ, ТО ЛЮБИ СИЛЬНО, А ЯКЩО НЕ ЛЮБИШ, ТО НЕ ЖАРТУЙ

Пантелеймон Куліш – особистість виняткової творчої активності, амбітності, сміливих задумів, подеколи злостивості й контрверзійності, – “Якщо любиш, то люби сильно, а якщо не любиш, то не жартуй”.

З дитинства П. Куліш згадував їхню сусідку, пані Уляну Терентіївну Мужилівську – про неї написав в автобіографічній повісті «История Ульяны Терентьевны» (1852). Відомо й те, що молодому тоді письменникові полюбилась Ольга, вродлива донька його покровителя Петра Плетньова, але Кулішеві стосунки з цією дівчиною не набули розвитку. Звичайно, тут треба говорити й про Кулішеве кохання до меншої сестри його близького приятеля Василя Білозерського Олександри (Лесі) Білозерської, з якою вони познайомилися влітку 1843 року, а одружилися взимку 1847 року. Їхні стосунки мали різні етапи розвитку, які, як і образ самої дівчини, творчо переосмислено в художній прозі молодого письменника. Так, багато деталей вказує на те, що саме Олександра Білозерська була прототипом образу Лесі Череванівни у романі «Чорна рада», передусім у його ранніх редакціях.

З Ганною Барвінок Куліш познайомився через її брата – журналіста Василя Білозерського. Він призначив дівчині побачення на липовій алеї біля її садиби. Ця ідея не сподобалася матері Ганні Мотронії. На її думку Пантелеймон був не достатньо багатий. Однак Куліш вирішив не відступати і таки одружитися.

Не зважаючи на всі перепони, Пантелеймон та Ганна одружилися у січні 1847 року. Боярином на весіллі був сам Тарас Шевченко. Куліш, однак, свого слова не стримав, і за життя мав стосунки з багатьма жінками. За перекладами, рукописами, книжками не помітив, як минула молодість без кохання. А йому вже 37. Одружений з Олександрою Білозерською їде з Петербурга в Україну – мріє зустріти хорошу дівчину, просту хуторянку, і життя з нею набуде сенсу. Улітку 1856-го подорожує від одного українського поміщика до іншого: в Мотронівку до Білозерських, у Линовицю до де Бальменів, далі до Галаганів у Сокиринці, потім до Тарновських у Качанівку. Заїхав на власний хутір Заріг на Лубенщині, далі на Чигиринщину – в Олександрівку до Грабовського. Нарешті Київ.

Омріяною "простою дівчиною" виявилася Маня де Бальмен, донька графа Сергія де Бальмена. Він виховує Маню. Зрештою, вирішує: нема в ній поетичного елемента, виросте з неї хитра, нещира жінка. Поетичний елемент натомість

знаходить у Лесі (Олександрі), доньки дрібного поміщика Григорія Милорадовича з Калюжинців. Матії – француженка зі Швейцарії. Вродлива дівчина грає на арфі й має рідкісне драматичне сопрано. Розмовляє українською, знає багато народних пісень, небагатого роду. Куліш закохується. Роман не був таємницею для його дружини. У січні 1857-го вони роз'їхалися – з її ініціативи. У той час у житті Куліша вже з'являється Марія Маркович. 1857-го вона надіслала йому з Немирова свої твори. Вражений – вважає, що талант може поставити цю жінку поруч із Шевченком. Вигадує їй згодом знамените псевдо – Марко Вовчок. Із Кулішевої руки її оповідання пішли в люди. Невдовзі їхні стосунки обертаються на палку пристрасть. Куліш – Милорадовичівні: "Знаєте що? Покиньте мене тепер. Перестаньте до мене писати. Це мені невелике ще буде горе, бо тепер Марко Вовчок коло мене". Розійшлися вони восени 1860-го, а за три роки Леся побралася з фон дер Флітом у травні того ж року в Полтаві він побачив юну вродливу панночку – Ганну Рентель. Її батьком був маленький хутір біля Диканьки. У Ганну закоханий Олександр Кониський – той, який написав "Боже великий, єдиний, нам Україну храни". Обидва присвячували їй вірші. На дівчину більше враження справив Куліш. Кониський не злюбив його на все життя.

Куліш у листах до Ганни учить, як їй поводитися з чоловіком, щоб той не обрид і щоб не згубила своєї ціни в його очах. Дівчина нестямно закохана, відмовляється від подорожі до Італії заради зустрічі з ним. А він обережний. Мовляв, ваша бурхлива уява малює вам радісну картину побачення. А що, як мені ізаважатимуть люди навколо? Ганна була ладна на все. Та він наважується говорити про кохання тільки здалека.

Восени він повернувся до Петербурга постарілим душею. І остаточно віддав себе творчості. У ній досягне змірно більше, ніж у любові.

Але для Ганни Барвінок так і залишився першою і останньою любов'ю. Подружжю велося тяжко. Бідували, але проведені над річкою Тулицею три роки й три місяці не минули марно. Побутій став покарою: Олександра Білозерська-Куліш перетворилася на економку, кухарку та доглядальницю в одній особі. Кожна копійка була в неї вирахована, а кожен гріш злічений. Вставши вдосвіта, вона бігла на базар, аби купити дешевої риби, курку чи картоплю. Читати, вдатися до самоосвіти часу геть бракувало. Завжди доглянута, навіть випечена панянка забула про власний гардероб, косметику, вимушено носила дірчасті панчохи. Убоге існування, тяжка праця та недоїдання змінили фігуру Сані, яка тепер чоловікові здавалася немудрою, заземленою, неохайною селючкою.

Тим часом Пантелеймон Куліш мав час розкрити літературний талант. Саме у Тулівін створив "Историю Бориса Годунова и Дмитрия Самозванца", історичний роман "Северяки", який згодом друкувався під назвою "Алексей Однорог", автобіографічний роман у віршах "Евгений Онегин нашего времени", роман "Петр Иванович Березин и его семейство, или Люди, решившиеся во что бы то ни стало быть счастливыми", а ще опановував європейські мови, осягаючи "механіку" романного мислення Вальтера Скотта, Чарльза Діккенса, захоплюючись поезією Джорджа Байрона і Франсуа Рене де Шатобріана та ідеями Жана-Жака Руссо.

Після довгих письмових клопотань... Пантелеймон Куліш обійняв у Тулі посаду в канцелярії генерал-губернатора Миколи Івановича Крузенштерна, а згодом редагував неофіційну частину місцевої газети "Тульские губернские ведомости".

Відколи під впливом нервової перевтоми в Олександрі Михайлівни народилася мертва дитина, чоловік узявся дорікати дружині безплідністю. Виходило, що геть усе життя він прагнув і мріяв мати купу дітей, а його позбавили найсвятішого. Він присікувався і чіплявся так майстерно, що навіть серед лютої зими дружина тікала з дому в одній сукні. Поволі у Олександрі Білозерської-Куліш склався комплекс вини, виникла і почала прогресувати важка психічна хвороба.

У хвилини розкаяння, за нападів сумління Пантелеймон Олександрович гаряче вибачався за поведінку дружини... перед друзями та знайомими, наче вона малоосвічена неотеса і несповнарозуму селючка. Саме цими мотивами трохи згодом автор першого українського роману пояснював причини своїх численних подружніх зрад.

Так, Куліш і справді любив жінок, і доволі часто змінював вектор своєї любові. Та всі позашлюбні романи Пантелеймона Куліша були такими ж невдалими, як і шлюб. Усі коханки рано чи пізно від нього тікали, повертаючи чоловіка на нескінченний шлях пошуку тілесного й духовного кохання.

Пантелеймон Куліш незгоди й випробування тамував у роботі. Як він це робив, як ішов по життю, найкраще скажуть слова його побратима Василя Білозерського: «Куліш належав до тих людей, які своїм благородством, чемністю, великодушністю і розважливістю викликають повагу до нього кожного, хто має з ним справу. Він чоловік практичний і діяльний і не любить хапатися то за одно, то за друге і особливо неприхильний до того, що не схвалено спокійним глуздом. Діяльність його найдужче зосередилась на літературі й на вдосконаленні життя, яке він переважно вбачає в ділі, і тільки діло вважає істотністю. Всяке захоплення, яке не має певної корисної мети, що на неї одразу ж можна звернути увагу, йому одворотно. Життя своє він провадив, займаючись літературою й живописом; робити добро невідкладно там, де випадає нагода, – він вважає головним обов'язком».

Малишенко В.,

студент 2 курсу економічного факультету

Науковий керівник: Савицька І.М.,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії

СТОРІНКАМИ ІСТОРІЇ П.КУЛІША

7 серпня пройшов день народження українського письменника і перекладача Пантелеймона Куліша.

Протягом життя Пантелеймон Олександрович Куліш устиг проявити себе мало не в усіх сферах письменницької і науково-гуманітарної діяльності. Про нього можна говорити як про поета і прозаїка, історика й етнографа, перекладача й мовознавця, публіциста й культурно-освітнього діяча

В історію він увійшов, поряд із Тарасом Шевченком і Миколою Костомаровим, як діяч «Наддніпрянської Трійці», яка заклала підвалини розвитку модерної української культури.

Зі шкільних лав ми знаємо його як автора роману "Чорна рада", втім, він прославився ще за життя не лише цим. Тож, я підготував для вас топ-13 цікавих фактів із біографії Пантелемона Куліша, про які мало хто знає.

Батько Пантелеймона, Олександр був із козацько-старшинського роду, тому хлопець мав право навчатися в університеті, втім, через відсутність відповідних документів, був лише слухачем лекцій у Київському університеті;

За романом "Чорна рада" (першого українського історичного роману "Чорна рада", який розповідає про боротьбу за гетьманство після правління Богдана Хмельницького;) у Київській кіностудії О. Довженка 2000-го року було знято телесеріал (9 серій);

За своє життя Пантелеймон Олександрович встиг побувати редактором першого українсько-політичного і літературно-мистецького часопису "Основа";

«Основа» – науково-літературний щомісячний журнал. Перший український суспільно-політичний і літературно-мистецький журнал в Російській імперії.

Енциклопедичний словник Брокгауза і Єфрона назвав журнал «найпомітнішим проявом українофільства» у XIX столітті на території Російської імперії.

Не менш цікавими є псевдоніми з ранньої творчості Куліша. Пантелеймон підписувався як Панько Куліш, Казюка, Козак Белебень, Данило Юс, Хуторянин, Павло Ратай та "Николай М."

Певний час Пантелеймон Куліш редагував і друкував твори Марка Вовчка;

До речі, не менш цікавим є те, що він є автором першої фонетичної абетки – "кулішівка", згодом вона стала основою для друку "Кобзаря";

Перекладав на українську мову Шекспіра, Гете, Байрона, Шиллера, Пушкіна, Некрасова та інших;

Мало хто знав, однак, Куліш являється перекладачем Біблії на українську мову, що в ті часи було рідкістю;

Куліш перекладав Біблію 25 років, а коли рукопис згорів, дружина вмовила розпочати роботу заново, однак закінчити роботу він так і не встиг, закінчив переклад вчений-фізик Іван Пулюй, який добре знав богослов'я.

Ще один цікавий факт стосується Тараса Григоровича. Тарас Шевченко був на весіллі Куліша боярином, або як зараз кажуть – свідком;

На Полтавщині познайомився з Миколою Гоголем;

В одному з листів Куліш пише про графиню Ганну Георгіївну Толсту, колишню господиню будинку, де жив останні роки Гоголь, Куліш писав Володимирі Івановичу Шенроку: «Треба бажати, щоб нахлібницю скоріше спровадили в могилу. Гідна княгиню, як вона, спільно з іншими бабами й плітками про Ісуса Христа, спровадила нещасного Гоголя . Тоді очиститься в її будинку повітря від жертвов кадила, і очі праведного подвижника Шенрока побачать мою копію автобіографії матері Гоголя ».

Його дружина Олександрою Білозерською була письменницею, творила під такими псевдонімами: Ганна Барвінок, А. Нечуй-Вітер; Доречі. Різниця у віці з дружиною була 10 років;

Був арештований і ув'язнений через участь у Кирило-Мефодіївському братстві, а також за думки про "ймовірність окремої держави як Україна і написання двозначних творів щодо цієї теми";

Після звільнення Куліш проживав у Петербурзі. Заробляв на прожиток, працюючи в редакціях російських журналів і друкуючи свої праці безіменне або під прибраними криптонімами.

Перед смертю цікавився мусульманським світом та засадами ісламу.

У поемах «Маруся Богуславка» (перший раз надрукована в «Літературно-науковому віснику» в 1899 р.) й «Магомет та Хадиза» Куліш звеличив Магомета, його культурну місію, та виславив мусульманський світ як велику культурну силу. В «Марусі Богуславці» він ідеалізував героїню народної думи, в поемі «Магомет та Хадиза» з великим захопленням заговорив про Магомета як творця нової релігії, опертої на принципі любові, та про Хадизу як жінку, котра зрозуміла Магомета, зрозуміла його завдання, все, «про що він мав віщати миру», і котра в своїй високій жертвенній любові, наче скеля, стояла при ньому.

Закінчити свій виступ я хочу словами Пантелеймона Куліша із заспіву до першої збірки, в яких він виразив почуття власної сили і хисту.

Главацька Анастасія,
студентка економічного факультету,
Науковий керівник: Савицька І.М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ – ЖУРНАЛІСТ, РЕДАКТОР, ВИДАВЕЦЬ

Першою літературною працею Пантелеймона Куліша є казка «Циган», котру він написав на основі маминих казок. Перші свідомі роки свого життя Пантелеймон Куліш описував у творах «Історії Уляни Терентіївни», «Феклуша», «Яків Якович». Великим здобутком Куліша-видавця стала серія «книжечок-метеликів» під назвою «Сільська бібліотека». Друкарня випустила власні доробки Пантелеймона Куліша «Записки о Южной Руси», «Чорна рада», український буквар і читанка «ГраMATка», а також альманах «Хата» та журнал «Основа». До альманаху «Хата», крім науково-публіцистичних матеріалів, увійшли також твори Куліша, Ганни Барвінок, Тараса Шевченка, Марка Вовчка та інших українських письменників. «Хата» виявилася дуже вдалим видавничим проектом Пантелеймона Куліша, він планував видати серію альманахів, але ідея залишилася нереалізованою через заборони цензури. Також Куліш був ініціатором публікації творів українських письменників. Згодом, отримавши підтримку від Василя Білозерського, Куліш одержує право видати журнал. Суб'єктивність і волонтаризм Куліша-редактора, його надзвичайне

опікунське ставлення до письменників і вільний втручання в їх праці викликало часом неприязнь авторів. Таким чином, тексти ставали більш точними і тому здатними до існування у всіх сферах суспільного і культурного життя. Щонайменше Тарас Шевченко не вагаючись віддав свої твори Кулішу на редагування. Але сьогодні серед вчених істотного поширення набула думка про те, що саме Куліш під час редагування тексту «Заповіту» Шевченка доповнив поезію рядком «Я не знаю бога», закріпивши за Тарасом Григоровичем звання атеїста. Після того, як припинився друк «Основи» Пантелеймон Куліш сконцентрувався переважно на творчості – письменницькій та журналістській роботі, часто співпрацював з галицькими («Вечерниці», «Діло», «Галичанин», «Мета», «Житє і слово», «Правда»), наддніпрянськими («Дніпро», «Южный край») і російськими («Русская старина», «Вісник Європи», «Російський Архів») журналами, де видавав історичні дослідження, літературні огляди, критичні статті, здебільшого – прозові й поетичні твори. У 1862 році виходить у світ його поетична збірка «Досвітки. Думи і поеми». Тим часом, чи не першим серед інтелігенції Наддніпрянської України, він встановлює і підтримує зв'язки із західноукраїнськими народниками. Разом із кризою українського національного руху в 1863 році, у зв'язку з польським бунтом, в Петербурзі припиняється видання «Основи». Після звільнення, він вирушає за кордон і знайомиться з культурою західних країн, але, в основному, живе у Львові, де публікує свої переклади біблійних текстів українською мовою і активно співпрацює з місцевими журналами. Взявши приклад з чеських слов'янофілів минулих десятиліть, він намагався повністю відтворити Біблію народною мовою, що часто призводило до непередбачуваних обертів. Але створення українського перекладу Святого Письма, яке доступне розумінню звичайного народу, стало знаменною подією в історії національної культури. До редакторської роботи він повернувся ще тільки раз, але ненадовго, здобув в 1873 році посаду редактора петербурзького «Журнал Міністерства шляхів сполучення».

І. Франко говорив, що Куліш "перворядна зірка в нашому письменстві", "наділений великим талантом, протягом свого довгого життя переходив найрізноманітніші зміни, топтав, топтав найрізноманітніші сліди, виступав у найрізноманітніших ролях і полишив по собі багату літературу, в якій облік цінного багато протиріч". Такою ж суперечливою була постать П. Куліша. Радянські вчені називали його "українським буржуазно-ліберальним письменником, який поступово скотився на буржуазно-націоналістичні позиції". Але всі розуміли, що Куліш зробив величезний внесок в українську літературу.

Ще відзначали, що Пантелеймон Куліш стоїть біля витоків журналістики. Після отримання Україною незалежності, творчість П. Куліша переоцінили. Але одночасно забули згадати за його причетність до журналістики, редакторської та видавничої діяльності. Пересічний читач знає П. Куліша, як автора «Чорної Ради», але це далеко не всі його досягнення. Пантелеймон Куліш - це не тільки неординарний письменник, громадський діяч, але і видавець, журналіст, перекладач, редактор, етнограф. Всього чим займався цей геніальний письменник не перелічити, і це при тому, що у нього не було вищої освіти. Йому не дозволили отримувати освіту в університеті за те, що у нього не було документів про дворянське

походження. Але він відвідував кілька курсів як вільний студент філософського факультету Київського університету. Також Куліш самостійно займався вивченням гуманітарних наук та іноземних мов. Він знав майже всі слов'янські, англійська, німецька, італійська, французька, іспанська, латинську і давньоєврейську.

Пантелеймон Куліш додав дуже велику частку в розвитку української науки і культури. Його місія, яку він для себе усвідомив - це підйом українського народу на високий рівень, встановлення Божого порядку на рідній землі - спонукала Пантелеймона на невпинну працю, а обсяг виконаної ним роботи є величезним. Його своєрідні погляди і естетичні смаки, судження часто закінчувалися суперечками і породжували негативні відгуки про його особу і діяльність. Але його місце в українській культурі дуже почесне, а в професії видаця і редактора - унікальне.

Література

1. Дей О., Моторнюк І., Нечиталюк М. Історія української дожовтневої журналістики. – Львів, 1983. – 512 с.
2. Дисак Ф. Куліш Пантелеймон Олександрович// Українська журналістика в іменах. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 103-107.
3. Єфремов С. Літературно-критичні статті. – Київ: Дніпро, 1993. – 315 с.
4. Жулинський М. У праці каторжній, в трагічній самоті (Пантелеймон Куліш). – Київ, 2004, – 234 с.
5. Кирилук Є. Бібліографія праць П. О. Куліша та писань про нього. – Київ, 1929. – 119 с.

Карасюк Вікторія,
студентка економічного факультету,
Науковий керівник: Савицька І.М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКОГО СВІТОГЛЯДУ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Пантелеймон Куліш – одна з найвидатніших постатей української письменності ХІХ століття; культурно-освітній діяч, письменник, перекладач, філософ, художник, драматург. В загальному – це унікальна людина, або як казав Іван Франко: «першорядна зірка». Досить лише перерахувати його твори, переклади та випущені книги, щоб сказати, який вагомий внесок він зробив для розвитку України.

П. Куліш народився на хуторі у сім'ї заможного козака. З раннього дитинства мати співала йому пісні, розказувала думи, легенди та різні приказки, які досить глибоко засіли в його пам'яті. Саме це стало початком формування світогляду, філософії, думок молодого юнака.

Пантелеймонів світогляд виникає в оточенні хутірського побуту, де жили звичайні люди за народними законами та звичаями. Любов до волі та природи, повага до традицій, совіслівість, сердечність – риси, які засвоїв поет завдяки сімейному вихованню.

Першою причиною формування філософського світогляду Куліша є те, що він досить добре розумівся у сучасній вітчизняній та західноєвропейській культурі, познайомився з дослідницькою філософією Ф.Бекона, Р.Декарта. Письменник докладно вивчав нову західноєвропейську філософію, особливу увагу приділяв німецькій.

Основні думки, які осмислював з філософської сторони Пантелеймон це:

- проблема людини та її зв'язку зі світом, яка є вічною проблемою філософії. Тобто, природа влаштована за допомогою «божественної мудрості», тіло людини є смертним, а душа – безсмертною, тому навіть можливе існування потойбічного життя;
- вважав, що в українській душі є дві сторони: «внутрішня» – це серце, або почуття, які пробуджуються в ньому до рідної України; «зовнішня» – це розум та осмислення подій, що впливає на формування національного духу;
- саме розум спонукає та допомагає українцям встановити зв'язки з іншими народами і усвідомити найкращі сторони свого життя, проте, тим самим, перешкоджає серцю;
- необхідність зберегти «хутірський» характер життя як шлях до гармонії з самим собою та світом, емоційного сприйняття всього, що відбувається навколо.

Взагалі, погляди Куліша є досить цікавими. Ідея «руху між протиріччями» дуже зацікавила та вразила його. «Серце» людини є таким глибоким, нікому не знаним, таємним куточком; та «зовнішнє» в людини – завжди бореться, шукає істину, - саме на цьому принципі розвивався світогляд Пантелеймона. Він зіставляв ці поняття, забуваючи про їх єдність. Для письменника «внутрішнє» завжди пов'язане з Україною, і він вважав, що забути її можна лише тоді, коли зовнішнє перемагає внутрішні почуття. Саме на основі боротьби протилежностей Пантелеймон Куліш аналізував та протиставляв такі поняття:

- серце – голова;
- хутір – місто;
- селянин – пан;
- «народна» мова – «штучна» мова;
- Україна – Європа.

«Хуторская философия и удаленная от света поэзия» - унікальна праця Пантелеймона Куліша, яка з'явилася у 1879 році. «Хутірська філософія», або як ще її називають – філософія правди та життя. Її світогляд заснований на природному вільному хутірському житті хліборобів, хутір в нього – це живе осердя земного життя, а якому людина морально відпочиває, просвітлюється, набирається внутрішньої сили. Природний принцип філософії Куліша звучить так: «Український народ має таке велике право на свою жизнь, як і найменша травинка на свою».

Орієнтація на безпосередню силу української землі, моральні та духовні цінності – ось сенс «хутірської філософії». Хуторянин – образ досконалої особи, яка

дотримується всіх законів природи та живе в гармонії з оточуючим світом. Куліш також протиставляє поняття «хутір» та «місто». Хутірське життя – природне життя, в якому відкидається все зайве, а лишається тільки вічне і природне; в той момент коли міське життя – шумне та повне метушні.

Отже, проаналізувавши аспекти життя Пантелеймона Куліша, можна сказати, що його світобачення мало певний «фундамент», на якому стійко трималися його переконання. Основним принципом світогляду була подвійність людської природи, а саме: філософські погляди письменника, котрі базувалися на боротьбі «поверхні, чогось зовнішнього» із «душевною глибиною».

Література

1. Куліш П. Вибрані листи Пантелеймона Куліша, українською мовою писані / Ю. Шевельов, Ю.Луцький. - Нью-Йорк ; Торонто, 1984. - 380 с.
2. Куліш П. Сочинения и письма : в 5 т. /Каманін І.-К., 1908-1910.
3. Грушевський М. Етнопсихологічні та соціально-традиційні підоснови Кулішевої творчості. - К., 1927. -184 с.
4. Чижевський Д. Куліш П.О. і українська «філософія серця» /Д. Чижевський // Slavistika. - 1931. - С. 29-42.
5. Щурат В. Філософічна основа творчості П.Куліша / В. Щурат. - Львів, 1922. - 157 с.

Рибак Ю.О.

студентка економічного факультету,
Науковий керівник: Савицька І.М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ, ЯК РУШІЙ УКРАЇНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Імена і події складають історію будь-якої країни. Одною із найбільш ключових постатей українського національного відродження у ХІХ-ХХ століттях , що репрезентують історію України, є Пантелеймон Куліш.

«Кращого від українців в ідеї нема нічого, але небагато в нас людей гідних, решта – дурнолями, можливо, більш шкідливі, ніж корисні для розповсюдження в суспільстві рятівної для майбутнього української ідеї», - так 1862 року в період суперечки з своїми земляками по Петербурзькій Громаді, занотував Пантелеймон Куліш. Він вважав, що є всього дві проблеми: загублення взаємодопомоги як показника моральної зрілості особи і те ,що кожне нове покоління повинне починати з нуля, тобто втрата взаємозв'язків між цими поколіннями. Саме ці проблеми не дають змоги українцям стати «збірним народом»

Можна задати питання «Що тоді є базою, певним поштовхом, для саморозвитку «збірного Українського народу»?» На думку Куліша цією основою служить неперервність традицій й досвіду та моральна воля національного духу.

Українська національна ідея – конкретна дієва суть, програма саморозвитку «збірного Українського народу». У Кулішовому розумінні здійснення цієї української ідеї розраховане на людей сильної моральної волі, а не на масову свідомість. Куліш ґрунтує концепцію української національної ідеології на законах Природи. Він робить свої висновки на Пулюєвій концепції «не пропащої сили», він стверджує : «Національна динаміка підлягає такому ж незмінному закону, як і променистість речовини» («Зазивний лист до української інтелігенції», 1862).

У праці «Зазивний лист до української інтелігенції» письменник робить глибокий аналіз життя українського народу під нещадним гнітом Московського царства. Така культурна діяльність Куліша стала справжнім героїзмом серед української руїни. Він всіма силами домагається, щоб духовна суть і моральна воля все більше зростали у національній формі. Пантелеймон Куліш був справжнім українцем, який усе своє життя наливав моральною волею і справедливістю і підбурював до цього своїх побратимів. Цій справі він підпорядковував свою культурницьку діяльність на тлі відродження українців. Тому і його національна ідея стала дієвою передумовою становлення національної держави.

Поринаючи у сенс праць Куліша, кожна мудра людина усвідомлює, що даний письменник є досить послідовним у своїх мистецьких спрямуваннях, а не суперечливий, як трактували його представники «ледачої інтелігенції». Адже ледачому розумові важко усвідомити правдиві помисли Куліша, не виходячи за свої межі. Кулішеві неосяжні думки можна досягнути лише чистим серцем і ясним розумом. Він справив визначальний вплив на весь подальший розвиток ідеї життя нації. Першим сповістив про необхідність самоорганізації «збірного Українського народу». І вже на цій основі відомий нам Іван Франко розвинув ідею визрівання українського народу. Він говорив про те, що тепер українська інтелігенція має бути готовою витворити з величезної української маси - українську націю.

Для вдалого саморозвитку народу і творення нової української держави потрібно досягнути праці визначних попередників. Давайте пригадаємо слова Куліша « Доки тяжіє над нами нерозуміння нашого минулого....., доти ми не віддаємо, що і як нам робити» . Українська революція не зробила людям нічого доброго, адже фактично відбулась самовбивча громадянська війна народу. Сталося те, про що так застерігав П.Куліш «Біда, як велика сила деспотства викличе велику силу рабства».

«Зовсім інша була б справа, якби ми єдиними стали і єдиним серцем працювали над пробудженням національної свідомості в Україні...» цей моральний поклик до всього українського народу викарбуваний на при могильній стелі П.Куліша. Що ще раз доводить, що Куліш є справжнім поштовхом до українського відродження.

Отже, нас Куліш вчив покладатися тільки на моральну волю свого народу « Своєї рідної мови і слова держіться, тоді з вас будуть люде як слід...». Бо культурний розвиток народу має безвічну мету. Саме завдяки моральній волі оновлюється людська особистість, так і «збірний Український народ» здійснює свою національну ідею – саморозвиток. Пантелеймон Куліш – справжній подвижник українського духу.

Література

1. Тютюнник О. М. Еволюція поглядів на особу і суспільство у філософії П. Куліша / О. М. Тютюнник // Політологічний вісник: зб-к наук. праць.
2. Інтернет-ресурс https://uk.wikipedia.org/wiki/Куліш_П.О.
3. Нахлік Є.К. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель. Т.1: Життя Пантелеймона Куліша – К.: Український письменник, 2007.
4. Шморгун О. Основний зміст поняття "Українська національна ідея"// Розбудова держави. – 1997.
5. Вівчарик М., Карташов Р. По шляху до консолідації нації // Розбудова держави. – 1996.

Козюк Оксана

студентка економічного факультету,
Науковий керівник: Савицька І.М.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ВПЛИВ ПОГЛЯДІВ П. КУЛІША НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕЇ

Багатогранна діяльність Пантелеймона Куліша - талановитого поета, прозаїка, фольклориста, історика, етнографа, перекладача, критика, редактора і видавця охоплює декілька десятиліть. За словами Івана Франка, у плеяді вітчизняних літературних корифеїв П. Куліш був «першорядною звздою».

Україна, як сучасна незалежна держава, відбулася завдяки наявності консолідуючої національної ідеї. Світова практика свідчить, що суспільство, як цілісна соціальна система може динамічно розвиватися при умові коли воно має орієнтири, ідеали, цілі й ресурси. Українська держава і суспільство знаходяться на перехідному етапі розвитку, що накладає відбиток на соціальні зв'язки, становлення правової системи, реформування державних і громадянських структур. Тому необхідність суспільної консолідації для подальшого розвитку залишається актуальною й нині. А відтак, вивчення такого феномену як українська національна ідея та її еволюція—предмет особливої уваги вчених. Дана робота пов'язується з дослідженням творчої спадщини Пантелеймона Олександровича Куліша у контексті становлення та розвитку української національної ідеї, як головного чинника державотворення.

Метою дослідження є відстеження впливу громадської думки П. Куліша на формування української національної ідеї як одного з вирішальних чинників в подальшому державотворенні. Незважаючи на достатньо великий доробок таких вчених сьогодення, як О. Федорук, Є. Нахлік, А. Сініцина, О. Ясь, В. Кравченко у дослідженні суспільно політичних поглядів мислителя, теоретична спадщина з точки зору формування національної ідеї є недостатньо вивченою.

Національна ідея є основним типом усвідомлення потреби політичного суверенітету народу, боротьби за його досягнення й побудови національної держави.

Формування української національної ідеї, як такої, пройшло доволі довгий шлях становлення. Від героїзації минувшини Київської землі І.Борецьким до створення

української літературної течії, видатними представниками якої були Порфирій Байський (О. Сомов), М. Гоголь, Г. Квітка-Основ'яненко, Є. Гребінка. Від спроб пояснити дуальність людського життя у порубіжних землях Г. Сковороди до науково обґрунтованих досліджень минувшини українців М. Костомаровим. Від розмежування на хохлів, кацапів, жидів та ляхів за часів Хмельниччини до виокремлення українців, як народу зі своєю історією О. Кониським.

Перелік проблем, які хвилювали і які намагався всією своєю діяльністю розв'язати

Куліш, вказує на обшири, глибину, комплексний характер як його знань, так і доробку.

Це і розроблення загальної концепції української культури та словесності, зокрема, пошуки шляхів розвитку рідної мови як основи духовного відродження нації, проблеми розвитку самої української нації, її єдності, визначення місця та ролі в стосунках з іншими народами, історичної місії нації.

Розглядаючи суспільно-політичну діяльність Пантелеймона Олександровича у площині сучасного життя України, слід зазначити, що головна мета життя і творчості діяча, стала реальністю – український народ створив свою державу.

П. Куліш першим серед української науково-громадської еліти звернувся до тлумачення «ідеї руської народності», вкладаючи в нього усвідомлення, розуміння людиною приналежності до свого народу, його культури і віри. У листі від 18 лютого 1857 р. до О. Милорадовичівни письменник зазначає, «...розпізнаємо ми добре, що ми не в Німеччині, ні в Москощині, а в себе дома на Вкраїні. – але не дивлячись на це не відокремлюємо себе як цілесне явище – народ, який має свою історію, свої традиції, свою мову. Пантелеймон Олександрович зазначав, що Українська нація має позбутися денаціоналізації та русифікації, особливо у «верхах», відродити свою мову, культуру й розвиватися передусім на цій власній основі. «Порідшало вас, земляки мої на Вкраїні; перемішались ви з усяким язиком» Бо живе німець по-німецьки ...; тільки наш брат, українець носить навиворіт свою одягу». Тобто головною ідеєю П.Куліша було становлення України, як української держави так, як Німеччина є німецькою, Туреччина – турецькою.

Через усе життя Куліш проніс сприйняту в юності ідею романтика Й. Гердера про цінності національної самобутності й неповторний історичний шлях кожного народу.

Дотримуючись думки про існування універсальних законів розвитку природи й суспільства, український мислитель був переконаний, що збереження і вияскравлення національного розмаїття людства має всепланетарну доцільність і відповідає універсальним закономірностям розвитку Всесвіту.

Щодо моделі майбутнього суспільного устрою, оптимального для українського народу, то її Куліш у 40-60-х рр. XIX ст., пов'язував із громадським правом і визначав політичний. Не закликав здобути свободу кров'ю, хоча й передбачав, що визволення приречене бути окупленим кров'ю – але кров'ю мучеників, а не терористів. Тому національна ідея реалізується у змісті та формах виховання молоді, в традиціях, святах, обрядах способі життя, стосунках у середині суспільства та з іншими народами. Повноцінна національна ідея – не лише символ колективної самосвідомості, а й дійсний духовний об'єднувач, виразник сукупного образу народного духу, його інтелектуального і морально-естетичного потенціалу, завдяки якому і можливе виховання любові та відданості своєму народові, національній ідеї, що формується та може вміщати в собі споконвічні визначені інваріанти та дипломатично мінливі від обставин суспільного життя компоненти.

Література

1. Гнідан О., Осьмак Н. Світогляд Пантелеймона Куліша // Дивослово. – 1991. – № 10. – С. 38-41.
2. Вибрані листи Пантелеймона Куліша українською мовою писані. – Нью-Йорк – Торонто, 1984. – С. 152.
3. Куліш П. Повне зібрання творів. Листи / П.Куліш. – К.: Критика, 2005. – Т.І: 1841-1850. – С. 114.
4. Куліш П. Про Український народ; Моє життя; Хутірська філософія і віддалена од світу поезія / П. Куліш. – К., 2005. – 384 с.
5. Нахлік Є.К. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель. Т.1: Життя Пантелеймона Куліша – К.: Український письменник, 2007. – 456 с.

Сіненко Б.В.,

студентка економічного факультету,
Науковий керівник: Культенко В.П.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО НЕОФЕОДАЛІЗМУ

У будь-які часи, людське суспільство підпорядковувалося низці правил, законів та звичаїв соціуму, що склалися під впливом економічних чинників чи історичних прецедентів. Одним з найбільш цікавих феноменів розвитку державних устроїв є нестандартні його форми на теренах колишніх республік СРСР, соціально-правовий устрій в яких має виражені риси середньовічного характеру.

Одним з найважливіших етапів становлення європейського суспільства у доіндустріальну епоху був період феодалізму. Він виник наприкінці VI століття та зник під впливом революцій 1848-1849 років. Основою його були земельні наділи – як головний рушійний елемент економічних взаємовідносин. Локалізація людей на місцях виробництва власної натуральної продукції, відмова у вільному пересуванні

та праві власності на земельний наділ, разом з обов'язковою військовою повинністю – були одними з визначних ліній середньовічної феодальної політики [1, 2].

Наступним історичним етапом розвитку суспільно-політичного устрою в Україні став капіталістичне управління, яке, на невеликий момент історичного затишся між революціями, отримав прямі ознаки демократії. Згодом, демократична форма правління була замінена тоталітарним диктатом радянської епохи, яка продовжувалася з 20-х років ХХ століття до розпаду радянського союзу у 1991 році [3].

В наслідок політичної та соціальної дестабілізації 90-х, влада перейшла до рук низки неблагонадійних особистостей, що призвело до становлення клептократичної системи управління, яка, в подальшому, стала перетворюватися на одну з форм неофеодалізму [4].

Неофеодалізм, у загальному розумінні, є відродженням феодальних традицій господарювання та соціально-економічних традицій його середньовічного аналогу [5].

В залежності від зв'язку з “земельним питанням”, можна виділити три основні риси українського неофеодалізму: локалізацію населення, невизначеність форм власності землі та примусово-мілітаристичну.

Локалізація населення можна виразити у вигляді строгої географічної прив'язки так званою “пропискою”. Медичне обслуговування, дитячий садок, школа – усі вищевказані об'єкти соціального користування надають перевагу населенню, що має сувору географічну прив'язаність до місця проживання. Зокрема, людям, що не мають певного документа, що може засвідчити місце проживання, можуть відмовити у обслуговуванні.

Невизначеність у формі власності землею – є однією з основних проблем України ХІХ століття. Формально, будь-хто з громадян України, що володіє земельною ділянкою та має нотаріально завірене право власності на неї, вільний передавати її, продавати та використовувати за цільовим призначенням [6].

Але, у той самий час, стаття 79 Земельного кодексу України стверджує: “Право власності на земельну ділянку поширюється в її межах на поверхневий (грунтовий) шар” [6]. До того ж власник земельної ділянки не може самовільно видобувати чи використовувати корисні копалини та підземні води – це є державна власність [6]. У той самий час, як стаття 13 конституції України диктує: “Земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу” [7].

Примусово-мілітаристична риса виражається у примусовій військовій службі, що покликана захистити кордони та територіальну цілісність України – одним словом “землі”. Ухилення від обов'язкової військової служби передбачає кримінальну відповідальність [8].

Отже, характерними рисами неофеодалізму України початку ХІХ сторіччя є надання земельних наділів без можливості повного права власності та свободи використання в рамках закону, соціальна локалізація населення в певних районах та примусове використання громадян, як елементів захисту майна, право власності на

яке вони мають чисто номінально. А головними проблемами неофеодального устрою – соціальна та незахищеність населення, як власників землі та головних суб'єктів, що формують державу як геополітичне угруповання.

Література

1. Андерсон П. Переходи от античности к феодализму = Passages from Antiquity to Feodalism / Пер. с англ. Артём Смирнов. – М.: Территория будущего, 2007. – 288 с.
2. Блок М. Феодальное общество. – М.: Издательство имени Сабашниковых, 2003. – 504 с.
3. Илюшечкин В. П. Теория стадийного развития общества. – М.: Издательская фирма «Восточная литература» РАН, 1996. – 406 с. – 700 экз.
4. Роуз-Акерманн С. Коррупция и государство. Причины, следствия, реформы. – М., 2003. – С. 150.
- Huggins, Martha K. Urban Violence and Police Privatization in Brazil: Blended Invisibility (англ.) // Social Justice : journal. – 2000. – Vol. 27, no. 2.
5. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 25.10.2001 № 132/94-ВР // Верховна Рада України. - Режим доступу: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
6. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
7. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу» : за станом на 9 серп. 2019 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ : Парлам. вид-во, 2019. – 385 с.

Музичук Юлія,
студентка 1 курсу
агробіологічного факультету
Науковий керівник: Кичкирук Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПИСЬМЕННИЦЬКА МІСІЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Історія будь-якої країни – це імена і події. Одним із найбільш відомих імен, що представляють історію України, є Пантелеймон Куліш.

Він був подвижником, енциклопедистом, особистістю масштабу діячів італійської епохи Відродження. Письменник, поет, драматург, історик, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач, критик, публіцист, редактор, видавець. За причетність до Кирило-Мефодіївського братства був ув'язнений і відправлений у трирічне заслання. Автор абетки української мови, що лягла в основу сучасного українського правопису, автор першого україномовного історичного роману «Чорна

рада», автор першого перекладу «Біблії» українською мовою і перекладів тринадцяти п'єс Шекспіра.

Григорій Грабович назвав П. Куліша рушієм і засновником новітньої української інтелектуальної, критичної думки та тих вимірів національної свідомості, які на ній будуються, і ключовою постаттю в становленні модерної української культури.

У той же час засвоєння творчої спадщини Куліша йшло з великими труднощами. Його постать – яскрава, драматична, сповнена протиріч, як і той історичний час, в якому йому випало жити й працювати, оскільки тодішній процес становлення українського культурного поля та політичного життя був важким і складним. Цілісне сприйняття творчої особистості Куліша є частиною історії української культури.

Знаменно, що під час загальнокультурного підйому в Україні 1920-х років саме творчість і постать Куліша привертала чи не найбільшу увагу чільних представників того – потім розстріляного – відродження України. Вони відчували, що саме Куліш є центральною проблемою у становленні української ідентичності, у національному русі ХІХ століття, і що власне ця проблемність робить його і цей рух таким цікавим. М. Хвильовий зазначав: «Що ж до науки, до політики й культури в широкому розумінні слова, то тут більшого за Куліша я не бачу. Здається, тільки він один маячить світлою плямою з темного минулого. Тільки його можна вважати за справжнього європейця, за ту людину, яка наблизилась до типу західного інтелігента».

Нова епоха в дослідженні й публікації спадщини Куліша почалася з 2005 року, коли з ініціативи професора Гарвардського університету Григорія Грабовича та кількох колег-однодумців розпочалася робота над науковим проектом «Повне зібрання творів П. Куліша» у 35 томах. Проект почав реалізуватися під опікою Українського наукового інституту Гарвардського університету та Інституту Критики, і невдовзі до нього приєдналися академічний Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, а також Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці та Українська вільна академія наук у США.

Кулішезнавство в сьогоденні оформилося в наукову дисципліну, галузь гуманітаристики.

Попереду в українських науковців ще довгий шлях осягнення і введення до наукового обігу праць П. Куліша, оскільки значна частина його творчої спадщини ще не опублікована й зберігається в архівах.

Гапонюк Ігор,
студент 3 курсу ННІ лісового і садово-
паркового господарства
Науковий керівник: Кичкирук Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ТВОРЧИЙ ШЛЯХ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Важливою сторінкою в житті Пантелеймона Куліша стала його багаторічна дружба з Т. Шевченком, їх поєднувала однаково сильна любов до України та її

народу, її мови, славетного минулого. П. Куліш захоплювався творчістю Т. Шевченка, видавав його поезії попри заборону. 1845 року Куліш переїздить до Петербурга, викладає в університеті російську мову іноземним студентам, самостійно вивчає іноземні мови, оскільки планував зайнятись перекладацькою діяльністю.

Через польське повстання у 1863 р. видання «Основи» було припинено. Як державний службовець, Куліш у 1864 р. за призначенням переїжджає у Варшаву. Там він отримує нагоду ознайомитися з польськими джерелами української історії часів козаччини, після чого ставлення Куліша до українського минулого докорінно змінюється, а його судження з цього приводу стають негативними.

Водночас Куліш продовжує свою літературну діяльність. Обурений Емським указом 1876 р., який забороняв у Російській імперії друкувати твори українською мовою, він у 1881 р. переїжджає до Львова, де видає другу збірку віршів «Хуторна поезія». Пантелеймон Олександрович Куліш розчарувався у громадській діяльності і повернувся на свій хутір Мотронівка на Чернігівщині. Але під час свого «хуторного» життя він не полишає літературної діяльності і пише збірку поезій «Дзвін», поему «Маруся Богуславка» та багато інших творів, робить численні переклади українською мовою з Біблії, В. Шекспіра, Дж. Байрона, Й. В. Гете, Ф. Шіллера, Г. Гейне.

Хоча, світогляд Пантелеймона Олександровича Куліша був досить суперечливим, проте він сповідував ідею державності України, яку, на його думку, вона могла отримати тільки під владою сильної імперії. Він намагався об'єднати українську інтелігенцію зі Східної та Західної України навколо спільних ідей національно-культурного відродження. П. Куліш брав дієву участь у формуванні української літературної мови, створивши «Граматку» – правопис української мови (так звана «кулішівка»), яким користувалися до 1917 р. Перу Пантелеймона Куліша належить перший в українській літературі історичний роман «Чорна рада» та багато талановитих перекладів із різних мов. Тому однозначно можна сказати, що його внесок у розвиток української культури є неоцінним.

Рудченко Л.М.,
студентка 1 курсу Магістратури,
Бутко М.В.,
студентка 1 курсу Магістратури
Науковий керівник: Кичкирук Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ХУТІРСЬКА ФІЛОСОФІЯ П. КУЛІША ТА ЇЇ ТРАНСФОРМАЦІЯ В РОМАНІ «ЧОРНА РАДА»

Пантелеймон Олександрович Куліш – унікальна постать, «першорядна звізда» (І. Франко) в історії української літератури 19 ст. Він був оригінальним мислителем,

громадським діячем, автором поетичних збірок, оповідань, етнографом, дослідником Біблії – ось далеке не повний перелік здобутків цієї талановитої людини.

Пантелеймон Куліш по праву вважається яскравим представником української інтелігенції, зусилля якого спрямовані на піднесення свідомості та національної гідності народу, збагачення його культури і науки. Свою місію він вбачав у тому, щоб підняти українську націю з духовного занепаду і виховати українську людину.

Однією з центральних складових його художньо-філософського мислення була хутірська філософія, а Іван Франко у статті «З останніх десятиліть ХІХ в.» навіть назвав його «апостолом хуторної філософії» [1].

Метою даної роботи стало розкриття жанрово-стильової специфіки історичного роману «Чорна рада», крізь «хутірську філософію» П. Куліша.

Хутірська філософія П. Куліша передає розуміння автором ідеалу українського життя, яким для нього є хутір як осередок природного, натурального життя українця, а водночас і як осередок національної самобутності “простих звичаїв”, живої народної мови, вільного духу кожної людини [2]. Образ хутора стає домінантою мислення письменника. Можна припустити, що ідея хутірства певною мірою була нав'язана П. Кулішу філософією Руссо. Проте він сам не наслідує її сліпо, а дає своє оригінальне, чи швидше національне тлумачення, проводить через неї ідею українства. Не випадково, що хутір ототожнюється ним з образом рідної землі, мови, звичаїв. Тут Куліш розвиває важливий філософський принцип гармонії, єдності людини і природи, відверто заявляючи про руйнівні тенденції міської цивілізації, у сфері духовній, морально-етичній [3].

Його хутірська філософія є філософією моралі. У процесі історичного розвитку те, що пов'язане з логіко-раціональним, ціннісно нейтральним за своєю природою началом підлягає еволюції; мораль, навпаки, зазнає регресу чи в кращому разі, залишається незмінною

Високі моральні якості, згідно з просвітительською аксіологією, пов'язані з природним станом людства, згідно з романтичною – з фольклором, їхнім поетичним утіленням. Куліш об'єднує ці вартості, відзначаючи той руйнівний вплив, який чинить на них цивілізація. Звертаючись до городян, Куліш говорить: «Оставайтесь собі при своїй городянській філософії, а нам дозвольте... селянську філософію проповідувати, взявши її прямісінько із... Євангелія».

Як зазначив В. Артюх, «хутір» у П. Куліша – це антитеза «городу» [4]. Насамперед, це простежується через зовнішні чинники: селяни ходять у простих свитах та сорочках, а городяни модно вдягаються, їдять вишукані страви, мають багато різних забав. Це не означає, що всі вони матеріально забезпечені: половина «у золоті купається, а половина в вонючій грязі тоне, од пекельної роботи чучверіє і з голоду гине» [5]. Коли селяни дотримуються простих хуторянських звичаїв, читають Святе письмо і слухають праведне слово Христа, городяни служать мамоні, прагнуть грошей будь-яким засобом, для цього навіть ладні рідну дочку продати. Письменник називає міську науку лукавою та єхидною, адже у місті все купується й продається. Хутір, на думку Куліша, відрізняється від міста простим, натуральним, природним життям, чистою людською душею та праведним образом мислення.

В історію української літератури П. Куліш увійшов насамперед як автор першого українського історичного роману «Чорна рада. Хроніка 1663 року». «Чорна рада» – найліпша історична повість в нашій літературі» (І. Франко). Історичний роман був задуманий і викінчений у своїх основних рисах у середині 1840-х років, але, як відомо, вперше повністю надрукований українською та російською мовами лише 1857 року, знаменував собою дуже важливий етап в утвердженні української літератури.

Головна сюжетна лінія – боротьба за гетьманську булаву між Я. Сомком та І. Брюховецьким після смерті Богдана Хмельницького. Автор із симпатією змальовує козаків, їхній побут, звичаї, кращі традиції запорозького козацтва. Запорозька Січ постає в романі як перша демократична республіка. Разом з тим П. Куліш показує суперечності між різними верствами населення, наслідком яких і стала “чорна рада”. Роман бентежить, захоплює, змушує хвилюватися за героїв і долю всієї країни. Багато в чому він перегукується з нашим сьогоденням.

Куліш дотримується в «Чорній раді» «хутірської філософії», носіями якої виступають Петро і Леся.

В образі хутора Хмарище – «хутірна філософія» П. Куліша: ідеал натурального життя людини в гармонії з природою. Він прагнув розв’язати суперечність, яка існує між науково-технічною цивілізацією і «природним станом» (багатовіковими традиціями, укладом села), між столицею і хутором, культурою міста і народною культурою [6].

Отже, хутірська філософія Куліша – це філософія буття, яка формується в типових і цілком природних обставинах повсякденної діяльності українців (господарської, розумової та духовної), визначаючи їхній національний характер. На думку П. Куліша, українська нація, за самою природою є селянською, але не в класовому, а в духовному розумінні. Крім того, основними рисами українського етносу є почуттєвість та глибока релігійність. Символом духовного розвитку українського народу, як вважав Куліш, є хутір, де живуть люди, "свіжі душею", "чисті серцем". Це - Україна, яку треба, як "і своєї рідної мови, і свого рідного звичаю, вірним серцем держатися". Хутір як осередок національної самобутності, традицій, народної мови протиставляється русифікованим "городам и порядкам"[7].

Література

1. Пастушенко О. Просвітницька діяльність П. Куліша. Книги для народу // Творчі та ідейні шукання П. О. Куліша в контексті сьогодення: Збірник наукових праць до 180-річчя від дня народження Пантелеймона Куліша / За заг. ред. П. П. Кононенка та І. С. Плюща / Олена Пастушенко. – К. : МП Леся, 2000. – С. 180–184.

2. Петров В. П. П. Куліш у п’ятдесяті роки. Життя. Ідеологія. Творчість. Зб. історико-філологічного відділу № 88 / Петров В. П. – К. : «Всеукраїнська Академія Наук», 1929. – Т. 1. – 572 с.

3. Погребенник В. Образ України в поезії Пантелеймона Куліша // Творчі та ідейні шукання П. О. Куліша в контексті сьогодення: Зб. наук. праць до 180-річчя від дня народження Пантелеймона Куліша / За заг. ред. П. П. Кононенка та І. С. Плюща / Володимир Погребенник. – К. : МП Леся, 2000. – С. 41–45

4. Похила Л. С. Історичні погляди П. Куліша: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. «Історія України». 07.00.01 / Л. С. Похила. – О., 1998.
5. Стріха М. Концепція української державності в романі «Чорна рада. Хроніка 1663 року» // Молода нація. Альманах / упоряд. М. Розумний, О. Проценко / Максим Стріха. – К.: Видавництво «Смолоскип», 1996. – С. 73–77.
6. Творчі та ідейні шукання П. О. Куліша в контексті сьогодення: Зб. наук. праць до 180-річчя від дня народження Пантелеймона Куліша / 201 За заг. ред. П. П. Кононенка та І. С. Плюща. – К.: МП Леся, 2000. – 224 с
7. Франко І. Хуторна поезія П. Куліша // Іван Франко. Збір. тв. в 50 т. / Іван Франко. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 161–179.

Мосур Аліна,

студентка 2 курсу, економічного факультету
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

«ФІЛОСОФІЯ СЕРЦЯ» У ТВОРЧОСТІ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Світогляд П. Куліша формувався під впливом багатьох чинників. Він добре знав сучасну йому вітчизняну та західноєвропейську культури і, зокрема, соціальні вчення. Був знайомий з творами Бекона, Декарта, Спінози, французьких просвітників XVIII ст.

Дослідники творчості П. Куліша звертали увагу на його «мінливість» (С. Єфремов), «несталість» (С. Дорошкевич), «провіянність» (О. Маковей). Але цей спектр дефініцій не прояснює проблему світоглядних змін [1].

М. Грушевський ближче підійшов до розуміння естетично-філософських засад творчості Куліша: «предметом зацікавлення дослідника мають стати не факти «безсистемності», а зв'язок з добою, з її ідеологічними течіями та національною традицією» [2, с. 20]. Але у Грушевського ще не спостерігаємо віднесення Куліша до представників філософії кордоцентризму.

Д. Чижевський (погоджуючись із В. Петровим у тому, що доля Куліша - типова доля романтика) наголошує, що Кулішеві «рухи між суперечностями» були спричинені ідеєю «внутрішньої людини», яка уникає згубного впливу зовнішнього світу, і на цій підставі відносить Куліша до представників української традиції серця. Це, на думку дослідника, є тим фундаментом, який «принаймні робить зрозумілими його хитання. Цим твердим фундаментом світогляду Куліша, або, точніше кажучи, усіх його світоглядів, є його «філософія серця» [3, с. 9].

Творчість П. Куліша є глибоко філософська, що дозволяє спостерігати, як нам здається, рух його світогляду від «глибин душевних» до раціоналістичного спінозизму. Хоча в критичній літературі побутує думка, що основний світогляд Куліша незмінний, а філософське підґрунтя всієї творчості глибоке усвідомлення ідей Спінози [4].

У ранній період творчості (1840-60-і рр.) Куліш бачить Україну крізь призму ідей Руссо та Гердера, обстоює думку, що «природна людина» - невикористаний резерв цивілізованого згубного світу, що необхідно реанімувати «патриархальний быт», звернутися до народної творчості як джерела оновлення й оздоровлення національного духу. У поезії раннього періоду улюбленим образом-символом є образ серця, а сама ритмомелодика поезії близька народній, фольклорній традиції: «Моє серденьтко, / Кохання єдине! / На край світу за тобою / Пташкою долину...»; «Розірветься з болю-жалю / Серце голубине: / Заспіває-заридас / Уся Україна!» [5, т. I, с. 96]; «Глибокий колодязь / тільки дно блищить: / твоя думка глибше / у серці таїться»; «Так сяє серця глибина, що вірує не навмання...» [6, т. I, с. 111] і т.п.

У творчості Куліша яскравим виявом філософії серця є його «Хуторна філософія» (за Є.Нахліком - уособлення «українізованого русоїзму»). Ця філософія має дві віхи. Першою є «Листи з хутора» 1861 р., де представлено філософію серця у «чистому вигляді»: ідеї життя людини серед природи, далеко од згубного світу цивілізації, Бог - у душі людини, зовнішній, формальний бік вияву релігійного почуття зайвий.

А загалом образ хуторянина - це образ ідеальної людини, вихованої у душі «природовідповідності», позбавленої будь-яких насильницьких впливів, яка живе у гармонії із собою і світом природи, що її оточує. На цьому етапі головним для Куліша є саме емоційне сприйняття світу, а отже, поняття корисного і згубного, доброго і злого визначається людиною індивідуально, а сам хутір постає як утопія, локалізований маленький світ [1].

Куліш цілком усвідомлював специфіку української ментальності, виражену у глибокій почуттєвості, але «самим серцем щирим націю не здвигнеш на достойне для неї місце» [7, с. 70], тому він приходить до висновку, що прилучення до світу європейського інтелекту «воздвигне» націю на належне їй місце у культурному світі. З огляду на те, що будь-яка культура є дихотомічною, утвореною з двох начал: національного (етнографічного, притаманного лише певному народові) та наднаціонального, властивого загалом цивілізаціям (держава, влада, еліта), Україна бачиться Кулішеві «загубленою» в європейському культурному масиві саме через брак зазначеної вище необхідної атрибутики повноцінного (політично і культурно) суспільного життя.

Можна відзначити, що історіософська концепція Куліша не позбавлена впливу національної традиції серця, але його орієнтація на культурну Європу, постійна свідомо апеляція до раціонального об'єктивного мислення на противагу суб'єктивному світосприйманню є ніби своєрідним коректором його діяльності. Бачення Кулішем християнства теж кордоцентричне в своїй суті, він заперечує зовнішній вияв релігійності, а сучасне офіційне християнство вважає огидною пародією Христового вчення, бо «люди не мають Бога в серці, а правди - у душі» [7, с. 64].

Крізь призму християнського віровчення дивиться Куліш і на розвиток українського слова, що має бути наслідком глибокого проникнення і сприймання Закону Божого: «Я був ентузіастом біблійного слова ..., воно запалювало моє серце до любові, дружби і патріотизму українського слова...» [5, т. II, с. 98].

Кулішева філософія серця не виходить за межі власне українського духовного простору і постійно корелюється свідомим зверненням до раціоналістичної філософської думки з прагненням орієнту на «Європу-Русь», і головною причиною такого своєрідного дуалізму є провідна ідея Кулішевого світогляду - гармонія протилежностей [1].

Отже, простежуючи суперечливість поглядів і життєвого шляху письменника, можна стверджувати, що П. Куліш мав «фундамент» на якому трималася вся його «світоглядна конструкція». Цим «твердим фундаментом світогляду Куліша, або, точніше кажучи, усіх його світоглядів є його «філософія серця». Далі можна зазначити, що ідея «внутрішньої людини» (з якою П.Куліш познайомився ще в юності), мала у нього емоційне забарвлення. «Внутрішню людину» письменник розумів передусім як «людину почуття» або як чуттєву сторону людської істоти, як «серце».

Письменник прагне розділити і виявити «внутрішнє» і «зовнішнє» не лише в людині, а й у світі, суспільстві, в історії. Всі антитези, що їх використовує Куліш (серце-голова, хутірмісто, жінка-чоловік, українська мова-чужа мова, майбутнє-минуле та інші) ґрунтуються на цьому основному принципі поділу, а символ серця є найулюбленишим в його творчості.

Література

1. Войтків Л. В. «Філософія серця» у творчості пантелеймона куліша. [Електронний ресурс] / Войтків Л. В. – Режим доступу: http://www.libr.dp.ua/text/grani_2012_7_9.pdf
2. Грушевський М. Етнопсихологічні та соціально-традиційні підоснови Кулішевої творчості. - К., 1927. -184 с.
3. Чижевський Д. Куліш П.О. і українська «філософія серця» /Д. Чижевський // Slavistika. - 1931. - С. 29-42.
4. Щурат В. Філософічна основа творчості П.Куліша / В. Щурат. - Львів, 1922. - 157 с.
5. Куліш П. Твори: в 2 т. / підгот. тексти і упоряд. І склав приміт.М. Л. Гончарук. - К.: Дніпро, 1989. Т. 1. - 1989. - 654 с; Т. 2. - 1989. - 586 с.
6. Куліш П. Твори : у 6 т. - Львів, 1908.
7. Куліш П. Вибрані листи Пантелеймона Куліша, українською мовою писані / Ю. Шевельов, Ю.Луцький. - Нью-Йорк ; Торонто, 1984. - 380 с.

Лось Вероніка,

студентка 2 курсу, економічного факультету
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ФІЛОСОФІЯ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Куліш Пантелеймон Олександрович - мислитель, письменник, перекладач і видавець, етнограф, громадський діяч. Народився 27 липня 1819 року у містечку

Вороніж, тепер Сумська область, у сім'ї заможного хлібороба. Закінчив гімназію у Новгород-Сівері, проте через правові проблеми, диплом там не отримав. Вчителював у Луцьку, Києві та Рівному. Захопився українською історією та етнографією під впливом М. Максимовича, працював у складі Археологічної комісії, розпочав літературну діяльність.

Після знайомства з М. Максимовичем зблизився із колом українських діячів, а згодом став одним із учасників Кирило-Мефодіївського братства. Разом із іншими учасниками братства у 1847 році був заарештований і після арешту у Петропавлівській фортеці був засланий до Тули, де йому заборонили друкувати власні твори. Проте, заслання його не зупинило і після отримання свободи, у 1850 році, розпочав інтенсивну наукову та видавничу та літературну діяльність.

На схилі років, розчарувавшись у громадсько-політичній діяльності, він зосередився на літературній та науковій діяльності і останні 15 років життя провів на хуторі Мотронівці на Чернігівщині, де і помер. Саме тут і вбачається прагнення поета до хутірського життя. Він бачив хутір, як осередок природи і справжнього життя для українців зі своїми простими звичаями, живою народною мовою, і вільним духом кожного, хто там живе. Митець вважав, що серце повинне мати природний простір. Він говори, що наукою можна додати лише розум, наукою серця ніхто не додасть. Пантелеймон мріяв жити в чудовій самоті, де б ніщо не справляло на нього негативного враження і його душа могла б озиратися навколо себе і привести у порядок усі справи духовні. Опираючись на хутірське життя, Куліш казав, що там він повертається до природного життя, відкидає все непотрібне та зайве, а з ним залишається лише вічне та природне. Він був схильний іноді звертатись до первісної дикості та суворості душі, проживаючи на хуторі, проте більшість часу жив у місті, тому що це була «суєтна потреба його життя».

Життя Пантелеймона Куліша – це доля типового романтика, людини невпевненої в собі і своїх силах, проте він прагнув до революції, до того, щоб спробувати щось протилежне в житті, щоб щось змінити. Він часто змінював свої погляди на полярні, наприклад він коливався між козакофільством та козакофобством, обирав між православ'ям на ідею природної релігії, визнаючи ідею створення всього світу Богом, він зрівнював Природу і Бога, і бачив Бога «центром вселенської душі», від любові до заходу України до її злісної критики. У ньому завжди боролись протилежності, ніщо в його душі і думках не залишалось застиглим і нерухомим.

Дивлячись на творчість Пантелеймона Куліша через призму сучасного українського життя, варто зазначити, що головною метою його життя і творчої діяльності було бажання створити окрему державу для українського народу. Як наслідок того, що Куліш творив за умови відсутності української держави, він затверджував і розголошував цю ідею через написання літератури українською мовою, це було засобом вираження незалежності, власного духу та свободи народу.

Створення історичного роману «Чорна рада» мало просвітити народ, зокрема українську еліту, яка могла б допомогти піднести культурно-освітній рівень життя українців, поглибити їх суспільну, культурну та національно політичну свідомість, і врешті, саме свідомий народ, на думку Куліша, міг би створити незалежну державу.

Він жодного разу не штовхав народ до зривів, кривавих бунтів, бо вважав неприйнятним жертвувати людьми, заради майбутньої волі. Через свою творчість він виховував молодь, в традиціях, святах, обрадах, стосунках, що існують в середину суспільства.

Пантелеймон Куліш прагнув досягти волі, незалежності та свободи українського народу. Через все його життя лейтмотивом проходить саме ця благородна ідея. Його творчість не раз ставала світлом та надією для українського народу, починаючи з створення дати кожного твору і до теперішнього часу. Проблеми, що Куліш їх підіймав у своїй творчості торкаються нас і зараз. І саме через освіченість і незламність духу ми зможемо їх подолати.

Кушнір В. Р.,

студентка 2 курсу, економічного факультету
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ВПЛИВ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША НА ФОРМУВАННЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ

Пантелеймон Олександрович Куліш – український письменник, фольклорист, етнограф, мовознавець, перекладач, критик, редактор, видавець, філософ історії.

Його світогляд формувався під впливом фольклору, який він слухав в дитинстві, а також він добре знав сучасну вітчизняну та західноєвропейську культуру, соціальні вчення. Він позитивно оцінював філософію Ф. Бекона, Б. Спінози, засуджував Вольтера.

Більшість дослідників схиляються до того, що він був прихильником романтичного світогляду, проте тут він був не послідовним. Це можна спостерігати у еволююванні поглядів Куліша від романтизму до позитивізму, від православ'я до позитивної релігії для всіх людей і народів, від релігійного світогляду до культу миротворчої науки, від козаколюбства до козакофобства. Послідовним він був лише в ідеї України та її воскресіння.

Що стосується релігії, то не дивлячись на всі зміни поглядів Куліша, він завжди залишався релігійною людиною. Письменник визнавав Бога як творця світу, а природу розглядав як «душу душі вселенської». Звідси і випливає його вимога узгоджувати діяльність людини із законами природи. Але при цьому він не заперечував необхідність науки за умов, що вона не відхилятиме ідеї "царства Божого". Також він вважав, що варто більшою мірою прагнути до природи духовної, ніж фізичної.

З цієї точки зору Куліш пояснював і суть людини, і історичний розвиток суспільства. Він вважав, що безкінечний космос дає людям закон громадянського життя, в якому домінуюча роль належить ідейним духовним чинникам. Людина, за Кулішем, є ідеєю інших людей. Вона підпорядковується ним як самій природі, довіряючи себе самостійно. На його думку між серцем людини і зовнішнім в ній

здійснюється постійна боротьба, тому потрібно прислухатися до живого голосу душі народу, відкинути все зовнішнє, слідувати слову Божому.

Щодо народних мас філософ мав часто протилежні думки. З одного боку він вихваляє народ за боротьбу за своє визволення, а з іншого – говорить, що до кращого життя можуть привести лише освічені одиниці. Також Куліш засуджує українське козацтво за виступи проти законного уряду, в діяльності якого він не бачив систематичного гноблення, а також вважав, що Малоросія зобов'язана своїм речовим станом і статком польським панам.

Загалом, Куліш більш романтизував минуле, менш цікавився майбутнім і теперішнім. Свідчення про нього він шукав у фольклорі, поезії, яку вважав первісною по відношенню до історії і філософії. Саме з цієї точки зору він розглядав творчість Шевченка, вважаючи його першим українським поетом і першим українським істориком.

Таке захоплення минулим зумовило пошук Куліша культурних ідеалів саме там, а також його заклик повернення до поглядів минулого. Прикладом є його хутірська філософія, зумовлена реакцією на міщанство і псевдоцінності бездуховної урбанізації. Він засуджує урбанізацію, яка розбещує народ, спонукає до відступу від віковичних традицій. На противагу він висуває хутірську філософію, що полягає у поверненні до життя природи, де ще зберігаються дійсні цінності людського буття.

За імперських часів до Пантелеймона Куліша приклеївся ярлик «сепаратиста», а за радянської влади – ідеолога українського буржуазного націоналізму. Насправді таким він ніколи не був, адже завжди вважав себе російським письменником у імперському, а не в етнічному плані. Проте, це не заважало йому бути патріотом України так, як вона залишалася центром його творчих пошуків. Стимулом його праці були збереження національних традицій, утвердження почуття національної свідомості, розвиток української культури.

Література

1. Огородник І.В., Огородник В.В. «Історія філософської думки в Україні»/ Курс лекцій: Навч. посіб.- К.: Вища шк.: Т-во "Знання", КОО, 1999. - 543 с
2. Грінченко, Б. «П. А. Куліш. Біографічний нарис ». - Чернігів: Друкарня губернського земства, 1899. - 100 с.

Науменко Вікторія

студентка 2 курсу, економічного факультету
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ – «АПОСТОЛ ХУТОРНОЇ ФІЛОСОФІЇ»

Пантелеймон Олександрович Куліш – унікальна постать, «першорядна звізда» (І. Франко) в історії української літератури 19 ст., яскраво виявив себе як талановитий публіцист, етнограф, фольклорист, філософ, громадський діяч, врешті, український

інтелігент європейського типу. Однією з центральних складових його художньо-філософського мислення була хутірська філософія, а Іван Франко у статті «З останніх десятиліть ХІХ в.» навіть назвав його «апостолом хуторної філософії» [2]. Її ідеї виразно простежуються у циклі «Листи з хутора» (1861), філософсько-публіцистичній праці «Хуторская философия и удалённая от света поэзия» (1879), поетичній збірці «Хуторна поезія» (1882) та інших творах і збірках. Праця П. Куліша “Хутірська філософія і віддалена від світу поезія” - важливе історико-філософське джерело для розуміння світоглядного осмислення життя особи і суспільства в Україні [1].

Своєю хутірською філософією П. Куліш постав як продовжувач певних філософських тенденцій в осмисленні суспільства і особи, котрі були властиві певній частині української і російської інтелігенції в умовах Російської імперії ХІХ століття.

В “хутірській філософії” спостерігається різкий поворот П. Куліша у напрямку екзистенціальної інтерпретації істинної людини. Він переходить до розуміння особи як шукача правди, тобто до особи скептичного умонастрою. Хутір постає у його філософії і як реальність, і як своєрідний символ та метафора суспільності. Як і світ людини, світ хутора постає в антитетичності внутрішнього і зовнішнього. Головним є світ внутрішній – це душа хутора, котра постає як ірраціональне, глибинно-ментальне, стержень життя, його зміст та сила. Світ хутора у П. Куліша постає у вигляді світу символів (як і світ Біблії).

Як зазначив В. Артюх, «хутір» у П. Куліша – це антитеза «городу» [3]. Насамперед, це простежується через зовнішні чинники: селяни ходять у простих свитах та сорочках, а городяни модно вдягаються, їдять вишукані страви, мають багато різних забав. Це не означає, що всі вони матеріально забезпечені: половина «у золоті купається, а половина в вонючій грязі тоне, од пекельної роботи чучверіє і з голоду гине» [4]. Коли селяни дотримуються простих хуторянських звичаїв, читають Святе письмо і слухають праведне слово Христа, городяни служать мамоні, прагнуть грошей будь-яким засобом, для цього навіть ладні рідну дочку продати. Письменник називає міську науку лукавою та ехидною, адже у місті все купується й продається. Хутір, на думку Куліша, відрізняється від міста простим, натуральним, природним життям, чистою людською душею та праведним образом мислення. Письменник вважає, що селяни повинні уникати пихи, розкоші та хизування модним одягом, як це бачимо у містян, бо це вигадки лукавого. Треба міцно держатися своїх принципів і традицій, щоб протистояти шаленому тиску міста, яке затуманює села, а відрікаючись від старої науки й словесності, городяни врешті самі не знають, якої віри їм треба триматися. Куліш наприкінці першого листа «Про городи й села» так і написав: «Нехай тії комфортабельні чоловіколюбці не дуже над нашою долею вболівають. Не погана доля наша, хліборобська й чумацька, хвалити Бога! Не проміняємо ми її на городянську, нібито кращу, і свити своєї чесною і неповинною не оддамо ні за які саєти і оксамити» [4].

У своїх прозових творах П. Куліш неодноразово виводив образ хутора. Він вважав хутір територією, не зіпсованою цивілізацією, джерелом романтичного духу й справжньою батьківщиною українського народу. В оповіданні «Про злодія у селі

Гаківниці» це село зображено так: «Гарне село козаче. Став такий, що по тім боці тільки чути, як ячать гуси, а дітей на березі і не розгледити; верби далекі аж імла синя поняла, наче в Великому лузі за Порогами [...]. Гарне село. Усе майдани та широкі узбережжя на верхів'ях того ставу величнного. Розкинулось по волі: єсть де й дітям погуляти, і дівчатам у хрещика побігати, і парубкам, лицяючись до дівчини, против місяця постояти» [4]

Як зазначив І. Огородник, хутірська філософія була своєрідною Кулішевою реакцією на міщанство як продукт бездуховної урбанізації. Письменник звинувачує цивілізаційні процеси в розбещеності народу, у відступах від прадавньої віри, віковичних звичаїв своїх батьків. Місто, вихваляючись своєю вченістю, освіченістю, культивує лише одну 275 науку, науку обману [5]. Урбанізація є актуальною проблемою й нинішнього часу. Міста збільшуються, бо економіка, яка швидко розвивається, вимагає, щоб усе більше й більше селян покидало рідну землю й приїжджало у великі міста, бо потрібна недорога робоча сила. Хоча урбанізація є незворотним процесом, але ми не можемо не звертати уваги на ті морально-культурні проблеми, які вона породжує.

У працях С. Єфремова, Є. Маланюка, О. Маковея, В. Петрова, В. Шевчука відзначалась суперечливість світоглядної позиції П. Куліша, підкреслювалось, що його світогляд є еkleктичним, а його позитивний внесок в українську культуру принаймні сумнівний. Разом з тим, окремі автори, як В. Петров звертали увагу на особливості філософських поглядів П. Куліша, зокрема він власне вперше звертає увагу на специфіку сприйняття людини П. Кулішем. Це розуміння П. Кулішем істинної людини як не просто „природної людини”, а як „людини хутора”. В цьому смислі В. Петров розглядав філософію П. Куліша як суто індивідуальне переломлення певної загально філософської тенденції у літературному процесі Росії [7].

Отже, П. Куліш у своїх творах відобразив гарні й спокійні села, в яких живуть селяни з хутірськими чеснотами. Через цікаві сюжети ми зрозуміли, що рідна земля й споконвічні моральні устої забезпечують селянам щасливе життя на цьому світі. Українці повинні любити всією душею свої хутори, втішатися гармонійним й спокійним хутірським життям, наслідувати хороші традиції й звичаї від предків, берегти свою рідну мову й культуру. П. Куліш у проаналізованих творах художньо втілює основні принципи хутірської філософії.

Література

1. Сюй Л. «Хутірська філософія та її художня трансформація у малій прозі пантелеймона куліша. [Електронний ресурс] / Сюй Л.– Режим доступу: <https://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=7&ved=2a>.
2. Франко І. З останніх десятиліть XIX в. // Франко І. Зібрання творів: [у 50 т.] / Іван Франко. – К., 1984. – Т. 41. – С. 471–529. – ISBN 5-12-009285-3.
3. Артюх В. Історіософія Пантелеймона Куліша: від романтизму до позитивізму. [Електронний ресурс] / В'ячеслав Артюх. – Режим доступу: <http://art64.blogspot.com/2012/04/blog-post.html>

4. Куліш П. Твори: [у 2 т.] / Пантелеймон Куліш. – К., 1989. – Т. 2. – 586 с. – ISBN 5-308-00534-6.

5. Огородник І. В. Історія філософської думки в Україні. [Електронний ресурс] / І. В. Огородник – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/11510409/filosofiya/kulich>

6. Войтків Л. В. «Філософія серця» у творчості пантелеймона куліша. [Електронний ресурс] / Войтків Л. В. – Режим доступу: <http://www.libr.dp.ua/gran9.pdf>

Куценко Ірини,
студентка 2 курсу,
гуманітарно-педагогічного факультету,
Михальчук Іоанни,
студентка 2 курсу,
гуманітарно-педагогічного факультету,
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ І ЙОГО ВНЕСОК В РОЗВИТОК ФІЛОСОФІЇ

Пантелеймон Куліш - великий український мислитель-енциклопедист, культурно-освітній діяч, який яскраво виявив себе в різноманітних сферах української культури як прозаїк, поет, драматург, перекладач, філософ та історик.

У філософській спадщині П. Куліша визначається комплекс таких понять та ідей, котрі не змінювалися, а лише вдосконалювались та набували характеру стрункої, логічно довершеної системи. Фактично незмінними лишалися і фундаментальні засади світогляду мислителя. Мається на увазі його антеїзм, хліборобська прив'язаність до рідної української землі, до свого “хутора”, гуманізм і антропоцентризм.

Як мислитель, П. Куліш створив оригінальну філософську систему й назвав її хутірська філософія чи філософія природи. Свою практичну філософію він започаткував у публіцистиці «Листи з хутора» (1861), а сконцентрував у праці «Хуторская философия и удаленная от света поэзия». По суті, Кулішева хутірська філософія - це питома українська філософія кордо центризму, філософія серця, що яскраво виявилася в духовній практиці Г. Сковороди й філософській теорії П. Юркевича.

В “хутірській філософії” спостерігається різкий поворот П. Куліша у напрямку екзистенціальної інтерпретації істинної людини. Він переходить до розуміння особи як шукача правди, тобто до особи скептичного умонастрою. Хутір постає у його філософії і як реальність, і як своєрідний символ та метафора суспільності. Як і світ людини, світ хутора постає в антитетичності внутрішнього і зовнішнього. Головним є світ внутрішній – це душа хутора, котра постає як ірраціональне, глибинно-ментальне, стержень життя, його зміст та сила. Світ хутора у П. Куліша постає у вигляді світу символів (як і світ Біблії). [1,1].

Встановлено, що філософія П. Куліша стала результатом його світоглядно-філософської еволюції, в якій можна виділити три етапи.

Перший етап охоплює 40-50-ті рр. XIX ст. і відзначається емоційно піднесеним сприйняттям світу та заглибленням у романтизоване історичне минуле; другий – 60 - і до початку 70-х рр., одночасно позначений як значним зрушенням у напрямку екзистенціальної інтерпретації істинної людини, так і захопленням досягненнями позитивних наук; завершальним є період – від 70-х рр. до смерті П. Куліша, де чітко прослідковується перехід від ідей природовідповідності до культуро відповідності.

З огляду на усталену точку зору стосовно суперечливості, непостійності, мінливості поглядів П. Куліша, котрі проявлялися у його творчості протягом життя, його світоглядна парадигма, базові філософські конструкти постають сталими й логічно вмотивованими. П. Куліш був особистістю цілісною і послідовною у своєму житті. А зміна його поглядів на ті чи інші явища та події зумовлена мінливістю та поліфонічністю часу, в якому проходив свою «школу життя» П. Куліш.

Обґрунтовано, що в історико-філософському плані П. Куліш продовжував орієнтуватися на традиційну для української філософії антропологічно-екзистенціальну тенденцію пріоритету особистої життєтворчості, але він надає цій тенденції нову інтерпретацію, урахувуючи особливості життя особи і функціонування суспільства в умовах промислово-урбаністичної (індустріальної) цивілізації[2,1].

Показано, що П. Куліш вперше в історії української філософської думки розглядає взаємовідношення осіб як взаємовідношення соціокультурних типів, а всю історію людства аналізує як історію взаємодії різних культур. Дійсну основу взаємодії особи і суспільства П. Куліш вбачав у суспільно-освітньому процесі. Освіта у П. Куліша постає не тільки як спеціалізований процес шкільного навчання і виховання, а як певний стан суспільства у ситуації культурного самовідтворення.

Філософські погляди П. Куліша навряд чи доцільно підганяти під схеми історії західноєвропейської філософії. Йому, як і всім українським мислителям, притаманна надзвичайна пластичність філософської думки, поєднаної із постійним душевним пошуком ідеалу (істини) в багатогранній динаміці життя. Все це робить його філософське мислення поліфонічним.

Аналіз творчості П. Куліша вказує на те, що його філософські погляди тісно пов'язані із світоглядом і звичаєвістю Лівобережної України.

Також вони значною мірою збігаються із концептуальними світоглядними концепціями представників Кирило-Мефодіївського братства, представленими, передовсім, у “Законі Божому або Книзі буття українського народу”.

Суть Кулішевої історіософії: кожній людині й кожному народові належить жити власною волею й у культурному саморозвитку творити свою історію власним правом – волею особистого й національного духу[2,6].

Філософські погляди П. Куліша навряд чи доцільно підганяти під схеми історії західноєвропейської філософії. Йому, як і всім українським мислителям, притаманна надзвичайна пластичність філософської думки, поєднаної із постійним душевним пошуком ідеалу (істини) в багатогранній динаміці життя. Все це робить його філософське мислення поліфонічним[3,15].

Література

1. Тютюнник О. М. Дж. Локк і П. Куліш: дві версії філософії освіти / О. М. Тютюнник // Філософія і соціологія в контексті сучасної культури: зб. наук. праць. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 135 – 141.
2. Тютюнник О. М. Філософська спадщини П. Куліша: спроба методологічної конотації / О. М. Тютюнник // Сіверянський літопис. – 2003. – № 4. – С.143 – 149.
3. Тютюнник О. М. Особа і суспільство як тема філософії Пантелеймона Куліша / О. М. Тютюнник // Філософські обрії: наук. - теорет. Часопис. – 2003. – № 10. – С.107 – 118.

Кондратюк В.О.,
студентка 2 курсу,
гуманітарно-педагогічного факультету,
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ФІЛОСОФСЬКО-СВІТОГЛЯДНІ ПОГЛЯДИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІШ

Світогляд П. Куліша формувався під впливом багатьох чинників. До них слід віднести казки, легенди, народні пісні, які він слухав у дитинстві, вивчення української літератури та історії. Він добре знав сучасну вітчизняну та західноєвропейську культуру, соціальні вчення. Був знайомий з творами Бекона, Декарта, Спінози, французьких просвітників XVIII ст. Позитивно оцінював досліду філософію Ф. Бекона, "скептицизм" Р. Декарта. Із симпатією ставився до філософії Б. Спінози, вплив якої досить відчутний в ранній період творчості Куліша. Негативно ставився до Вольтера за те, що для нього "публіка самі пани, самі просвіщені", а народ постає як "слуги", "чернь". Правда, і сам Куліш пізніше розглядав народ як пасивну масу, яка нездатна до самостійної розумної дії.

П. Куліш ґрунтовно вивчав нову західноєвропейську філософію, особливо німецьку XVIII –XIX ст. Однак емоційній, імпульсивній натурі Куліша (ймовірно, і за соціального стану козацтво уже втрачало своє положення самостійного стану, а на дворянство у Куліша не було документів) більш за все імпонувала романтична традиція. Щоправда, тут Куліш був не послідовний. На останній момент в його творчості неодноразово звертали увагу дослідники спадщини Куліша. Так, Д. Чижевський зазначав еволюціонування поглядів Куліша від романтизму до позитивізму, від релігійного світогляду до культу миротворчої науки, від православ'я до позитивної релігії для всіх людей і народів, від козаколюбства до козакофобства, вбачаючи в цьому не тільки його трагедію, а й трагедію романтичної культури, яка, йдучи від однієї протилежності до іншої, швидко повертається до першої. Єдино, в чому він був послідовний, то це в ідеї України, її воскресінні. Із ставлення до неї – протилежність оцінок і подій історичного життя, політичних та культурних діячів, прогностичних орієнтацій. З цієї ідеї зростає й міцніє коріння

його романтичного світогляду, який при всіх хитаннях Куліша все-таки залишався стержневим в його творчості.

Насамперед при всіх змінах поглядів на релігію Куліш завжди залишався релігійною людиною, тому ставлення до релігії у нього було типово романтичним. Так, зазначаючи, що релігія була глибинним двигуном українських діячів 40-х років, по відношенню до себе він писав: "А я був дуже релігійним. Без фанатизму і нетерпимості... я був ентузіастом біблійного слова. Воно подібно гарячому вугіллю запалило серце моє і любов, дружбу і свого роду патріотизм – патріотизм українського слова". Визнаючи ідею творення світу Богом, Куліш ототожнював Бога і природу, розглядаючи Бога як "душу душі вселенської". Звідси його вимога узгоджувати дії людини із законами природи, наслідувати їх. На думку Куліша, дерево, злаки, навіть мінерали краще узгоджуються із законами природи у своєму житті, ніж так званий вінець природи – людина, бо перші просто слідують природі, тоді як людина починає мудрствувати і відступати від неї. Вказане аж ніяк не означало заперечення Кулішем можливості пізнання явищ природи, використання отриманих знань в її діяльності. Він був твердо переконаний у тому, що наука потрібна людям, проте за умов, що вона не повинна відхиляти ідеї "царства Божого" як вільного, тотожного самому життю джерела оновлення, "слова життя, науки наук", носієм яких є Ісус Христос. Звідси й вимога Куліша віддавати як можна більше не боргам природі фізичній, а підніматися у царство необмеженого духу, закодованого у слові Божім, духовній природі.

З такої точки зору підходив П. Куліш до пояснення суті людини, історичного розвитку суспільства. Дотримуючись позицій фаталістичного детермінізму і надаючи йому есхатологічного забарвлення, він вважав, що безконечний космос дає людям закон громадянського життя, в якому домінуюча роль належить ідейним духовним чинникам. Людина, за Кулішем, невідомо собі є ідеєю інших людей. Вона підпорядковується ним як самій природі, довіряючи себе самостійно. Ідеї безсмертні, як безсмертна душа людини, в глибині якої – в серці концентруються всі переживання, помисли, надії, пророча сила. Між серцем людини і зовнішнім в ній здійснюється постійна боротьба, боротьба поверхні і глибини душевної. Тому потрібно прислуховуватися до живого голосу душі народу, відкинути все зовнішнє, вороже, шкідливе, слідувати історичній Ідеї – слову Божому, відбитком якої є ідеал народний. Проте, відводячи домінуючу роль в історичному розвитку людства ідейним, духовним і моральним началам, Куліш не заперечував також ролі і значення матеріальних, економічних чинників. Схвалюючи твори Сміта, Кене, він наголошував, що "сила економічна завжди багато значила: без неї сила моральна – що душа без тіла".

Розглядаючи питання про роль народних мас і особи в історії, П. Куліш висловлював суперечливі і досить часто протилежні думки. В одних випадках він вихваляє народ, високо цінує його боротьбу за своє визволення, в інших – заявляє, що до кращого життя можуть привести лише освічені одиниці, оскільки несвідомий народ є пасивною масою і нездатний до самостійних розумних дій. Відзначаючи роль і значення українського козацтва в боротьбі за національну незалежність, Куліш дає досить негативну оцінку тому ж козацтву, його

провідникам (С. Наливайку, Б. Хмельницькому) за їх виступи проти законного уряду (польський уряд), з боку якого Куліш не вбачає систематичного гноблення українського народу, а навпаки, вважає, що польському урядові і польським панам Малоросія зобов'язана своїм речовим станом і статком. Вигнання поляків з України було водночас і вигнанням південно-руського панства, яке мало не спростоване право на володіння землею. Однак раніше він зазначав, що поляки були твердо переконані в тому, що мужики походять від Хама і створені для того, щоб працювати на панів, і нічого не робили для поліпшення життя мужика. Українські пани, обіймаючи різні урядові посади в гетьманщині, привласнювали собі обманом і насильством козацькі землі.

Загалом, прив'язавши історичну ідею до слова Божого, Куліш менш за все цікавиться майбутнім і теперішнім, романтизує минуле, звертається до нього як до такого, що уже закодоване у вічному, але засипане, закрите, існує як скарб. Свідчення про нього він шукає в народній творчості, поезії, вважаючи, що поезія є первісною по відношенню до історії і філософії. Саме в такому плані він підходить до творчості Шевченка, розглядаючи його як першого українського поета і першого українського історика. Заслугу Шевченка Куліш вбачав у тому, що він дав нам поезію нашої "жизні народної", "дав нам збагнути її глибинну потаємну і визвав він перед наші очі забуту давнину українську". В простих хатах і в селах шукав він матеріал для своїх поем, знайшов там "людей дух величний" і, провівши нашу історію через простий здоровий розум народний, дав їм новий образ, очистив історію від всяких оман правдивим і високим духом народним. У мові народній Шевченко знайшов вираз ядра нової сили – народність, яка "нас родичами поміж собою поробила, у братню семью з'єдначила і наше українське суть на віки вічні утвердила". Проте ця висока оцінка Шевченка не перешкоджала Кулішу робити невинуваті закиди поету, як і пізніше Марку Вовчку, твори якої вперше побачили світ завдяки його підтримці та редагуванню.

Романтичне усвідомлення цінностей минулого як вічних і сталих зумовило пошук Кулішем культурних ідеалів у минулому, заклик повернення до нього. Конкретним втіленням цього постає його хутірська філософія як своєрідна реакція на міщанство і псевдоцінності бездуховної урбанізації. Куліш звинувачує урбанізацію в розбещеності народу, у відступах від віри свого народу, віковичних звичаїв своїх батьків, де, вихваляючись своєю вченістю, освіченістю, місто виробляє лише одну науку, а саме – науку обману. "Не хочемо, – заявляє Куліш, – ніяких благ цивілізації, коли за сі блага діти наші не вмітуть із нами, під нашу старість, розмовляти, коли вони нас, а ми їх через їх велику освіту не розуміємо". На противагу такій "цивілізації" і освіченості він обстоює хутірську філософію, що ґрунтується на вимозі повернення до життя природи, правди людської і людської душі, де ще зберігаються дійсні, на його думку, а не штучні цінності людського буття. "Оставайтесь собі при своїй філософії, – наголошує Куліш, – а нам дозвольте нову селянську філософію проповідувати, взяти її прямісенько з тієї книжки (Євангелія. – Авт.), котру сотнями років великі города затуманюють, тай досі не затуманено. Робіть ви своє діло панове, а ми своє робитимемо, а там уже колись у віках грядущих люди побачать, кому з нас за науку і працю дякувати".

За П. Кулішем, так само як і за М. Костомаровим, міцно приклеївся ярлик спочатку "сепаратиста" в імперські часи, а за радянської влади – ідеолога українського буржуазного націоналізму. Таким він ніколи не був, і якщо бути відвертим, завжди вважав себе російським письменником в імперському, а не в етнічному плані, коли пояснював, наприклад, чому написав "Чорну раду" українською мовою. Це не заважало йому бути гарячим патріотом своєї Вітчизни, думати про неї, ставити її в центр своїх творчих пошуків, дійсно доводячи свій патріотизм до україноцентризму. Стимулом своєї праці вважав збереження національних традицій, розвиток української культури, утвердження почуття національної свідомості.

Особливу увагу Куліш приділяв українській мові як передвічному скарбу народного серця. Саме мова, рідне слово, на його думку, повернули нам повагу до інших народів, заклали підвалини нашого життя та історії. З цих позицій засуджував відсутність національної пам'яті, а водночас і національне чванство, панегіричне вихваляння свого історичного минулого, висміював тупість української шляхти і русифікованого міщанства, закликаючи, щоб людина завжди залишалася людиною. "Читайте книги чужих авторів, – підкреслював Куліш, – а, проте, своєї мови і свого рідного звичаю вірним серцем держітесь. Тоді з вас будуть люди як слід". Він високо цінував роль і значення російської літератури, проте насамперед обґрунтовував необхідність становлення нової української літератури, яка б зайняла чільне місце серед літератур інших народів. Не відкидав він і досягнень світової культури, з урахуванням яких вважав за можливість витворення федеративного устрою Росії як парламентарної республіки, до якої має ввійти і залишитися в її складі Україна. Мріяв про побудову церкви правди для всіх народів, хоча, за оцінкою О. Кістяківського, залишаючись до гробу людиною у вищій мірі поривистою і непостійною як у своєму власному житті, так і в творчості, паном за натурою. Повною протилежністю йому у цьому відношенні був і залишається Т. Шевченко з його "мужицькою правдою" та вірою.

Пшеславська Олександра,
студентка 2 курсу,
гуманітарно-педагогічного факультету,
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

СВІТОГЛЯДНІ ПОГЛЯДИ П. КУЛІША

Куліш Пантелеймон Олександрович (27.07/08.08.1819 – 02/14.02.1897) – мислитель, письменник, перекладач і видавець, етнограф, громадський діяч. Світогляд П. Куліша формувався під впливом багатьох чинників. До них слід віднести казки, легенди, народні пісні, які він слухав у дитинстві, вивчення української літератури та історії. Він добре знав сучасну вітчизняну та західноєвропейську культуру, соціальні вчення. Був знайомий з творами Бекона,

Декарта, Спінози, французьких просвітників XVIII ст. Позитивно оцінював дослідну філософію Ф. Бекона, "скептицизм" Р. Декарта.

П. Куліш ґрунтовно вивчав нову західноєвропейську філософію, особливо німецьку XVIII-XIX ст. Однак емоційній, імпульсивній натурі Куліша (ймовірно, і за соціального стану козацтво уже втрачало своє положення самостійного стану, а на дворянство у Куліша не було документів) більш за все імпонувала романтична традиція. Щоправда, тут Куліш був не послідовний. На останній момент в його творчості неодноразово звертали увагу дослідники спадщини Куліша. Так, Д. Чижевський зазначав еволюціонування поглядів Куліша від романтизму до позитивізму, від релігійного світогляду до культу миротворчої науки, від православ'я до позитивної релігії для всіх людей і народів, від козакофобства до козакофобства, вбачаючи в цьому не тільки його трагедію, а й трагедію романтичної культури, яка, йдучи від однієї протилежності до іншої, швидко повертається до першої. Єдино, в чому він був послідовний, то це в ідеї України, її воскресінні. Із ставлення до неї – протилежність оцінок і подій історичного життя, політичних та культурних діячів, прогностичних орієнтацій. З цієї ідеї зростає й міцніє коріння його романтичного світогляду, який при всіх хитаннях Куліша все-таки залишався стержневим в його творчості.

Насамперед при всіх змінах поглядів на релігію Куліш завжди залишався релігійною людиною, тому ставлення до релігії у нього було типово романтичним. Визнаючи ідею творення світу Богом, Куліш ототожнював Бога і природу, розглядаючи Бога як "душу душі вселенської".

Людина, за Кулішем, невідомо собі є ідеєю інших людей. Вона підпорядковується ним як самій природі, довіряючи себе самостійно. Ідеї безсмертні, як безсмертна душа людини, в глибині якої – в серці концентруються всі переживання, помисли, надії, пророча сила. Між серцем людини і зовнішнім в ній здійснюється постійна боротьба, боротьба поверхні і глибини душевної. Тому потрібно прислуховуватися до живого голосу душі народу, відкинути все зовнішнє, вороже, шкідливе, слідувати історичній Ідеї – слову Божому, відбитком якої є ідеал народний. Проте, відводячи домінуючу роль в історичному розвитку людства ідейним, духовним і моральним началам, Куліш не заперечував також ролі і значення матеріальних, економічних чинників.

Особливу увагу Куліш приділяв українській мові як передвічному скарбу народного серця. Саме мова, рідне слово, на його думку, повернули нам повагу до інших народів, заклали підвалини нашого життя та історії. Він високо цінував роль і значення російської літератури, проте насамперед обґрунтовував необхідність становлення нової української літератури, яка б зайняла чільне місце серед літератур інших народів. Не відкидав він і досягнень світової культури, з урахуванням яких вважав за можливість витворення федеративного устрою Росії як парламентарної республіки, до якої має ввійти і залишитися в її складі Україна.

"Листи з хутора" П. Куліша – це чи не перші памфлети в українській літературі, в яких автор з філософської точки зору підносить вимогу своєрідного цивілізаційного й культурного розвитку українства, на шляху якого широка освіта і знання чужого мають поєднуватись із збереженням власної традиції. Саме за такої

умови хуторянство, тобто українство, не зазнає виродження і, за П. Кулішем, складатиметься таки з людей, а не паненят.

“Листи з хутора” П. Куліша – це чи не перші памфлети в українській літературі, в яких автор з філософської точки зору підносить вимогу своєрідного цивілізаційного й культурного розвитку українства, на шляху якого широка освіта і знання чужого мають поєднуватись із збереженням власної традиції. Саме за такої умови хуторянство, тобто українство, не зазнає виродження і, за П. Кулішем, складатиметься таки з людей, а не паненят.

Таким чином ми дійшли висновку, що П. Куліш свою державницьку національну політику трактував по-різному, дуже часто вдавався до ідеалізації старовини, абсолютизації козаччини, а потім відходив від них, намагаючись заглянути у майбутнє і віднайти реальні шляхи реставрації національної держави. Врешті-решт, він навіть схилився до розгляду української нації не як державної, а в розумінні етнографічному.

На цій основі у нього і з'являється поняття “культурної автономії” або “духовної самостійності” українського народу у складі Російської імперії. Сюди ж примикає його концепція “двоєдиної Русі”, що мала означати політичну єдність України і Росії.

Наприкінці життя ухилився від царєфільства і однозначно висловлювався за незалежність України.

Возіян Валерія Федорівна,
студентка 2 курсу,
гуманітарно-педагогічного факультету,
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ПАНТЕЛЕЙМОН КУЛІШ ЯК УКРАЇНСЬКИЙ ФІЛОСОФ

З огляду на нагальні завдання духовного відродження та розвитку української філософської культури, особливо актуальним є сьогодні звернення до творчої спадщини вітчизняних мислителів минулого. Особливо важливим є усвідомлення значущості доробку „будителів духу” нашої нації для утвердження національної самосвідомості українців. Саме таким доробком і є творча спадщина визначного діяча української культури ХІХ ст. Пантелеймона Олександровича Куліша (1819 – 1897), який переймався проблемами, що хвилювали людство з часу пробудження людської думки й дотепер: проблемами людського буття, моральності, віри, відносин особи й суспільства.

Світогляд П. Куліша формувався під впливом багатьох чинників. До них слід віднести казки, легенди, народні пісні, які він слухав у дитинстві, вивчення української літератури та історії. Він добре знав сучасну вітчизняну та західноєвропейську культуру, соціальні вчення. Був знайомий з творами Бекона, Декарта, Спінози, французьких просвітників ХVІІІ ст. Позитивно оцінював досліду

філософію Ф. Бекона, "скептицизм" Р. Декарта. Із симпатією ставився до філософії Б. Спінози, вплив якої досить відчутний в ранній період творчості Куліша. Негативно ставився до Вольтера за те, що для нього "публіка самі пани, самі просвіщені", а народ постає як "слуги", "чернь". Правда, і сам Куліш пізніше розглядав народ як пасивну масу, яка нездатна до самостійної розумної дії.

Велику увагу він приділяє зв'язку людини з природою і землею, які дозволяють зберегти індивідуальність людини.

- 1) природа влаштована «божественною мудрістю», а свідомість існує незалежно від матерії, тобто душа безсмертна, тому припускається існування потойбічного життя;
- 2) українська душа має дві сторони: внутрішню – серце (почуття), що пов'язує українця з Україною і зовнішню – мислення (розум), що складає національний дух;
- 3) розум спонукає українців до встановлення зв'язків з іншими народами і до сприйняття найкращих сторін життя і, тим самим, заважає серцю;
- 4) необхідність збереження «хуторянського» характеру життя як самобутного шляху розвитку, зв'язку з землею, природою, що зробить людину дійсно моральною і індивідуальною.

Розглянемо такі твори П. Куліша, як “Хутірська філософія і віддалена од світу поезія”, “Листи з хутора”, а також тритомна праця “Історії возз'єднання Русі”. Своєю хутірською філософією П. Куліш постав як продовжувач певних філософських тенденцій в осмисленні суспільства і особи, котрі були властиві певній частині української і російської інтелігенції в умовах Російської імперії ХІХ століття. Ураховуючи це, працю П. Куліша “Хутірська філософія і віддалена від світу поезія” можна вважати важливим історико-філософським джерелом для розуміння світоглядного осмислення життя особи і суспільства в Україні, яке знайшло концентрований вираз саме в цьому його творі. Особливу значущість мала тритомна праця П. Куліша “Історія возсоединенія Русі”. За своїм змістом ця робота являється своєрідним застосуванням П. Кулішем своїх загальнофілософських поглядів на особу і суспільство, які були уже напрацьовані у межах його “Хутірської філософії”

Пантелеймон Куліш був не тільки відомим українським письменником, драматургом, освітнім діячем, перекладачем й філософом. Його погляди часто мінялися і переходили з одного напрямку на інший. Єдине чому він залишався вірним то це в ідеї України, в її воскресінні. Куліш був релігійною особою і визнаючи ідею творення світу Богом, ототожнював Бога і природу, розглядаючи Бога як "душу душі вселенської". Він наголошував на збереженні «хуторянського» характеру життя. Що міг зробити людину моральною і індивідуальною.

Література

1. Тютюнник О. М. Особа і суспільство у філософії Пантелеймона Куліша / Тютюнник– Київ, 2009. – 18с

2. Пантелеймон Кулиш [Електронний ресурс] // Історія філософської думки в Україні – Режим доступу до ресурсу : https://pidruchniki.com/11510409/filosofiya/panteleymon_kulich

3. Суть філософських ідей П. Куліша [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://studopedia.com.ua/1_62424_sut-filosofskih-idey-p-kulisha.html

Грищенко Анастасія Сергіївна,
студентка 2 курсу,
гуманітарно-педагогічного факультету,
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

П. Куліш (1819-1897) – український письменник, історик, який осмислював світ не як історію, а як природу, фольклорист, етнограф, перекладач і... абсолютно не філософ. Жив і працював у Києві та Петербурзі, писав двома мовами. Його світогляд надто суперечливий, що відбилося і в творчості. Найбільш яскраве критичне дослідження цієї «невпевненої людини з природи» належить перу Дмитра Чижевського (1894-1977), видатного культуролога і дослідника слов'янської та української філософії, що здобув освіту в Петербурзькому і Київському університетах. Він шукав провідну, основну лінію розподілу на те, що за Україну і що проти неї, – це тема всього його життя. І тільки один принцип був у Куліша незмінним все життя – принцип подвійності людини, двоякості її природи, ества її душі.

Куліш – мислитель гостро критичний, а тому непостійний і суперечливий: йому однаково близькі емпірик Бекон і раціоналісти Декарт і Спіноза; примат духовного, спіритуалістичні акценти його філософії не виключають певної її приземленості; глибока релігійність поєднується в нього з просвітницьким упованням на науку й характерними для романтичного світосприйняття нотками пантеїзму; романтичні доміанти його світогляду поступаються місцем позитивістським засадам; його вірність українській ідеї не виключає чергування полонофільських, русофільських і австрофільських настроїв; козакоманія змінюється козакофобством; захоплення визвольною потугою народу, історієтворчим потенціалом останнього поступається в нього елітаристським запереченням суб'єктних спроможностей пасивної народної маси; неприйняття екстремізму в будь-яких формах, принцип ненасилля (зло не перебороти насильством) поєднується в його історіософії з визнанням "правди сильнішого" і баченням в "ошляхетненій" військовій силі знаряддя прогресу; радикал в суспільно-політ. ідеалах, К. виступає поміркованим лібералом щодо засобів їх здійснення; він "європеець між хуторянами і хуторянин між європейцями" (В. Петров); європеїзаторські зусилля не виключають гострої критики Куліша

західної цивілізації; культурно-автономістські й федералістські ідеї поєднуються в нього з самостійницькими.

Усталене нині віднесення К. до "філософії серця" має різні конотації, але передовсім у ньому імпліцитно зафіксовано безсумнівну константу – неоплатонічність засад його мислення. Саме неоплатонічна думка в її християнізованій версії, зосереджена на духовному наповненні людського "Я", становить для К. підґрунтя укр. духовно-культурної традиції з притаманним їй етико-релігійним трактуванням сенсу людського життя. Останній осмислюється К. в єдності з іст. долею спільноти, до духу якої внутрішньо причетна людська одиниця. Дух нації, "народний дух" є для К. індивідуальним виявом трансцендентної субстанційної сили; він становить первень і сутність спільноти, праоснову народного буття і втілює себе символічно в предковичних цінностях народу, закодованих у його мові. Втрачаючи її, народ губить ціннісні орієнтири, визначальний для себе модус світовідношення, а отже можливості "своєрідного розвитку його моральних сил". Індивід, обезмовлюючись, позбавляє себе єдиного, даного Богом, способу залучення до духовно-культурних традицій народу і нікчемніє. Традиціоналіст К. не просто орієнтує на правовий порядок, "стан речей, що почалися за часів Володимира", а намагається фундувати в укр. думці консерватизм як світоглядно-філос. позицію. На пошуки відповідності між розвитком культури і цивілізації спрямовані його "Хутірська філософія", "Листи з хутора", філос. поеми і статті. Хутір у К. – не тільки первісне нац. середовище, протиставлене русифікуючій урбанізації, своєрідний заповідник для збереження етносу, а й простір внутрішнього духовного розвитку людини в її єднанні з природою, навіть у поверненні до природного стану, з яким етико-гуманістичне просвітительство пов'язувало не тільки високі моральні якості людини, а й можуть її розуму: розумною є природа, а людський розум – розумний остільки, оскільки він природний.

Природний стан є альтернативою цивілізації з її технократизмом, занепадом моральності, егоїзмом, ренегатством щодо віри й національності, руйнуванням історично усталеного способу народного життя, органічної народної культури. За задумом К., "хутірська філософія" має поєднати позитивне знання про світ з ірраціональним переживанням незбагненності вищої сили, якою перейняті й природа, й життя людини, і тим самим сприяти погодженню з природою і не зіпсутому цивілізацією повнокровному народному життю. Економічною його підвалиною має служити хліборобська праця на засадах приватної власності та індивідуальної свободи.

Література

1. Пантелеймон Куліш URL: <http://litopys.org.ua/fdm/fdm32.htm>
2. Пантелеймон Куліш джерело української суперечливості URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/pantelejmon-kulish-yak-dzerkalo-ukrayinskoji-superechlivosti.html>

Кравець Юлія,
студентка 2 курсу,
гуманітарно-педагогічного факультету,
науковий керівник: Горбатюк Т. В.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ ПАНТЕЛЕЙМОНА КУЛІША

Пантелеймон Олександрович Куліш – унікальна постать, «першорядна зірка» (І. Франко) в історії української літератури 19 ст., яскраво виявив себе як талановитий публіцист, етнограф, фольклорист, філософ, громадський діяч, врешті, український інтелігент європейського типу.

Однією з центральних складових його художньо-філософського мислення була хутірська філософія, а Іван Франко у статті «З останніх десятиліть ХІХ в.» навіть назвав його «апостолом хуторної філософії» [4(41: 479)].

Її ідеї виразно простежуються у циклі «Листи з хутора» (1861), філософсько-публіцистичній праці «Хуторская философия и удалённая от света поэзия» (1879), поетичній збірці «Хуторна поезія» (1882) та інших творах і збірках. У цій статті аналізуватиметься Кулішева хутірська філософія, обґрунтована в циклі «Листи з хутора», а також художня трансформація окремих її положень в оповіданнях «Про злодія у селі Гаківниці», «Півпівника» та «Хто такий хуторянин». Як зазначив В. Артюх, «хутір» у П. Куліша – це антитеза «городу» [7].

Насамперед, це простежується через зовнішні чинники: селяни ходять у простих свитах та сорочках, а городяни модно вдягаються, їдять вишукані страви, мають багато різних забав. Це не означає, що всі вони матеріально забезпечені: половина «у золоті купається, а половина в вонючій грязі тоне, од пекельної роботи чучверіє і з голоду гине» [1(2: 247)].

Коли селяни дотримуються простих хуторянських звичаїв, читають Святе письмо і слухають праведне слово Христа, городяни служать мамоні, прагнуть грошей будь-яким засобом, для цього навіть ладні рідну дочку продати. Письменник називає міську науку лукавою та єхидною, адже у місті все купується й продається. Хутір, на думку Куліша, відрізняється від міста простим, натуральним, природним життям, чистою людською душею та праведним образом мислення.

Письменник вважає, що селяни повинні уникати пихи, розкоші та хизування модним одягом, як це бачимо у містян, бо це вигадки лукавого. Треба міцно держатися своїх принципів і традицій, щоб протистояти шаленому тиску міста, яке затуманює села, а відрікаючись від старої науки й словесності, городяни врешті самі не знають, якої віри їм треба триматися. Куліш наприкінці першого листа «Про городи й села» так і написав: «Нехай тії комфортабельні чоловіколюбці не дуже над нашою долею вболівають. Не погана доля наша, хліборобська й чумацька, хвалити Бога! Не проміняємо ми її на городянську, нібито кращу, і свити своєї чесної і неповинної не оддамо ні за які саети і оксамити» [1(2: 251)].

П. Куліш докладно розглядає питання освіти. Він звернув увагу на те, що влада дбає про навчання дітей лише у місті, а щоб знищити національний дух, хоче асимілювати село. Звертаючись до городян, письменник зазначив: «ви тільки городи знали освітою забезпечувати, а нам не дали волі, без свого городянського порядку, хоть найменшу школку, по громадському розуму, у себе на селі завести? [...]». Як же б воно інше сталося, коли дитину для науки треба із сем'ї вирвати і між такі люде заслати, которих не знаєш і не відаєш, яким вони духом дишуть і що з твоєї дитини роблять?» [1(2: 246)].

Це привело до того, що «діти наші не вмітуть із нами, під нашу старість, розмовляти, коли вони нас, а ми їх, через їх велику освіту, не розумітимемо» [1(2: 247)]. Тобто, навчаючись між городянськими дітьми, селянські діти часто цураються простих звичаїв і рідної мови. Без мови – нема нації, а тому Куліш вважає, що хоча й варто вчитися в місті, читати міську літературу, вивчати іноземні мови, але треба придержуватися хуторського смаку й розуму, зберігати свою рідну мову, культуру і звичаї.

Тільки таким шляхом з українських селян будуть хороші люди та шановна громада, й на українську землю ніхто не сміє претендувати. У своїх прозових творах П. Куліш неодноразово виводив образ хутора. Він вважав хутір територією, не зіпсованою цивілізацією, джерелом романтичного духу й справжньою батьківщиною українського народу. В оповіданні «Про злодія у селі Гаківниці» це село зображено так: «Гарне село козаче.

Став такий, що по тім боці тільки чути, як ячать гуси, а дітей на березі і не розгледити; верби далекі аж імла синя поняла, наче в Великому лузі за Порогами [...]. Гарне село. Усе майдани та широкі узбережжя на верхів'ях того ставу величчого. Розкинулось по волі: єсть де й дітям погуляти, і дівчатам у хрещика побігати, і парубкам, лицяючись до дівчини, против місяця постояти» [1(2: 265)]. У такому гарному, спокійному й гармонійному селі живуть трохи «дивні» мешканці, які лише тому не прийняли оповідача й титаря з іншого села у себе на ночівлю, бо тут можна ночувати лише у злодія. Це спершу посторожило героїв, адже вони мали із собою скриньку з грошовими пожертвами на будівлю церкви від інших людей. Однак вони все ж були змушені їхати до злодія, який врешті виявився дуже ввічливою людиною й гостинним господарем. Він допоміг гостям випрягати вози, познайомив зі своєю сім'єю, пригостив щедрою вечерєю, що одразу викликало в гостей сумнів: чому такого приємного, гостинного і ввічливого чоловіка називають злодієм?

Очевидно, це був уже той крок цього злодія, після якого для нього мало настати неминуче покарання. Такий поворот сюжету має уже цілком морально-етичний характер: коли попередні крадіжки можна було виправдати скрутним матеріальним становищем героя, а також тим, що крав він у людей матеріально забезпечених, які до цього свого до- 274 статку дійшли, мабуть, не зовсім чесно, то тут він посягнув на добро громадське, врешті, святе – церкву. Цю сюжетну ситуацію можна певною мірою зіставити з тією, яку описав Борис Гріченко в оповіданні «Без хліба»

Куліш вважав, що в хуторах зосереджено Божественну й природну енергію, саме там збережена тисячолітня культура предків, що живить дух народу й утримує

його у руслі предківських традицій. Виростаючи в атмосфері патріархального села, українці виробляють правильні моральні та етичні норми, добрі людські якості.

Отже, на думку В. Артюха, коріння української культури саме в селі, який є символом української автентичності [7]. Залишивши хутори, українці потрапили у невластиве їм соціальне середовище. Тому місто для Куліша означає відсутність національного ґрунту, воно космополітичне. Це призвело до того, що міські люди, досягаючи певного матеріального забезпечення, водночас втрачають засадничі морально-етичні принципи, стають егоїстичними й безсердечними. Городяни сліпо прагнуть забезпечення особистих інтересів, щоб задовольнити свої матеріальні потреби. В містах поступово утвердилися індивідуалістські життєві принципи – гендлярство, проституція, прислужництво, продажність, байдужість до чужого горя.

На відміну від міської культури, у селах культура традиційна, а основоположні життєві принципи села захищає сільська громада, яка є втіленням колективного розуму. Коли у селі стається якась значуща подія, сільська громада завжди збирається разом й радиться, що врешті убезпечило Дмитра Гарбуза від безглузлого покарання, яке б лише знищило його. Отже, розумне рішення щодо злодія вберегло цього чоловіка.

У «Листах з хутора» П. Куліш прояснив різницю між містом і селом, городянами й селянами. Письменник показав, що українські села мають гарний природний пейзаж, родючу землю, велику культуру й славні звичаї. Українські селяни добрі, працьовиті, прості, сміливі й розумні. Куліш попереджує їх, щоб вони не затуманювалися міським добробутом, адже багате життя у місті не належить кожній людині, а міська наука – це наука обману.

Окрім того, українським селянам треба обережно ставитися до городян, які інколи гарними словами дурять простих селян, щоб досягти своїх корисливих цілей. На думку С. Микитчука, українець є селянином у духовному розумінні [8], а культура української нації свої коріння має в селах. Тому перед українцями є обов'язки зберігати рідну землю, мову й культуру, звичаї від чужих. Тільки таким чином українська нація 278 зможе гордо стояти серед інших націй світу, а українська культура тоді розквітатиме.

Сучасний дослідник творчості П. Куліша Є. Нахлік слушно зауважив, що письменник вірив у суспільний чи «громадянський» розвиток, однак «як русоїст, послідовник преромантичного Просвітництва, він бачив і певні суперечності між поступом цивілізації і станом моральності, цим, на його переконання, найвищим критерієм суспільного прогресу» [3(2: 25)], що він переконливо показав у циклі «Листи з хутора».

За спостереженням цього дослідника, Куліш «вбачав у патріархальній Україні, її багатющій народній творчості живодайне джерело для морального оновлення “європейської цивілізації” та оновлення загальноєвропейського літературного і мистецького поступу» [3(2: 81)]. Є. Нахлік поруч із тим зауважив, що «в реальному житті Куліш тверезо оцінював незручності хутірної побуту й переваги міської цивілізації» [3(2: 25)].

В україномовних оповіданнях «Про злодія у селі Гаківниці», «Півпівніка» та «Хто такий хуторянин» П. Куліш відобразив гарні й спокійні села, в яких живуть

селяни з хутірськими чеснотами. Через цікаві сюжети ми зрозуміли, що рідна земля й споконвічні моральні устої забезпечують селянам щасливе життя на цьому світі. Українці повинні любити всією душею свої хутори, втішатися гармонійним й спокійним хутірським життям, наслідувати хороші традиції й звичаї від предків, берегти свою рідну мову й культуру.

Отже, П. Куліш у проаналізованих творах художньо втілює основні принципи хутірської філософії.

Література

1. Куліш П. Твори: [у 2 т.] / Пантелеймон Куліш. – К., 1989. – Т. 2. – 586 с. – ISBN 5-308-00534-6.
2. Куліш П. Моє життя / Пантелеймон Куліш. – К., 2005. – 384 с. – ISBN 966-7586-09-X.
3. Нахлік Є. Пантелеймон Куліш: Особистість, письменник, мислитель: [у 2 т.]. – К., 2007. – Т. 2. Світогляд і творчість Пантелеймона Куліша. – 462 с. – ISBN 966-579-203-2.
4. Франко І. З останніх десятиліть XIX в. // Франко І. Зібрання творів: [у 50 т.] / Іван Франко. – К., 1984. – Т. 41. – С. 471–529. – ISBN 5-12-009285-3.
5. Шевченко Т. Повне зібрання творів: [у 12 т.] / Тарас Шевченко. – К., 2001. – Т. 1. – 784 с. – ISBN 966-00-0712-4.
6. Огородник І. В. Історія філософської думки в Україні. [Електронний ресурс] / І. В. Огородник – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/11510409/filosofiya/panteleymon_kulich
7. Артюх В. Історіософія Пантелеймона Куліша: від романтизму до позитивізму. [Електронний ресурс] / В'ячеслав Артюх. – Режим доступу: <http://art64.blogspot.com/2012/04/blog-post.html>
8. Микитчук С. П. Вплив романтизму на світоглядне бачення П. Куліша. [Електронний ресурс] / С. П. Микитчук – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1796/117/>

Кузьмук Катерина,
студентка 2 курсу,
ННІ лісового і садово-паркового
господарства,
науковий керівник: Лаута О.Д.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

ДИДАКТИЧНІ ІДЕЇ ГРИГОРІЯ САВИЧА СКОВОРОДИ

Григорій Савич Сковорода був видатним філософом, поетом, композитором літургійної музики, мав значний вплив на сучасників і подальші покоління своїми байками, піснями, філософськими творами, способом життя. Але також «Сократ» був і педагогом.

Григорій Сковорода народився 22-го листопада (3 грудня) 1772 року в сотенному містечку Чорнухи Лубенського полку, що нині на Полтавщині у небагатій козацькій родині. Через те, що батьки Сковороди були з козацького роду, він не зазнав кріпацької долі і з малих літ почувався вільно, виховувався в українському національному дусі засобами козацької педагогіки, яка є феноменом народного виховання і формувла синівську і дочірню вірність рідній землі. Мислитель добре знав і цінував провідні навчально-виховні засоби української педагогіки: рідну мову, український фольклор, традиційну практику виховання дітей, національні звичаї, традиції, свята, обряди, символи, тощо. Отже, Сковорода вийшов з народу і, здобувши освіту, всього себе віддав народу. Його діяльність припадає на період занепаду школи в Україні і тому став «мандрівним університетом», просвіщаючи народ, підносячи його національну самосвідомість.

Г. Сковорода був гуманістом і тому ставив у центр уваги розумовий розвиток людини, який необхідний для пізнання навколишнього світу і самого себе в ньому. Радив враховувати вікові особливості дітей і за віком викладати знання поступово, доступно, ясно і точно. У той час, коли українське дворянство зрікалося своєї культури і звичаїв, він радив учням вивчати усну народну творчість, яка зберігає скарби народної мудрості, вчити рідну мову, а не «малоросійську». Така педагогічна система була новаторською, адже у тодішніх школах панували схоластика і догматизм. Сковорода вважав, що освіта має бути безкоштовною, однаковою як для чоловіків, так і для жінок і повинна служити народові. Також він вважав, що виховувати дитину потрібно на основі природовідповідності – тобто навчати тому, для чого вона народжена, відповідно до її натури, а тому головна задача вчителя: виявити ці природні здібності.

Також Г. Сковорода вважав працю і працьовитість найвищими етичними категоріями, тому і підносив людей праці і таврував ганьбою нероб. Він закликав виховувати у дітях любов до праці, презирство до неробства.

Отже, спадщина Григорія Сковороди є життєдайним джерелом, з якого черпатиме наснагу не одне покоління.

Панасюк Олеся,
студентка 2 курсу,
ННІ лісового і садово-паркового
господарства,
науковий керівник: Лауга О.Д.,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії

СВІТОГЛЯД Г.С.СКОВОРОДИ ЯК ДОКАЗ ПРОГРЕСУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Що відомо сучасному українцеві про Г.Сковороду? Напевне не так багато як самому філософу про себе. В своїй роботі я вирішила зробити аналіз діяльності мислителя і на основі цього запропонувати вам своє бачення його життя.

Цікаво, що будучи досить відомою людиною в Україні завдяки своїм поглядам, переконанням – за життя не було надруковано жодного твору, хоча в рукописному варіанті вони все таки були. Філософ жив сподіваннями на нове суспільство рівноправних людей, де не буде «рабського іга», «тяжкої роботи», «нічого златожадного», «хамського». Саме такі погляди він висвітлював у своїх рукописах. Проте хіба «істину» доносять до друку?.. Отже, першим аспектом так званого «ідеального» є абсолютна доступність до всіх матеріалів, розробок, історії(події якої змінюються кожного року на задоволення чийось інтересів).. Завдяки таким змінам суспільство має змогу обговорювати, відкрито ділитись своїми ідеями на благо майбутнього.

Ще зі школи образ Сковороди асоціюється з образом бродячого чоловіка, який ходив по селах, проповідуючи свою філософію і живучи по хатах. Але це далеко не так. Він дійсно любив ходити пішки та влітку жив у лісах-полях, а взимку по хатах та монастирях. Але при цьому він був надзвичайним аскетом, який полюбляв вишукані та дорогі речі. На основі цього можна припустити, що відкритість, відсутність жадоби та марнотратства є ще одним пріоритетом для самовдосконалення.

Сковорода був незвичайним учителем: – Учив, як жив, а жив, як навчав – найкраща риса педагога. Яка свідчить про простоту у помислах та незалежність від думок оточення. Що є наступним показником досконалого.

У своїй біографії Григорій Сковорода нікого не боявся і поважав не за чин, а за особисті досягнення. Наприклад, випадок з Катериною II. Одного разу вона побажала побачити відомого філософа особисто. Коли Сковорода прибув до палацу, його завели в приймальний зал. Коли зайшла цариця, всі присутні вклонилися їй. Крім Сковороди.

- Чому ти не кланяєшся мені, - запитала його Катерина II.

Філософ спокійно відповів:

- Не я бажав тебе бачити, а ти сама захотіла на мене подивитися. А як же ти мене роздивишся, коли я перед тобою удвоє зігнуся?!

На цьому випадку ми можемо бачити незалежність героя від правлячих класів, та реалістичне сприйняття світу. На що спрямовані сили сьогоденної молоді.

Одного разу Сковорода закохався, що для нього, відомого своїм зневажливим ставленням до жінок, було справжньою трагедією. Скорившись почуттю, він навіть запропонував дівчині вийти за нього заміж. Однак в останній момент втік прямо з-під віттаря, вибравши особисту свободу. Тож розуміння самого поняття «свобода», його цінності; визначення власних помислів та пріоритетів ставить нас на ряд вище, за невизначеність, безвідповідальність. Також дивлячись на цей випадок доцільно згадати слова Стіва Джобса: «Ваш час обмежений, не витрачайте його, проживаючи чуже життя. Не попадайтеся на гачок віровчення, яке існує на уявленнях інших людей. Не дозволяйте поглядам інших заглушати свій власний внутрішній голос. І дуже важливо мати мужність слідувати своєму серцю та інтуїції. Вони, так чи інакше, вже знають, що ви дійсно хочете зробити. Все інше – другорядне.» Тож, не раціональне використання одного з найважливіших ресурсів нашого життя – часу, робить нас вразливими до зовнішніх факторів.

Відомі два разючі факти, які доводять, що поет умів передбачати біду. Наприклад, у 1770 році він гостював у свого друга Іустина – в Києві. Раптом він заявив, що їде. Коли його почали розпитувати, сказав, що під час прогулянки Подолом почув трупний запах. Іустин вмовляв його не їхати і запевняв, що ніякої небезпеки немає, але Григорій не послухав. А через два тижні у Київ прийшла чума, і місто закрили. Другим прикладом є те, як герой відчув свою смерть. В день смерті поет, за переказами, після обіду викопав собі могилу, потім пішов у кімнату, надів чисту білизну, підклав під голову сумку з власними пожитками і навіки заснув. Це доводить про уміння дослухатися до себе, свого внутрішнього «я», цінування власних пріоритетів.

Отже, Г.С. Сковорода був величною людиною. Сьогодні більша частина людей, хоч і не навмисне, проте наслідує філософію героя.